

Menneisyyden Helsingin eläimet

Pääkaupungin nisäkkäät, matelijat ja sammakkoeläimet
arkistolähteissä vuosina 1850 - 1980

Eero Haapanen

Helsinki 1999

Etukannen kuva: Siilin, ilveksen, ketun, suden ja karhun kallot. W.Mevesin piirtämä kuva on julkaistu teoksessa Atlas öfver Skandinaviens däggdjur, kirjoittanut A.E.Holmgren, Stockholm 1873. Painettu pohjoismaisen ympäristömerkin saaneelle paperille

Eero Haapanen

MENNEISYYDEN HELSINGIN ELÄIMET
Pääkaupungin nisäkkäät, matelijat ja sammakkoeläimet
arkistolähteissä vuosina 1850 - 1980

Helsingin kaupungin ympäristökeskus
Helsinki 1999

ISSN 1235-9718
ISBN 951-718-277-5

Painopaikka: Vesanpaino Oy
Helsinki 1999

Sisällys

Yhteenveto.....	1
Sammandrag	3
Summary	5
1. Johdanto	7
1.1. Tutkimuksen päämäärät	7
1.2. Tutkimuksen lähteet	7
1.3. Paikannimien merkintä	8
1.4. Kartat	8
1.5. Helsinki vanhan eläintieteellisen tiedon keskuksena	8
1.6. Piirteitä vanhan Helsingin eläimistöä	10
2. Helsingin alueen nisäkkäät vuosina 1850 - 1980	17
Hyönteissyöjät <i>Insectivora</i>	17
Siili <i>Erinaceus europaeus</i>	17
Metsäpäästäinen <i>Sorex a. araneus</i>	18
Vaivaispäästäinen <i>Sorex minutus</i>	19
Vesipäästäinen <i>Neomys fodiens</i>	19
Maamyyrä <i>Talpa europaea</i>	20
Vesisiippa <i>Myotis daubentoni</i>	20
Ripsiippa <i>Myotis natterei</i>	20
Viiksesiippa <i>Myotis mystacinus</i>	20
Isolepakko <i>Nyctalus noctula</i>	21
Pohjanlepakko <i>Eptesicus nilssoni</i>	21
Korvayökkö <i>Plecotus auritus</i>	21
Jäniseläimet <i>Lagomorpha</i>	21
Metsäjänis <i>Lepus timidus</i>	21
Rusakko <i>Lepus europaeus</i>	22
Villikaniini <i>Oryctolagus cuniculus</i>	23
Jyrsijät <i>Rodentia</i>	23
Orava <i>Sciurus vulgaris</i>	23
Liito-orava <i>Pteromys volans</i>	24
Majava <i>Castor fiber</i>	25
Metsäsopuli <i>Myopus schisticolor</i>	25
Metsämyyrä <i>Clethrionomys glareolus</i>	26
Vesimyyrä <i>Arvicola terrestris</i>	26
Piisami <i>Ondatra zibethica</i>	27
Peltomyyrä <i>Microtus agrestis</i>	28
Idänkenttämyyrä <i>Microtus epiroticus</i>	29
Vaivaishiiri <i>Micromys minutus</i>	29
Metsähiiri <i>Apodemus flavicollis</i>	30
Peltohiiri <i>Apodemus agrarius</i>	30
Mustarotta <i>Rattus rattus</i>	30
Rotta l. isorotta <i>Rattus norvegicus</i>	32
Kotihiiri <i>Mus musculus</i>	33
Koivuhiiri <i>Sicista betulina</i>	34
Petoeläimet <i>Carnivora</i>	35

Pesukarhu <i>Procyon lotor</i>	35
Kettu <i>Vulpes vulpes</i>	35
Supikoira <i>Nyctereutes procyonoides</i>	37
Susi <i>Canis lupus</i>	37
Karhu <i>Ursus arctos</i>	39
Kärppä <i>Mustela erminea</i>	40
Lumikko <i>Mustela niivalis</i>	40
Vesikko <i>Mustela lutreola</i>	41
Minkki <i>Mustela vison</i>	42
Hilleri <i>Mustela putorius</i>	42
Näätä <i>Martes martes</i>	43
Mäyrä <i>Meles meles</i>	44
Saukko <i>Lutra lutra</i>	45
Ilves <i>Felis lynx</i>	46

Eväjalkaiset <i>Pinnipedia</i>	47
Halli <i>Halichoerus grypus</i>	47
Norppa <i>Pusa hispida</i>	47

Sorkkaeläimet <i>Artiodactyla</i>	48
---	----

Villisika <i>Sus scrofa</i>	48
Kuusipeura <i>Dama dama</i>	48
Valkohäntäpeura <i>Odocoileus virginianus</i>	48
Hirvi <i>Alces alces</i>	48
Metsäkauris <i>Caproelus caproelus</i>	53

Valaat <i>Cetacea</i>	54
-----------------------------	----

Maitovalas <i>Delphinapterus leucas</i>	54
Pyöriäinen <i>Phocaena phocaena</i>	54

3. Matelijat ja sammakkoeläimet Helsingin alueella vuosina 1850 - 1920	55
---	-----------

Sisilisko <i>Lacerta vivipara</i>	55
Vaskitsa <i>Anguis fragilis</i>	55
Kyy <i>Vipera berus</i>	56
Rantakäärme <i>Natrix natrix</i>	57
Rupikonna <i>Bufo bufo</i>	58
Tavallinen sammakko <i>Rana temporaria</i>	58
Viitasammakko <i>Rana arvalis</i>	58
Mölysamakko <i>Rana ridibunda</i>	59
Vesilisko <i>Triturus vulgaris</i>	60
Rupilisko <i>Triturus cristatus</i>	60

3.1. Suomen matelija- ja sammakkoeläinatlakseen Helsinkiä koskevien tietojen ilmoittajat	61
--	----

4. Satunnaisia tulokkaita laivojen mukana	61
--	-----------

5. Helsingin alueella vuosina 1850 - 1980 tavatut nisäkkäät, matelijat ja sammakkoeläimet	62
6. Lähteet	64
7. Kiitokset	69

8. Liitteet

Liitel. Esiintymiskarttoja

Kartta 2. Helsingin päästäiset. Metsäpäästäinen *Sorex a. araneus*, vaivaispäästäinen *Sorex minutus* ja vesipäästäinen *Neomys fodiens*

Kartta 3. Maamyyrä *Talpa europaea*

Kartta 4. Helsingin pikkunisäkkäitä. Vaivaishiiri *Micromys minutus*, peltomyyrä *Microtus agrestis* ja vesimyyrä *Arvicola terrestris*

Kartta 5. Hilleri *Mustela putorius*

Kartta 6. Saukko *Lutra lutra* ja näätä *Martes martes*

Kartta 7. Sisilisko *Lacerta vivipara* ja rantakäärme *Natrix natrix*

Kartta 8. Vaskitsa *Anguis fragilis*

Kartta 9. Kyy *Pelias berus*

Kartta 10. Helsingin sammakoita. Rupikonna *Bufo bufo*, tavallinen sammakko *Rana temporaria* ja viitasammakko *Rana arvalis*

Kartta 11. Vesilisko *Triturus vulgaris*

Liite 2. Arto Kurton pikkunisäkäspyynnin tulokset Itä-Helsingistä vuosina 1966 - 1973

Yhteenveto

Tässä tutkimuksessa on selvitetty Helsingin menneisyyden eläimistöä arkistolähteiden avulla. Työhön on etsitty painettujen ja painamattomien lähteiden sisältämiä esiintymistietoja nisäkkäistä, matelijoista ja sammakkoeläimistä Helsingin alueelta. Selvityksen kattama aikajakso ulottuu vuodesta 1850 vuoteen 1980. Selvitys on osa Helsingin kaupungin ympäristökeskuksen Helsingin eläinatlak -projektia, jossa kartoitetaan Helsingin nykyinen eläimistö.

Tärkeimpiä tässä tutkimuksessa käytettyjä lähteitä olivat luonnontieteilijöiden, luontoharrastajien ja metsästäjien aikausjulkaisut. Myös useisiin eläintieteellisiin kokoelmiin sekä Korkeasaaren eläintarhaan toimitetut yksilöt kuuluivat käytettyihin lähteisiin. Arkistolähteistä löytyneitä nisäkkäiden esiintymishavaintoja oli n. 860. Matelijoita ja sammakkoeläimiä koskevia havaintoja oli puolestaan hieman yli 200. Helsingin kaupungin nykyisellä alueella tavattiin vuosina 1850 - 1980 nisäkkäslajeja yhteensä 44. Matelija- ja sammakkoeläinlajeja tavattiin yhteensä yhdeksän.

Selvitys osoitti, että kaupungistumisen vuoksi hävinneitä nisäkkäslajeja on Helsingissä yksi, liito-orava (*Pteromys volans*). Tämä aikaisemmin lähelläkin kantakaupunkia esiintynyt laji hävisi metsien pirstoutumisen ja vähenemisen vuoksi. Muiden Helsingin alueelta hävinneiden nisäkkäslajien ja tänne kotiutuneiden uusien lajien esiintyminen pääkaupunkiseudulla heijastelee puolestaan lajien esiintymistä muualla Etelä-Suomessa. Suden (*Canis lupus*) talviaikainen esiintyminen Helsingissä loppui 1880-luvulla, kun sudet metsästettiin sukupuuttoon Lounais-Suomesta. Myös näädän (*Martes martes*), ilveksen (*Felis lynx*) ja karhun (*Ursus arctos*) katoaminen Helsingin seudulta liittyy niiden häviämiseen yleensä Etelä-Suomessa metsästyksen vuoksi. Näätä metsästettiin sukupuuttoon rannikkoseudulta 1900-luvun alussa, mutta se levisi uudelleen vanhoille elinalueille ja on kuulunut Helsingissä esiintyviin lajeihin 1980-luvulta lähtien.

Isorotta (*Rattus norvegicus*) syrjäytti mustarotan (*Rattus rattus*) Suomessa 1900-luvun alkuun mennessä, jonka jälkeen mustarotta on esiintynyt Suomessa ja Helsingissä vain laivojen tuomana satunnaisena tulokkaana. Helsingin alueellakin tavattu vesikko (*Mustela lutreola*) hävisi sukupuuttoon koko Suomesta muutamia vuosikymmeniä sitten. Vuosina 1850 - 1980 Helsingistä hävisi siis noin neljä nisäkkäslajia: liito-orava, vesikko, mustarotta ja susi talviaikaisena vierailijana.

Helsinkiin kotiutui puolestaan yhdeksän uutta nisäkkäslajia, joista viisi on istutuksista tai tarhakarkulaisuudesta peräisin ja yksi tahattomasti tänne ihmisten mukana kulkeutunut. Etelä-Suomesta 1800-luvun alussa sukupuuttoon metsästetty hirvi (*Alces alces*) levisi uudestaan Helsinginkin seudulle 1880-luvulla. Rusakko (*Lepus europaeus*) levisi idästä käsin ja saavutti Helsingin seudun 1920-luvulla. Muutamia vuosia aikaisemmin samasta suunnasta levisi tänne hilleri (*Mustela putorius*). Tarkasteltuna ajanjaksona ensimmäinen Suomeen varsinaisesti istutettu nisäkkäslaji oli siili (*Erinaceus europaeus*), joka siirtoistutettiin tänne Ruotsista, Virossa ja Karjalasta tuoduista yksilöistä. Siili esiintyi jo 1900-luvun alussa Helsingissä, vaikka oli vielä monille kaupungin asukkaille täysin tuntematon eläin.

Pohjoisamerikkalaisia lajeja ovat alkuperältään piisami (*Ondatra zibethica*), minkki (*Mustela vison*) ja valkohäntäpeura (*Odocoileus virginianus*). Piisami istutettiin Suomeen vuonna 1922, ja laji levisi Helsinkiin vuonna 1928. Minkki esiintyy Suomessa tarhakarkulaisena, ja Helsingin lähiseuduilla tavattiin villiintyneitä minkkejä jo pian viime sotien jälkeen. Valkohäntäpeuran istutus Suomeen alkoi vuonna 1934. Säännölliseksi vierailijaksi ja liikennekuolemien uhriksi Helsingissä tämä laji vakiintui vasta pari vuosikymmentä sitten. Alkuperältään aasialainen laji on supikoira (*Nyctereutes procyonoides*), joka levisi viime sotien jälkeen Suomeen venäläisten Eurooppaan tekemistä istutuksista. Tämän hyvin Helsingin viheralueille sopeutuneen lajin ensihavainto pääkaupungista on vuodelta 1973. Idänkenttämyyrä (*Microtus epiroticus*) ilmestyi Helsingin seudulle yllättäen toisen maailmansodan jälkeen. Sen otaksutaan kulkeutuneen tänne sotien aikaisten tavarakuormien mukana, mahdollisesti Virossa. Laji on nykyään yleinen Helsingissä.

Sammakkoeläimistä mölysammakko (*Rana ridibunda*) on tulokaslaji, jonka tuntematon istuttaja vapautti Helsingin Vanhankaupunginlahteen 1930-luvulla. Runsaanakin esiintynyt ja luonnossa lisääntynyt möly-

sammakko hävisi sukupuuttoon vuoden 1960 tienoilla, mahdollisesti veden saastumisen vuoksi. Vaskitsa (*Anguis fragilis*) ja kyy (*Vipera berus*) hävisivät tarkastellun ajanjakson aikana vanhoista esiintymispaikoistaan läheltä kantakaupunkia. Myöskin sammakko (*Rana temporaria*), viitasammakko (*Rana arvalis*) sekä vesilisko (*Triturus vulgaris*) ovat lajeja, jotka ovat tässä työssä käytetyn aineiston mukaan kadonneet monilta vanhoilta elinpaikoiltaan läheltä kantakaupunkia, koska ovat menettäneet lisääntymiselleen välttämättömiä elinympäristöjä, pienkosteikkoja. Matelijat ja sammakkoeläimet lienevätkin kaupungistumisesta ja biotooppien yksipuolistumisesta enimmäkseen kärsineitä lajiryhmiä. Ne tarvitsevat säilyäkseen vielä olemassa-olevien esiintymispaikkojensa suojelua.

Sammandrag

Djur i Helsingfors under gångna tider Däggdjur, kräl- och groddjur i arkivdokumentation från åren 1850-1980

Föreliggande undersökning utreder djurbeståndet i Helsingfors under gångna tider med stöd av arkivkällor. Arbetet har gått ut på att i tryckta och otryckta dokument samla uppgifter om förekomsten av däggdjur, kräldjur och groddjur i det som nu är Helsingfors. Den period som täcks av utredningen sträcker sig från år 1850 till år 1980. Utredningen ingår i Helsingfors stads miljöcentrals projekt Helsingfors djuratlas, en inventering av stadens nuvarande fauna.

De viktigaste källorna i föreliggande undersökning har varit tidskrifter för naturvetare, naturentusiaster och jägare. Likaså ingår flera zoologiska samlingar och de djur som överflyttats till djurgården på Högholmen bland källorna. Observationerna som påträffats i arkiven om däggdjur var omkring 860. Antalet observationer av kräl- och groddjur var drygt tvåhundra. Det totala antalet däggdjursarter som under åren 1850-1980 påträffats inom det område som nu är Helsingfors är 44. De påträffade grod- och kräldjursarterna var nio.

Undersökningen visar att en enda däggdjursart försvunnit från staden till följd av urbaniseringen, nämligen flygekorten (*Pteromys volans*). Denna art, som i tiden rentav förekommit i nära anslutning till stadskärnan, har försvunnit till följd av att skogarna splittrats upp och minskat i omfång. Den övriga förekomsten i Helsingforsregionen av dels däggdjursarter som försvunnit från Helsingfors, dels nya arter som etablerat sig, är en följd av de här arternas förekomst i andra delar av södra Finland. Redan på 1880-talet upphörde vargen (*Canis lupus*) att observeras om vintrarna i Helsingfors, i samband med att vargarna i hela sydvästra Finland blev utrotade. Likaså har mården (*Martes martes*), loen (*Felis lynx*) och björnen (*Ursus arctos*) försvunnit från Helsingforsregionen samband med att dessa arter allmänt taget utrotats i södra Finland av jägare. Mården fångades i kustregionen ända till utrotning under början av 1900-talet men sedan dess har den på nytt spritt sig i sin ursprungliga region, så att den från 1980-talet åter igen har observerats i Helsingfors.

Den bruna råttan (*Rattus norvegicus*) trängde redan före 1900-talet ingång ut den svarta råttan (*Rattus rattus*). Sedan dess har svarta råttor bara sporadiskt påträffats i Helsingfors och i hela Finland, sannolikt hitkomna med fartyg. Flodillern (*Mustela lutreola*), som också påträffats i Helsingfors, utrotades i hela Finland för några decennier sedan. Under åren 1850-1980 var det alltså fyra däggdjursarter som försvann från Helsingfors: flygekorre, flodiller, svarträtta och varg, den sistnämnda som vinterbesökare.

Nio nya däggdjursarter har i stället slagit sig ned i Helsingfors under den granskade perioden, fem av dem avsiktligt inplanterade eller förvildade och en som tydligen kommit hit med människor av en slump. Älgen (*Alces alces*) som redan i början av 1800-talet utrotats genom jakt, spred sig på nytt till Helsingfors under 1880-talet. Fältharen (*Lepus europæus*) spreds över landet från öster och nådde Helsingforstrakten på 1920-talet. Några år tidigare hade också illern (*Mustela putorius*) spritts hit från samma håll. Den första däggdjursarten som under den granskade perioden medvetet inplanterades i Finland var igelkotten (*Erinaceus europæus*), införd genom import av enstaka djur från Sverige, Estland och Karelen. Igelkotten förekom i Helsingfors redan under 1900-talets första år, men var då ännu för många helsingforsare ett helt okänt djur.

Från Nordamerika importerade arter är bisamrättan (*Ondatra zibethica*), minken (*Mustela vison*) och vitsvanshjorten (*Odocoileus virginianus*). Bisamrättan infördes till Finland år 1922, och den spred sig till Helsingfors år 1928. Minken förekommer i Finlands natur genom att minkar rymt från minkfarmer; förvildade minkar påträffades i och nära Helsingfors redan strax efter den senaste kriget. Inplanteringen av vitsvanshjort i Finland inleddes år 1934. Först under de senaste decennierna har denna hjort blivit en vanlig besökare - och därmed

ofta ett offer för trafikolyckor - i Helsingfors. En art av asiatiskt ursprung är mårdhunden (*Nyctereutes procynoides*) som kommit till Finland efter senaste krig, från inplanteringar som ryssar företagit på olika håll i Europa. Den första observationen av detta djur i huvudstaden är från år 1973, arten har anpassat sig utmärkt till grönområdena i staden. Fältsorken (*Microtus epiroticus*) uppträdde överraskande i Helsingfors efter andra världskriget. Arten antas ha kommit hit med krigstida transporter, eventuellt via Estland. Den förekommer numera allmänt i Helsingfors.

Av groddjuren är sjögrodan (*Rana ridibunda*) en inflyttad art, som någon okänd person på 1930-talet hade släppt ut i Gammelstadsviken. Sjögrodan förökade sig i naturen och var ett tag ganska allmänt förekommande, men på 1960-talet försvann den, eventuellt på grund av föroreningar i vattnet. Under den granskade perioden försvann ormslån (*Anguis fragilis*) och huggormen (*Vipera berus*) från dokumenterade förekomstplatser nära stadskärnan. Likaså den vanliga grodan (*Rana temporaria*), åkergrodan (*Rana arvalis*) och vattenödlan (*Triturus vulgaris*) är arter som enligt vad som framgår av det utnyttjade materialet tycks ha försvunnit från många av sina gamla områden nära staden, eftersom de förlorat de biotoper som är väsentliga för deras fortplantning, små våtmarker. Just kräl- och groddjuren tycks vara de arter som mest blivit lidande av urbaniseringen och utarmningen av biotoperna. För att de skall bevaras behövs det fridlysning av det fåtal områden där de ännu förekommer.

Summary

Helsinki's animals in the past Mammals, reptiles and amphibians according to archival sources in 1850-1980

In this study, Helsinki's animals in the past were determined using archival sources. For the work, printed and unpublished sources containing data on the occurrence of mammals, reptiles and amphibians in the Helsinki area were sought. The period covered by the survey extends from 1850 to 1980. The study forms part of the Helsinki faunal atlas project being carried out by the City of Helsinki's Environment Centre, in which the present-day fauna is also being documented.

Among the most important sources used for the study were periodicals for natural scientists, naturalists and hunters. A number of specimens supplied to zoological collections and Helsinki Zoo also constituted sources. Approximately 860 observations of mammals were obtained from the archival sources. Slightly over 200 observations were found in the case of reptiles and amphibians. During the period 1850-1980 a total of 44 mammalian species were encountered in the City of Helsinki's present area. Altogether there were nine species of reptiles and amphibians.

The study revealed that due to urbanisation one species of mammal disappeared from Helsinki, this being the flying squirrel (*Pteromys volans*). Previously occurring close to downtown Helsinki, this species became extinct in the city due to the fragmentation and dwindling of the forests. Other species which have vanished from the Helsinki area and the occurrence of new species which have taken up residence in the Helsinki Metropolitan Area, on the other hand, reflect the distribution of the species elsewhere in southern Finland. The presence of the wolf (*Canis lupus*) in winter time in Helsinki ceased during the 1880s, when wolves were hunted to extinction in southwestern Finland. The disappearance of the pine marten (*Martes martes*), lynx (*Lynx lynx*) and brown bear (*Ursus arctos*) from the Helsinki area is also correlated with the vanishing of these species from southern Finland in general, due to hunting. Pine martens were hunted to extinction in the coastal region at the beginning of the 1900s, but the species then recolonised its old haunts and has formed part of the Helsinki fauna since the 1980s.

The brown rat (*Rattus norvegicus*) had ousted the black rat (*R. rattus*) from Finland by the beginning of this century, since when the black rat has only appeared in Finland and Helsinki as an occasional immigrant brought by ships. The European mink (*Mustela lutreola*) became extinct over the whole of Finland a few decades ago. Thus, during the years 1850-1980 four mammalian species became extinct in Helsinki, i.e. the flying squirrel, European mink, black rat, and the wolf as a winter visitor.

By contrast, nine new mammal species took up residence in Helsinki, five of them owing to introduction or accidental escape and one to accidental introduction along with people. Wiped out by hunters in southern Finland at the beginning of the 1800s, the elk (*Alces alces*) recolonised the Helsinki region during the 1880s. The brown hare (*Lepus europaeus*) spread from the east, reaching the neighbourhood of Helsinki in the 1920s. A few years earlier, the polecat (*Mustela putorius*) had arrived here from the same direction. During the period under scrutiny, one deliberately introduced mammalian species in Finland was the hedgehog (*Erinaceus europaeus*), coming from individuals brought in from Sweden, Estonia and Karelia. The hedgehog was already inhabiting Helsinki by the early 1900s, despite still being an unfamiliar animal to many of the city's residents.

Originally North American species are the musk-rat (*Ondatra zibethica*), American mink (*Mustela vison*) and white-tailed deer (*Odocoileus virginianus*). The musk-rat was introduced in Finland in 1922 and the species spread to Helsinki in 1928. The American mink was a fur farm animal, feral individuals being encountered in the Helsinki region very soon after World War II. Introduction of the white-tailed deer began in 1934. As a regular visitor and a victim of road accidents in Helsinki this species became firmly established only a couple of decades ago. An indigenous Asian mammal, the racoon-dog (*Nyctereutes*

procyonoides) spread to Finland following introductions in European Russia after World War II. The first observation of this animal, which has skilfully adapted itself to Helsinki's so-called "green areas", in the capital was made in 1973. The common vole (*Microtus epiroticus*) suddenly put in an appearance in the Helsinki area after World War II. It is assumed to have been brought here along with cargo in the convoys, possibly from Estonia. The species is nowadays common in Helsinki.

Among the amphibians, the marsh frog (*Rana ridibunda*) is a newcomer released by person or persons unknown in Helsinki's Vanhankaupunginlahti bay in the 1930s. Once abundant and naturally reproducing, the marsh frog became extinct in the area around 1960, possibly owing to water pollution. The slow worm (*Anguis fragilis*) and adder (*Vipera berus*) disappeared from their old haunts close to downtown Helsinki during the period under examination. The common frog (*Rana temporaria*), moor frog (*Rana arvalis*) and common newt (*Triturus vulgaris*) are species which, according to the material used in this work, have vanished from many of their old locations close to downtown Helsinki because they have been deprived of habitats essential for breeding, namely small wetlands. Reptiles and amphibians appear in fact to be groups that have suffered most from urbanisation and the reduction in biotope diversity. To survive, they need the protection of their last remaining places of occurrence.

1. Johdanto

1.1. Tutkimuksen päämäärät

Mitä lajeja menneisyyden Helsingin eläimistöön on kuulunut? Mitä arkistolähteet kertovat menneisyyden Helsingin luonnonvaraisista nisäkkäistä, matelijoista ja sammakkoeläimistä? Käsillä olevassa työssä on selvitetty vastauksia näihin kysymyksiin. Pää tavoitteena on ollut selvittää eri lajien esiintyminen pääkaupungissa ja sen ympäristössä. Näiden selkärankaisten esiintymisestä Helsingin alueella ei ole tehty sellaisia vanhoja kokonaiskatsauksia, joita linnuista on tehty useita (esim. von Wright 1848; Palmgren 1914; Kajoste 1961).

Tämän selvityksen eräs tehtävä on antaa taustatietoja Helsingin eläinatlaksen -projektille, jossa selvitetään, mitä lajeja pääkaupungissa nykyään esiintyy. Eläinatlaksessa kartoitetaan vuosina 1998 - 99 kerättävän havaintoaineiston perusteella Helsingin nykyinen eläimistö, nisäkkäät, matelijat ja sammakkoeläimet. Kartointus tehdään laajuudeltaan neliökilometrin ruutujen tarkkuudella. Vuosina 1996 - 97 vastaavanlaisessa tutkimuksessa selvitettiin Helsingin pesimälinnusto, ja sen yhteydessä kerättiin myös nisäkkäiden, matelijoiden ja sammakkoeläinten esiintymistietoja. Vuonna 1990 Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston toimeksiannosta Ulla-Maija Ljukko teki Helsingin luonnonvaraisten nisäkkäiden perusselvityksen. Liukon aineisto rajoittui pääosin 1980-luvulle.

Aikajaksorajauksena tässä työssä ovat vuodet 1850 - 1980. Tätä vanhempiakin havaintoja on otettu mukaan, mutta niitä ei ole järjestelmällisesti etsitty. Tämä raportti yhdessä Liukon selvityksen sekä käynnissä olevan Eläinatlaksen kanssa muodostavat kuvan muutoksista pääkaupungin eläimistössä viimeisten 150 vuoden aikana. Se sisältää luonnollisesti monenlaisia aukkoja. Siitä tämä selvitys antaa varsin seikka-peräisen kuvan, minkälaista vanhaa arkistotietoa menneisyyden Helsingin eläimistöä ylipäänsä on löydetävissä.

Helsingin kaupungin nykyistä aluetta koskevia esiintymishavaintoja on tähän selvitykseen koottu n. 1070, joista n. 860 havaintoa koskee nisäkkäitä ja n. 213 havaintoa matelijoita sekä sammakkoeläimiä. Selvityksen perusteella Helsingin alueella tavattuja nisäkkäslajeja on ollut vuosina 1850 - 1980 yhteensä 44, matelijoita ja sammakkoeläimiä yhdeksän.

Ainoa nisäkkäslaji, joka on hävinnyt sukupuuttoon Helsingin alueelta kaupungistumisen vuoksi tarkastellulla ajanjaksolla, on liito-orava. Mölysammon arvelaan hävinneen veden saastumisen vuoksi. Tämä laji ei ole ollut Helsingin alkuperäistä eläimistöä, vaan on ilmestynyt tänne istutettuna. Käytetyn aineiston perusteella kaupungistumisesta selvästi kärsineitä lajeja ovat mm. kyy ja vaskitsa.

Pikkunisäkkäiden, matelijoiden ja sammakkoeläimien eli pienikokoisten, vaikeasti havaittavien ja paikkauskoollisten lajien vanhojen esiintymistietojen kartoittaminen saattaa olla kaikkein merkityksellisintä, koska näihin lajeihin elinympäristön yksipuolistuminen lienee vaikuttanut voimakkaasti. Vanhaa havaintoaineistoa voidaan käyttää vihjeaineistona meneillään olevassa Eläinatlaksessa etsittäessä nykyisiä esiintymispaikkoja tai selvittäessä vanhojen esiintymispaikkojen häviämistä ja häviämisen syitä.

1.2. Tutkimuksen lähteet

Selvitys on syntynyt käymällä systemaattisesti läpi erilaisia lähteitä. Päämääränä on ollut lukea kaikki tutkimusaiheelle merkitykselliset painetut lähteet ja sen lisäksi myös painamattomia lähteitä.

Tärkeimpinä lähdeaineistoina ovat olleet luontoharrastajien, luonnontieteilijöiden ja metsästäjien aikakausjulkaisut. Niiden vuosikerroista on kirjattu tähän selvitykseen niiden kaikki Helsinkiä koskevat eläinhavainnot. Aikakausjulkaisujen lopussa olleet ”pienet tiedonannot” osoittautuivat usein antoisimmiksi.

Tavallisista eläimistä on mainittu esiintymistiedot myös Helsingin naapurikunnista vuoteen 1930 asti. Helsingin pitäjistä (nykyinen Vantaa), Espoosta, Sipoosta, Tuusulasta ja Kirkkonummelta on siis mainittu sellaisetkin eläimet kuin orava, rotta ja metsäjänis. Harvinaisista eläimistä on otettu mukaan esiintymistietoja Helsingin naapurustosta myös vuoden 1930 jälkeen.

Monista lajeista on mainittu selvyden vuoksi joitain esiintymistietoja - kuten pyyntitilastojen saalis- määriä - myös Uudeltamaalta ja muualta Suomesta, koska näiden lajien esiintyminen pääkaupunkiseudulla liittyy ylipäänsä niiden runsauteen ja levinneisyyteen Suomessa. Hirvi, näätä, sauikko ja vesikko ovat esimerkkejä tällaisista lajeista. Helsinki tai pääkaupunkiseutu eivät muodosta mitään erillistä

”eläinmaantieteellistä” aluetta, vaan useimpien lajien esiintyminen Helsingissä riippuu siitä, esiintyykö niitä muualla Etelä-Suomessa.

Esiintymistietojen keruu (mm. uutisluonteisten ”pienien tietojen”) on pysäytetty vuoteen 1980. Sanomalehtiä mikrofilmeiltä on luettu lähinnä silloin, kun muissa julkaisuissa on ollut niihin viitteitä.

Painamattomia lähteitä aineistossa ovat Helsingin yliopiston Luonnontieteellisen keskusmuseon (entisen Eläinmuseon) ja eläintieteilijä K.E.Kivirikon kokoelmien löytöluettelot ja 1970-luvulla tehdyn Suomen matelija- ja sammakkoeläinatlaksen havaintokaavakkeet. Mukana on myös V.Korvenkontion kirjoittamat merkinnät marginaaleihin kirjassa Suomen luurankoiset (Mela&Kivirikko 1909), jota säilytetään Eläinmuseon kirjastossa. Mukana on myös Helsingin yliopiston amanuenssin Arto Kurton vuosina 1966 - 1973 Itä-Helsingistä keräämä pikkunisäkkäsaineisto, jota ei ole aikaisemmin julkaistu. Aineisto käsittää 426 pikkunisäkkäsnäytettä.

Lajiluettelossa lajit ovat systemaattisessa järjestyksessä. Tieteellisissä nimissä on noudatettu Siivosen ja Sulkavan käyttämiä nimiä (Pohjolan nisäkkäät, 1997). Käytöstä poisjääneiden tieteellisten nimien tarkistamisessa on käytetty apuna mm. Kivirikon (1945) ja Mela & Kivirikon (1909) teoksia.

1.3. Paikannimien merkintä

Mikäli lähteissä on mainittu tarkkoja paikannimiä, ne on mainittu aina tässä tekstissä. Vanhojen paikannimien tulkinnassa on käytetty mm. teosta Helsingin maalaiskunnan historia 1865 - 1945 (Litzen ym.,1997) ja Rolf Palmgrenin julkaisemaa karttaa teoksessaan Helsingfors-traktens fågelfauna (Palmgren 1914). Paikannimet on muutettu nykymuotoon, mutta vanha paikannimi on usein mainittu tekstissä (suluissa).

Helsinki -sanalla viitataan sen nykyisiin hallinnollisiin rajoihin. Helsinki tarkoitti vuoteen 1946 asti lännessä Seurasaaresta ja Pikku-Huopalahdesta Pasilaan, Käpylään ja Vanhaankaupunkiin rajautuvaa aluetta. Idässä raja meni Mustikkamaan takana; Kulosaari, Laajasalo ja Santahamina eivät enää kuuluneet Helsinkiin. Näinkin nykypääkaupungin keskellä oleviin paikkoihin on voitu viitata vanhoissa lähteissä sanalla Helsingin pitäjä. Kun paikkaa ei ole mainittu tarkemmin kuin ”Helsingin pitäjä”, tämä termi on toistettu tekstissä.

Ruotsinkieliset paikannimet on muutettu nykyisin käytössä oleviksi suomalaisiksi nimiksi, mikäli suomalaisten nimien käyttö on nykyään vakiintunutta. Niinpä Vådö (nykyisin ruotsiksi Vårdö) on Vartiosaari, Fredriksberg Pasila, Löfö Lehtisaari jne.

Mahdollisia jatkotutkimuksia ajatellen tähän selvitykseen on koottu melko kattavasti vanhojen havainnoitsijoiden ja muiden asianosaisten (kuten salametsästäjien) nimet ja arvonimet.

1.4. Kartat

Raportin lopussa olevissa esiintymiskartoissa yhtä tai useampaa esiintymishavaintovuotta vastaa yksi pallukka (tai muu symboli) kartalla. Kahtena eri vuonna, vaikkapa Lauttasaaresta havaittua sisiliskoa vastaa siis kaksi pallukkaa. Havaittujen yksilöiden määrää ei ole kuvattu karttakuvissa. Tällä tavoin on hieman lievennetty karttojen pisteröykykoiden kasautumista sinne, missä on aktiivisesti harjoitettu pyyntiä. Kartoilla kuvatut havainnot on mahdollista lukea myös lajinkuvausten yhteydestä.

Arto Kurton 1970-luvulla suorittamien pikkunisäkkäspyyntien paikat Itä-Helsingissä on merkitty erilliseen karttaan (liite 2.). Esiintymistiedot on selostettu kartan yhteydessä. Kurton laaja aineisto on esitelty erikseen, jotteivat sen kautta pikkunisäkkäiden esiintymiskartat olisi paisuneet juuri Itä-Helsingin kohdalla suhteettomasti.

1.5. Helsinki vanhan eläintieteellisen tiedon keskuksena

Kuinka luotettavia luetteloidut havainnot ovat? Kuinka kattavan kuvan kerätty aineisto antaa Helsingin menneisyyden eläimistöä? Ensimmäiseen kysymykseen lienee helpompi vastata. Selvitykseen on kirjattu aikalaisten havaintoja koskevat epäilyt (ks. rusakko, susi). Suuri osa havainnoista on sikäli varmoja, että todisteena on ollut usein tapettu tai kiinni otettu yksilö. Löytöpaikan merkinnät Eläinmuseon kokoelma-luetteloissa eivät aina viittaa eläimen varsinaiseen löytöpaikkaan, vaan paikkaan, josta eläin on tuotu ko-koelmiin. Tällaiset ”Korkeasaaresta” tai selvästi muusta ei-alkuperäisestä paikasta tuodut eläimet on jätetty pois tekstistä tai mainittu epävarmuus alkuperäisestä löytöpaikasta.

Havaintoluetteloissa on mukana kaikki Helsinkiä koskevat esiintymismaininnat myös yleisimmistä eläimistä, kuten oravasta ja rotasta. Yleisistä, arkipäiväisistä ja pienistä eläimistä on tässä aineistossa vähän muita havaintoja kuin mainintoja eläintieteellisten kokoelmien näyteluetteloissa. Täten tämä selvitys on painottunut suuriin, vaikuttaviin eläimiin, koska niistä kerrotaan pidemmästi mm. lehtiutisissa.

Metsästäjien pyyntiluettelot antanevat jotain kuvaa mm. pikkupetojen runsaudesta. Niissäkin on otettava huomioon, että joitain lajeja oli helpompi metsästää ja jotkut olivat halutumpia saaliita kuin toiset. Esimerkiksi Sipoossa kärppiä metsästettiin vähän verrattuna näätään ja kettuun.

Metsästyslehdissä mainittu lajisto, muutenkin kuin pyyntiluetteloissa, rajoittuu voittopuolisesti riista-eläimiin ja toisaalta peto- ja vahinkoeläimiin. Tunnetut luonnontutkijat julkaisivat kuitenkin melko usein havaintojaan monenlaisista linnuista ja nisäkkäistä myös metsästyslehdissä. Pikkunisäkkäistä ei metsästyslehdissä sen sijaan kirjoiteta mitään. Myöskään käärmeistä tai muista matelijoista ja sammakkoeläimistä ei kirjoiteta. Kyytä ei luetteloitu vahinkoeläintilaisiin, siitä ei saanut tapparahaakaan. Voi olettaa silti metsästäjienkin tappaneen paljon kytä, asiaa ei vain pidetty mainitsemisen arvoisena.

Luonnontieteellisissä lehdissä mainittujen lajien määrä on suurempi, mutta myös niissä mainitaan pieniä ja huomaamattomia eläimiä niukasti. Lepakoista, pikkunisäkkäistä ja etenkin matelijoista ja sammakkoeläimistä on vain vähän vanhoja tietoja.

Tekstiin on lainattu erilaisia metsästysjuttuja ja aikalaisten kuvauksia eläimistä laajastikin, jotta aineistosta näkyisi minkälaisia arvostelmia, tunteita ja mielikuvia eri eläimiin liitettiin. Niinpä tutkimus kertoo paitsi eri eläinten esiintymisestä pääkaupunkiseudulla, myös ihmisten muuttuvista "ympäristöasenteista". Teksti kuvaa sitä, miten eläimiin suhtauduttiin, mitä lajeja pidettiin mainittavina erikoisuuksina, mitä suojeltavina, mitä hävitettävänä ja vahingollisina ja mitä arvokkaina saaliina. Monien lajien kohdalla ihmisten asenteilla on ollut keskeinen vaikutus niiden leviämisen tai häviämishistoriassa (ks. esim. siili, rusakko, näätä).

Helsingin seudun eläimistöä lienee löydettävissä viimeisen parin sadan vuoden ajalta tietoja paremmin kuin mistään muusta kolkasta Suomessa. Pääkaupungiksi ja yliopistokaupungiksi noussut Helsinki oli Suomen sivistyneistön, tieteellisten seurojen ja niiden julkaisujen toimitusten keskuspaikka 1800-luvulla. Myös melkein kaikki metsästyslehdet ilmestyivät Helsingistä käsin, ja niiden aineisto oli vielä vuosisadan alussa melko Etelä-Suomi -keskeistä. Syrjäseuduilla oli varmasti helsinkiläisiä ammattimaisempia metsästäjiä, mutta ei aktiivisia metsästysyhdistyksiä ja niiden vuosittaisia saalisluetteloita. Helsinkiläiset metsästävät herrasmiehet seuroissaan eivät eläneet "luonnon keskellä". He menivät metsästäämään vapaa-aikanaan ja pyrkivät havainnoimaan luontoa jossain määrin aikansa tieteellisten standardien mukaisesti. Jänisten sairauksiin kiinnitettiin huomiota, vuosittaisia kanalintu-, jänis- ja petoeläinmääriä pyrittiin arvioimaan. Herrasmiesmetsästäjät toimivat kirjallisessa kulttuurissa, jossa havainnot julkaistiin omista metsästyslehdissä.

Pääkaupungin luonnontutkijat olivat usein ammattilaisia, yliopistomiehiä. He havainnoivat eläimiä talvisin pääkaupungin toreilla, puistoissa ja lähiympäristössä. Kauppatorilla aikaisemmin myytävä riista on ollut monen erikoisen lintuhavainnon tekopaikka. Eläintieteilijöillä oli yhteyksiä Helsingin ympäristön maaseudun asukkaisiin ja kalastajiin, joilta saatiin eläinnäytteitä. Kesäisin havaintoja kertyi luonnontutkijoiden kesäpaikoilla, huviloilla kaupungin liepeillä. Ne sijaitsivat vesi- tai junamatkan päässä silloisesta Helsingistä, usein nyky-Helsingin sisällä. Vartiosaareissa oli ornitologi, hammaslääkäri Ernst Waseniuksen kesähuvila ja sieltä on lähetetty paljon kokoelmanäytteiksi pikkunisäkkäitä. Laajalahden Kuusisaareissa havainnoi pikkunisäkkäitä arkkitehti Nils Lybäck. Oulunkylässä ja Tuusulassa toimi ammattitutkija V. Korvenkontio. Lautsaareissa ja muualla retkeili Rolf Palmgren. Nämä ovat vain joitakin esimerkkejä.

Eläinlajien esiintymistietoja karttui myös vuonna 1890 perustetussa Korkeasaaren eläintarhassa. Vuonna 1910 sen johtajaksi tuli Rolf Palmgren, joka järjesti huvipuistomaisen eläintarhan monipuolisemmaksi ja kattavammin suomalaisia lajeja sisältäväksi. Palmgren kannusti lehti-ilmoituksin suomalaisia pyydystämään kaikenlaisia eläimiä Korkeasaareen. Ennen Palmgrenia Korkeasaaren ostoilmoitukset metsästyslehdissä rajoittuivat riista- ja petoeläimiin. Palmgren myös luetteloi tarkasti eläimet ja pyyntipaikat eläintarhan historiikissaan vuonna 1920. Tämä luettelo on ollut tämän selvityksen yksi tärkeä lähde. Ennen Palmgrenia lajinmääritykseen ja muuhun tiedon keruuseen ei eläintarhassa oltu kiinnitetty paljoa huomiota. Esimerkiksi hylkeitä ei luetteloitu lajeittain ja pieniä näätäeläimiä oli määritetty järjestelmällisesti väärin.

Valitettavasti myöhemmin Korkeasaaren tuotujen eläinten löytötietoja ei ole säilytetty arkistoituina. Eläimiä lähetettiin Korkeasaareen ja eläintieteellisiin kokoelmiin kaukaakin muualta Suomesta. Voidaan silti otaksua, että huonojen liikenneyhteyksien aikakaudella läheltä löydetty eläin päättyi varmemmin pääkaupungin kokoelmiin. Helsingissä karttui tietoa Helsingin seudusta eikä Suomessa ollut toista vastaavaa tietoa kokoavien ihmisten keskittymää.

1.6. Piirteitä vanhan Helsingin eläimistöä

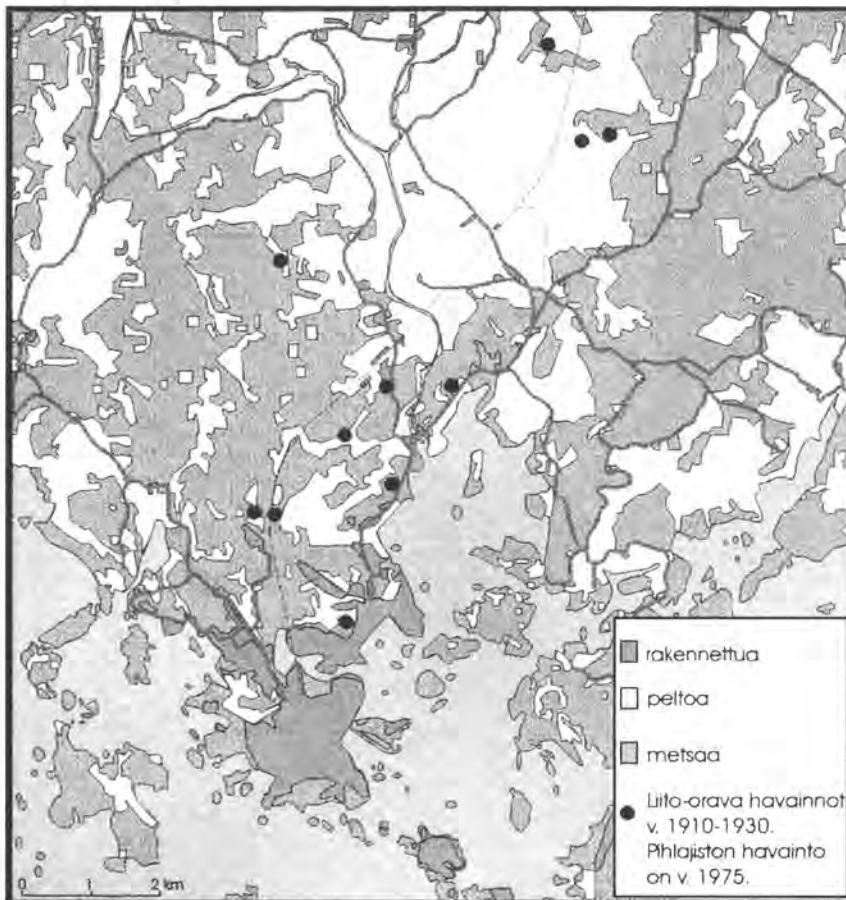
Oliko pääkaupungissamme 1800-luvulla mitään erityistä "kaupunkiluontoa"? Helsinki oli sotilastukikohta ja kaupan keskus, joka liikennesolmuna loi elinympäristöjä erikoislaatuksille kasvi- ja hyönteistulokkaille. Kaupunkien, laiva- ja rautatieliikenteen merkitys kasvien leviämislle ymmärrettiin jo yli sata vuotta sitten.

Entä selkärankaisten muodostama "kaupunkiluonto" Helsingissä? Puisto-oravat, talvehtivat sinisorsat, kaupunkivarikset ynnä muut eivät pysty elämään kaupungeissa ennenkuin ihmisten käyttäytyminen niitä kohtaan muuttuu sikäli, ettei eläimiä alituiseen ammuta tai muuten häiritä. Koska eläimet alkoivat kesyntyä Helsingissä? Kysymys kuuluu toisaalta: koska kaupunkilaiset alkoivat suhtautua eri lajeihin "ystävällisesti" tai neutraalisti? Milloin lokkien tai sorsien kannatti alkaa parveilla ja talvehtia kaupungissa kärkevässä syötävää?

Vanhat maalaukset kuvaavat 1800-luvun lopussa kesyiksi katujen linnuiksi ainoastaan kyyhkysket. Kaisaniemen puiston joutsenlammessa ui 1800-luvulla maalausten mukaan ainoastaan sinne laitettuja kyhmyjoutsenia (Korpela 1986, 102). Signe Branderin ja I. Timiriasewin valokuvat 1900-luvun alusta vahvistavat sen, mitä maalaukset kertovat. Ihmiset ruokkivat Esplanadin puistossa ja Kauppatorilla kyyhkysia, mutta muita lintuja ei ole näköpiirissä. Kaisaniemen puistossa on valkoisia kesyankkoja, mutta ei yhtään sinisorsaa. Vain varpuset kärkevät Kaisaniemessä pullanmuruja ankkujen ja joutsenten ruokkijoilta.

Pääkaupunki ympäristöineen oli kasvava väestökeskus jo yli sata vuotta sitten. Itse Helsingissä oli 1800-luvun puolivälissä asukkaita 15 000, vuonna 1875 noin 23 000 ja 1900-luvun alussa n. 80 000.

Vielä sata vuotta sitten rakennettua aluetta oli nykyiseen verrattuna todella niukasti, joten metsänriistalle oli tilaa kaupungin lähistölläkin: lähteet kertovat, että hirvi vasoi Oulunkylässä, liito-oravia esiintyi Käpylässä, kyitä ja vaskitsoja Pasilassa. 1800-luvun loppuun asti metso pesi Lauttasaareissa. Pyitä ja teeriä eli kaupungin laitamilta metsoa runsaammin, ja ne sietivät paremmin leviävää asutusta ja kesäasutusta (Palmgren 1914).

c Helsingin kaupungin ympäristökeskus/ Ryhanen

Kartta 1. Helsingin maankäytön tilanne vuonna 1900. Kartan mustat ympyrät, liito-oravan vanhat esiintymistiedot, kertovat metsäalueiden ulottumisesta lähelle nykyistä kantakaupunkia.

Silti aineiston valossa näyttää siltä, että Helsinki oli monille eläimille todellinen uhka. Nimittäin jahtimielitä ja pyssymiehiä riitti kaupungissa. Ammuskelua ei paljoakaan näytä rajoittavan edes kaupunkialue.

Magnus von Wright mainitsee helsinkiläisten ampuvan Lauttasaaressa metsoja ja teeriä kevätsotimella niin, että ne ovat häviämässä saarelta. Hän kirjoittaa myös pyytä jahtaavan kaikkialla kaupungin ympärillä, myös keväällä, satoja metsämiehiä (von Wright 1848, 52). Teeriä on ammuttu syksyisin viljapelloilta nykyisen Töölön kohdalla vielä 1900-luvun alussa (M&K 1950, 110).

G.W.Boijerin nuoruusmuistojen mukaan vielä 1870- ja 80-luvuilla helsinkiläiset ampuivat vesilintuja Töölönlahdella, nykyisen Hakaniemen torin tienoilla sekä jopa Rautatien torin laidalla, jossa lammikot muodostivat etenkin muuttoaikoina levähdyspaikkoja sorsille ja vikloille. Boijer itsekin metsästi yksinkertaisilla pyssyillä mainituilla paikoilla sekä mm. Punavuorella ja nykyisen Kallion alueella. Saalis koostui variksista, vikloista, alleista, tukkakoskeloista, joskus sinisorsista ja taivaanvuohista. Poliisi ja muut viranomaiset eivät kirjoittajan mukaan noina aikoina koskaan puuttuneet metsästyksen kaupungin alueella, sen asumattomilla laidoilla. Virkavalta toivotti pyssymiehelle metsästysonnea, mikäli sattuiivat kohtaamaan. Metsästysretkiltä palattiin tuolloin kantaen saalista näkyvästi esillä, ja perässä seurasi joukko katupoikia. Kaikki seudun asukkaat saivat tietää jahdin tuloksen. Silloisilla huonoilla pyssyillä onnistuneita metsämiehiä ihailtiin sankareina (Boijer 1927, 186).

Vesilintujen metsästyksen lienee ollut yleistä Helsingin rannoilla. Keväällä 1905 ilmestyi sanomalehdissä parikin paheksuvaa uutista siitä, kuinka laulujoutsenia oli ammuttu kaupungissa. Pitkäperjantaiamuna lensi kaupungin yli yhdeksän joutsenta ja laskeutui Lauttasaaren eteläkärjen edustalle, jossa niitä välittömästi ammuttiin kaksi kertaa. Ampuja - kevätvesilintujahdissa varmaankin - sai joutsenista ilmeisesti kaksi, sillä vain seitsemän joutsenta palasi lentäen kaupungin yli, niistä yksi vahingoittuneen näköinen. Vähän myöhemmin Helsingin edustan Pääntäällä ammuttiin ylilentävistä joutsenista toinen. Ampujat olivat Suomenlinnasta, ja heitä souti luotsioppilas. Joutsen oli tuohon aikaan keväällä rauhoitettu (T 1905, 122).

Rolf Palmgrenin mukaan metsästyspaine kohdistui vuosisadan alussa erityisen kovana saaristoon ja saaristolintuihin. Maaltamuuttanut, nopeasti kasvanut kaupungin työväestö ("arbetarelement") meni veneillään koluamaan suurin joukoin koko avovesiajan lähiluotoja. Ilman mitään estoja tai omaatuntoa he hävittivät kaiken tielleen osuvan elävän, kirjoitti Palmgren. Suomenlinnan venäläisistä kirjoittivat Palmgren ja metsästyslehdet erityisen törkeinä munarosvoina. Venäläiset matruusit ammuskelivat keväällä rauhoitusajaksi vesilintuja ja keräsivät munia (Palmgren 1914, 219). Päälystöstä ei puuttunut asiaan ja osallistui joskus itsekin laittomuuteen. Metsästyslehdissä venäläisiä arvosteltiin suoraan jo vuodesta 1906 alkaen.

Vallankumousvuonna 1917 venäläisten katsotaan erityisesti villiintyneen mm. ryöstökalaamaan dynamiitilla ja ampumaan keväällä sinisorsia Herttoniemessä (HS 10.9.1917). Heidän kerrotaan hävittäneen myös Tammisaaren erikoisuuden, ruokkimalla kesyntyneet säynävät.

Näyttää siltä, että Helsinki muodosti vasta suhteellisen myöhään ampumiselta "rauhoitettun" kaupunkiympäristön, laajemman alueen, jossa eläimiin suhtauduttiin rauhallisemmin, jopa lempeästi. Helsingin kaupungin kiinteistölautakunta käsitteli vuonna 1946 metsästyksen kieltämistä kaupunkiin liitetyillä uusilla alueilla. Tätä ennen metsästyksen lienee ollut vielä tavallista Laajasalossa, Herttoniemessä ja Lauttasaaressa (M&K 1946, 317).

Varhaisiakin tietoja eläinystävällisen kaupunkikulttuurin luomisyrityksistä toki löytyy. Helsingin eläinystävät ovat jo vuonna 1898 palkanneet "pikkulintujen suojelukseksi" kolme henkilöä, jotka valvovat Helsingin puistoissa 15.2. - 15.7., ettei "ilkitöitä" harjoiteta pikkulintuja vastaan (LY 1898, 39). A.J.Mela (1846 - 1904) kertoo, että muinoin oli Kaisaniemessä melkein joka päivä alkukesästä poikia linnunpesiä etsimässä. Metsästyslehden toimittaja A.Hintze kertoo, että 1860-luvulla linnunmunien keräysmania oli todella levinnyt koulupoikien keskuuteen. Hintzen mukaan tuolloin kuitenkin keräilijöille riitti vain pari muna kultakin lajilta. Ilmeisesti munienkeräily oli laajaa vielä vuosisadan alussa. Hintzen mukaan silloin pikkupojat ahneuksissaan halusivat useita kokonaisia pesyeitä kultakin lajilta (T 1905, 145). Lapsuuttaan Helsingissä 1870-80 -luvulla eloisasti kuvannut Väinö Tanner kuvaa linnunmunien keräämisen poikailän perusharrastukseksi. Räkättirastaan pesältä pudotessaan katkaisi tuleva ministeri kätensäkin (Tanner 1949, 107, 124, 125).

Melan mukaan munienkeräilyn aika oli parempaa kuin se, jolloin puistoista hävitetään linnut sivistyneemmällä tavalla, hävittämällä pesäpaikat, vanhat ontot puut ja pensaikot. Mela jopa katsoo, että pikkupoikien munarosvosta tulisi tukea, jotta kiinnostus lintuihin säilyisi - tosin kannustaen poikia siihen, että kustakin pesueesta otetaan vain yksi muna. Munienkeruun kieltäminen voisi toimia linnuille vahingoksi, kirjoittaa Mela, linnuista ei opita kiinnostumaan. Esimerkiksi teljän munituskielto on hävittänyt maasta telkänpöntöt (LY 1900, 121).

Ihmiset olivat ennen - eläinten elinmahdollisuuksien kannalta katsottuna - oikeastaan liian kiinnostuneita erilaisista eläimistä. Halu ottaa kiinni ja eläteiksi eläimiä oli tyypillistä kuvatuille aikakaudelle. Kaikkia näätäeläinlajeja, kettuja, huuhkajia ja muita petolintuja, kurkia ja joutsenia on otettu eläteiksi kaikkialla

Suomessa. Tämä halu ottaa eläiksi voi olla hyvin tunnusomainen koko ihmislajille, eri kulttuureissa ja eri aikakausilla. Villien eläinten eläiksi ottamisen vimma väistyi Suomessa vähitellen 1920-luvulta alkaen, kun luonnonsuojelulaki kielsi sen rauhoitettujen eläinten kohdalla ja yhä useammasta eläimestä tuli rauhoitettu. Metsästyslehdet alkoivat paheksua elättienpitoa. Aineistoon on otettu mukaan paljon tietoja eri eläinten elättikokeiluista, vaikka ne eivät olisikaan tapahtuneet Helsingissä. Siili voi olla ainoa eläin, jota väliaikainen elättinä pitäminen hyödytti, sillä siten se levisi paikasta toiseen.

Korkeasaari oli myös eräänlainen suuri kokeilu elättienpidosta. Palmgren sai selville, että monet lajit eivät voi menestyä vankeudessa. Hän luettelee avomielisesti, kuinka mm. palokärkipoikueet, ruisrääkät ja tunturisopulit kuolevat nopeasti vankeudessa. Toisaalta Palmgren selosti kuinka monet lajit menestyvät ja minkälaisella ravinnolla. Monien lajien - kuten aikuisten haahkojen - kesyyntymisalttius hämmästytti häntä (Palmgren 1920).

Opettiko Korkeasaari missään määrin kaupunkilaisia suhtautumaan rauhallisemmin eläimiin, katselemaan ja ihaillemaan niitä - ja pidättymään niiden vahingoittamisesta ja tappamisesta? Tämä on mielenkiintoinen kysymys, johon ei pystytä käsillä olevassa työssä vastaamaan. Ainakin osittain Korkeasaari kannusti ihmisiä ottamaan nimenomaan kiinni kaikenlaisia eläimiä, koska se osti ja otti niitä vastaan. Myös tiedemiehet ja tuon ajan luonnonsuojelijat ampuivat eläimiä paljon. Ennen ammuttiin kaikenlaisia eläimiä, erikoisia ja harvinaisia erityisen innokkaasti. Luonnontutkijoiden kokouksissa esiteltiin ammuttuja eläimiä, lehtopöllöjä, kaulushaikaroita, hillereitä ja muita.

Harvinaisten eläinten ampumis- ja kiinniottohalukkuuden käsittämiseksi olisi otettava huomioon tuona aikana vielä puuttuneet valokuvausvälineet. Myöskin kiikarit olivat harvinaisia ja huonoja. Ampumalla yksinkertaisesti varmistettiin havainnot ja katsottiin eläimiä läheltä.

Luonnonmaisemista julkaistiin metsästyslehdissä korkeatasoisia valokuvia jo vuosina 1899 ja 1903. Eläinkuvat olivat vielä kaikki poseerauskuvia ammuttujen hirvien, karhujen tai esim. pyöriäisen kanssa. Mahdollisuudet ottaa kuvia eläimistä luonnossa olivat olemattomat. Kun vuonna 1899 Helsingin laidalta löytyi sairas, sokea hirvi, niin valokuvaja älyttiin hakea paikalle kuvaamaan hirvää "luonnossa". Kuitenkin metsästyslehti kieltäytyi julkaisemasta noita kuvia, koska niissä hirvi näkyy niin mitättömän pienenä.

K.E.Stenroos mainitsee 1800-luvun lopussa usein nähneensä "pienen, mutta pelottoman varpuspöllön Bulevardinkadulla ja Kaisaniemessä ja muualla pihamailla, ja on pari niitä ampunutkin" (LY 1897, 27). Suomeen 1800-luvun lopussa levittäytyvät lehtopöllöt, tuolloin kissapöllöt, joutuivat usein ammutuiksi Helsinginkin seudulla. Nihdin saarella Sompasaaren vieressä tapettiin vuonna 1878 lehtopöllö (M1, 169) ja

Till Högholmen

uppköpas lefvande och väl bibehållna djur af följande arter till nedannämnda priser vid leverans i Helsingfors:

Tjädertupp	5 mk
Tjäderhöna	7 "
Orrtupp	3 "
Orrhöna	5 "
Hjärpe, raphöns och snöripa	2 "
Lo, förutom skottpengar	150 "
Varg, "	50 "
Järf, "	40—90 "
Mård och menk	10—40 "
Säl	10—30 "

Muntliga och skriftliga anbud å dessa djur kunna göras hos trädgårdsmästaren **J. H. Cedergren** å Högholmen eller löjtnant **Aug. Fabritius**, Helsingfors.

Till hrr jägare och forstmän äfvensom tjänstemän, hvilka genom sin tjänst komma i tät beröring med allmogen, riktas en värdsam anhållan att uppmärksamma denna på förestående annons och att, ifall de erfara om fångsten af något sällsyntare djur, uppmana fångaren att erbjuda det till inlösen eller såsom gåfva åt Högholmens djursamlingar.

Korkeasaaren Eläintarha

ostaa

kaikenlaisia eläviä eläimiä käypähintoihin. Tarjoukset lähetetään osotteella **Intendentti fil. kand. Rolf Palmgren, Korkeasaari, Helsinki.**

Kuva 1. Korkeasaari houkuttelee pyydystämään eläimiä metsästyslehdissä. Tidskrift för Jägare och Fiskare, vuonna 1896, no 1 ja Metsästys ja Kalastus, vuonna 1912, no 12.

Jollaksessa ammuttiin lehtopöllö toukokuussa 1900. Ornitologi Ivar Hortling otti 23.6.1919 Lauttasaaresta huvilan vintiltä kissapöllöpesueen elätksi. Poikasista kolme tapettiin (kokoelmiinko?), yksi päästettiin vapaaksi. Hortling vetoaa tiedonannossaan lajin suojelemisen puolesta (LY 1919, 83).

Tilhi oli 1920-luvun alkuun asti rauhoittamaton pikkulintu, jota metsästettiin syötäväksi. Muita pienikokoisia lintuja ei ilmeisesti juuri ammuttu ainakaan syötäväksi ja myyntiin. Juuri tilhen kauneus, seurallisuus ja pelottomuus ihmistä kohtaan, varmaankin samat asiat, joiden vuoksi lintua oli helppo metsästää, herättivät toisaalta suojelumieltä. Mitä mieluummin tilhi hakeutuu ihmisten läheisyyteen, sitä enemmän sitä metsästetään, kirjoittaa nimimerkki C.A.v.E Sporten-lehdessä 1883. Sama kirjoittaja kertoo, että Helsingin Vanhassakaupungissa tilhille on laitettu pihlajien viereen kuusen latvaan istumisorsia, ja pikkupojat ampuvat niitä talon nurkan takaa. Kirjoittaja vetoaa, että tilhellä olisi metsästysaika, että lintuun edes suhtauduttaisiin lempeämmin, ja että metsästysyhdistys vaikuttaisi asiaan (Sporten 1883, 41).

Sipoon metsästysyhdistyksen ihmiset ampuivat kahdeksan tilheä vuosina 1893 - 94. Tämän jälkeen tilheä ei mainita saalisluetteloissa - joko lajia ei enää ammuttu tai sen ampumista ei pidetty enää luettelointien arvoisena (T 1984, vi).

Tilhiin syönti mainitaan toistamiseen paheksuvasti Luonnon Ystävä -lehdessä. Lehti paheksui mm. sitä, että syksyllä 1902 tilhiä myytiin torilla syötäväksi (LY 1902, 82; LY 1899,36). Vuonna 1924 tilhiä ovat vielä myyneet Barösundista tulleet kalastajat Kauppatorilla, vaikka se oli jo uuden luonnonsuojelulain mukaan rauhoitettu lintu (M&K 1924, 34). Tämä lyhyt katsaus tilhen metsästykseen kertoo jotain sen asennemuutoksen edellytyksistä, joita tarvitaan, ennen kuin jokin tietty laji voi alkaa elää ihmisten läheisyydessä. Eläin muuttuu saaliina, syötävänä pidetystä "ystävänä", "katseltavana" pidetyksi. Sinisorsia, kuten muitakin riistalintuja, myytiin syötäväksi Kauppatorilla vielä 1930-luvulla. Kun esim. sinisorsia oli myyntipöydillä, niitä tuskin olisi osattu samaan aikaan lempeästi ruokkia Kolera-altaassa.

Hyötyäkin Helsingistä oli joillekin lajeille. Viranomaiskontrollin keskuksena pääkaupunki muodosti hirven salametsästykselle jonkinlaisen esteen lähiseuduilla. Hirvipoliisit toimivat Helsingistä käsin. Salametsästyksen laajuus syrjäseuduilla näkyy dramaattisesti laillisesti kaadettujen hirvien mitättömissä kaatomäärissä verrattuna asutumpaan Suomeen (ks. s. 48-53).

Itse kaupungissa pikkulinnut olivat villiintyneiden kyyhkysten lisäksi ensimmäinen "ihmisten ystäviksi" otettu lajiryhmä. Varhaisia tietoja lintujen talviruokinnasta on 1890-luvulta. Vuonna 1896 Vartiokylässä (ilmeisesti kartanolla) on talvehtinut peippopari ruokinnan turvin (T 1896, 89). Kottaraiselle asetetut pesäpöntöt, "holkit" mainitsee jo M. von Wright vuonna 1848. Pesäpönttöjen asettaminen ja lintujen talviruokinta näyttävät lehtitietojen mukaan kuitenkin melko harvinaisilta vielä 1910 - 20-luvuilla. Luonnon ystävä -lehdessä ensimmäinen tieto myytävänä olleista pöntöistä on vuodelta 1915, jolloin niitä sai mm. Stockmannilta (LY 1915, 68). V.Hoffren mainitsee asettaneensa kottaraisen pönttöjä huvilalleen, parin tunnin matkan päässä sijaitsevaan saareen Helsingin lähellä. Orava oli häirinnyt kottaraisia ja syönyt yhden rastaanpojan, jolloin se heti ammuttiin. (SM 1909, 67)

Oravaa, josta tuli sittemmin kesy puistoeläin ja Helsingin tunnuseläin, pidettiin pikkulintujen pesien rosvoajana ja häiritijänä, ja siksi sitä ei suosittu ihmisen läheisyydessä. Helsingissä sinisorsien talvehtiminen alkoi vasta 1930-luvulla sen jälkeen, kun sinisorsien oltiin havaittu muualla Suomessa alkavan talvehtia ja kesyyntyä. Myöskin Euroopan ja Skandinavian suurkaupungit olivat esimerkkeinä Suomen Lintutieteelliselle Yhdistykselle. Vuonna 1936 se puolusti "vesilintujen huollon" aloittamista Helsingissä: "Puolikesyn lintukannan kerran synnyttyä se kaikkialla on joutunut kaupunkiyleisön vilkkaan harrastuksen ja huolenpidon esineeksi. Tarjoamalla tilaisuuden läheltä tarkastella eläinlajeja, jotka yleensä välttävät ihmisen läheisyyttä, nämä linnut ovat olleet omiaan herättämään harrastusta ja ymmärtämystä luontoa kohtaan yleensäkin" (M&K 1936, 29).

Fiskarsin ruukkilyhdyskunta oli ensimmäisiä paikkoja, joissa sinisorsat kesyyntyivät ja alkoivat talvehtia. Siellä alkujaan tehdään patruuna kielsi alaisiaan jyrkästi tappamasta ja häiritsemästä talvehtivia sorsia. Monet metsästyslehtien jutut esittelivät Fiskarsin kesyyntynyttä sorsaemoa poikineen säälivässä valossa. Kesyyntyminen katsottiin vaaraksi sorsille. Poikasille olivatkin uhkana kissat, ja ensimmäisen Fiskarsin kesyn sorsaemon kaulan katkaisi viikate vuonna 1906, tosin vahingossa (FJ 1906, 163).

Ilmeisesti oravan tulo Helsingin puistoeläimeksi tapahtui vasta viime sotien jälkeen. Orava on varsin hyvä valinta Helsingin tunnuseläimeksi, koska se on siilin lisäksi ainoa eläin, joka on kesyyntynyt ihmisen "ystäväksi", ottamaan vastaan syötävää ihmisiltä. Orava soveltuu lajina hyvin kesyksi kaupunkieläimeksi. Puissa elävänä sitä eivät liiemmin pysty häiritsemään koirat tai edes kissat, ja nisäkkäistä se on ainoa, joka on yksinomaan päiväeläin.

Selvää lienee, että koirakurin parantuminen on vaikuttanut monien lajien elinoloihin suotuisasti. Vanhoissa tiedonannoissa mainitaan usein, kuinka saukkoja, kettuja ja jäniksiä ovat takaa-ajaneet samanaikaisesti useat koirat.

Nisäkkäät eivät ole ollenkaan niin kiitollinen havainnoitava, ruokittava ja kesytettävä lajiryhmä kaupunkilaisille kuin linnut. Linnut ovat paljon näkyvämpiä ja äänekkäämpiä kuin nisäkkäät, ja niiden pesintä, ”perhe-elämä”, on havainnoitavissa usein helposti, toisin kuin nisäkkäillä. Linnut elävät samojen aistien, näön ja kuulon, avulla, kuin ihmisetkin. Ihmisten seuralaisiksi ja kaupunkilaisiksi sopeutuvien lintulajien määrä on suurempi kuin nisäkkäslajien. Ilman lintujen tarjontaa apua, vain nisäkkäisiin tukeutuen, olisi tämä lyhyt katsaus helsinkiläisten ympäristöasenteiden historiaan jäänyt lyhyemmäksi ja kuivakkaammaksi.

Arkoina, piilottelevina yö- ja hämäräeläiminä nisäkkäät tarjoavat omia erityisenlaatuisia, salamyhkäisiä luontoelämyksiä. Näistä elämyksistä tämä raporttikin osaltaan kertoo. Se voi antaa toivoa siitä, että helsinkiläisille aiemmin historiassa näyttäytyneet jotkut eläimet voisivat näyttäytyä uudelleenkin. Sellaisia lajeja voisivat olla esimerkiksi saukko, hilleri ja pyöriäinen. Silti menneisyyden Helsinki ei muodosta mitään esikuvaa, eläinten paratiisia, josta voisi ottaa mallia nykypäivänä. Ennen kaikkea tämä työ kertoo siitä, kuinka toisenlaisia luonto ja ihmiset Helsingissä joskus ovat olleet.

Kuva 2. Kyyhkysiiä Kauppatorilla. Valokuvannut I.Timiriasew 1910-luvulla. Helsingin kaupunginmuseo.

Kuva 3. Naurulokit alkoivat parveilla Kauppatorilla vuoden 1922 tienoilla Metsästys ja Kalastus -lehden mukaan. Valokuvannut W.W.Wilkman vuonna 1932. Helsingin kaupunginmuseo.

Kuva 4. 1950-luvulla torilintuihin kuuluivat jo sinisorsa ja harmaalokki. Kuvannut C.Grünberg vuonna 1957. Helsingin kaupunginmuseo.

Kuva 5. Helsingin Johanneksenpuiston eläimiä vuodelta 1906: 17 vapaana juoksevaa koiraa ja kaksi hevosta. Kuvannut W.W.Wilkman. Helsingin kaupunginmuseo.

2. Helsingin alueen nisäkkäät vuosina 1850 - 1980

Hyönteissyöjät

Insectivora

Siili

Erinaceus europaeus

Siili on Helsinkiin hyvin kotiutunut tulokaslaji, josta ensimmäinen aineiston havainto on vuodelta 1903. Laji on ilmeisesti kokonaan ihmisen Suomeen siirtoistuttama. Sitä ei silti yleensä edes tieteellisissä artikkeleissa niputeta yhteen muiden istutusten avulla Suomeen levinneiden lajien kanssa, ehkä siksi, että siilin siirsivät omin päin "tavalliset ihmiset" ja että laji on siirretty maahamme vain sisämeren eikä valtameren takaa.

Suomessa laji on edelleen levinnyt ihmisten kuljettelemana etelästä pohjoiseen (Krüger 1969; Kristoffersson ym. 1966). Vanhimmassa suomalaisessa tietosanakirjassa vuodelta 1890 ei ole hakusanaa "siili" (Kristoffersson ym. 1966).

Länsi-Suomen ensimmäiset siilit tavattiin Ahvenanmaalta ja Lounaisaaristosta 1880-luvulla (Kristoffersson ym. 1966, 11). Huonon uimarin ja paikkauskollisen siilin löytyminen ensimmäisenä saaristosta ensimmäisenä viittaa selvästi ihmisten siirtoistutuksiin, vaikka ensimmäisistä siilintuojista ei ilmeisesti ole tietoja. Mela & Kivirikko mainitsevat vielä vuonna 1909 siilistä: "Ahvenanmaan ja Varsinaissuomen saaristossa jotenkin yleinen; harvinaisempi Suomenlahden rannikkoseuduissa. Sisämaassa tavattu esim. Hausjärvellä, Tuusulassa ja Mäntsälässä. Löytyy myös Laatokan saaristossa ja Sortavalassa."

Vuonna 1878 maanviljelijät tapoivat Vaasan pohjoispuolella yhden siilin. Societas pro Fauna et Flora Fennica -seuran tilaisuudessa tiedonannon kuulijat sekä tämän havainnon tiedottaneet maisteri O. Collin ja kandidaatti E. Sundvik arvelivat "perustaen lajin esiintymiseen Ruotsissa ja Suomessa" yksilön olleen siirretyn, kesyn siilin (M1 1878, 184). Karjalan kannaksen ensimmäiset siilihavainnot ovat 1800-luvun puolivälistä, jossa sinne istutetut siilit tapettiin heti ensimmäisenä kesänä ja toimitettiin ihmeellisyyksinä eläintieteilijöille.

Suomalaisille 1960-luvulla tehdyssä kyselytutkimuksessa siilien siirtämisistä Helsingin, Turun ja Jyväskylän seutu osoittautuivat paikoiksi, joista ihmiset olivat kuljettaneet niitä edelleen pohjoiseen (Kristoffersson ym. 1966, 11). Ilmeisesti siili oli vielä vuosisadan alussa useille, ehkä useimmille, helsinkiläisille täysin tuntematon eläin. Silloinen Korkeasaaren eläintarhan johtaja Rolf Palmgren kuvaa hämminkiä Vladimirinkadulla, nykyisellä Kalevankadulla, kun sen asukkaat näkivät ensi kertaa siilin:

Vuoden 1916 kesäkuun 16 päivän aamulla tehtiin kauhea löytö eräissä Vladimirinkadun varrella olevassa talossa. Rikkalaatikon alta löysi muuan palvelustytö kauhukseen inhottavan olennon, jonka pelkkä näkeminen karmi hänen selkäpiitänsä. Hänkö nosti hälinän, ja ennen pitkää oli talon rauhallinen asujamisto kerääntynyt tuon hirvittävän rumiluksen ympärille ---. Mitä teitä oli tuo hirviö tullut taloon ja mitä ihmien tekemistä sillä oli täällä? Miten se oli voinut vaeltaessaan Helsingin halki välttyä ihmisten huomiosta ja siitä kohtalosta, mikä oli oravien ja muitten villieläinten osaksi kaupungissa tullut: lynkkauksesta? Ne semmoiset kysymykset antoivat vilkkaan puheen aihetta katselijakunnalle vastausta vaatien vielä senkin jälkeen, kun arvoitus siitä, mikä tuo otus oikein oli laatuun, oli selvennyt erään asiantuntijan tiedonannosta, että tuo eläin kuului siilien arvokkaaseen ammattikuntaan.

Siilin ensinäkeminen ei siis herättänyt aina ihastusta, vaan uudisasukkaat joskus tapettiin saman tien.

Vladimirinkadulta löytyneen siilin kotiseuduksi Palmgren olettaa esimerkiksi Lauttasaaren. Hän arvelee että siilin on tuonut sieltä elätiksi joku kaupunkilainen, jolta se sitten on päässyt karkuun. Tämä siili joutui Korkeasaaren lajitoveriansa pariin, jossa se oli kuitenkin tarkoitus päästää vapaaksi lintujen pesimäajan jälkeen. Samaa siiliyksilöä saatettiin siis liikutella paikasta toiseen useaan kertaan (Palmgren 1918, 85; Palmgren 1916, 133).

Palmgren mainitsee toisaalla tavanneensa siilejä Lauttasaarella, Munkkiniemessä, Pasilassa ja Herttoniemessä (joka tuolloin tarkoitti Herttoniemen kartanon tienoota). Hän oli tehnyt pesälöytöjä vuosina 1903, 1915 ja 1917 Lauttasaaresta. Vuosien mittaan Palmgren mainitsee Korkeasaaren tuodun lukuisasti siilejä,

joista useimmat löytöjä Helsingin lähiympäristöstä, mutta muutamat myös olivat rannikkopitäjistä, Sipoosta, Siuntiossa, Turun saaristosta (Palmgren 1920, 6).

Metsästyslehdet eivät, outoa kyllä, mainitse siiliä juuri lainkaan. Metsästäjät eivät ilmeisesti kiinnittäneet siiliin enempää huomiota edes mahdollisena pesäerosvona.

Vanhat lehdet kertovat suomalaisten kuljetelleen ja pitäneen elättinä siilejä eri puolilla Suomea. Vuonna 1910 Kotkassa pidettiin kolme siiliä elättinä koulussa (LY 1910, 104).

Vuonna 1911 Yrjö Hellman kertoo tuoneensa siilin Ahvenanmaalta Oulun Hietasaareen. Otus oli karannut häkistään ja onnistunut talvehtimaan, mitä kirjoittaja pitää ihmeenä (LY 1911, 143).

Siilejä mainitaan siirretyn Virosta mm. Hattulan Pekolaan 1910, jossa ne olivat menestyneet ja lisääntyneet niin hyvin, että näiden ”pikkusyömärien” epäili itse istuttaja A. Osv. Kairamo hävittäneen sammakot, rupikonnat, taivaanvuohen ja ruisrääkän (LY 1919, 160).

Sipoon Korpholmenin saarelle istutettiin vuosina 1924 - 25 muutamia siilejä, joiden otaksuttiin voivan hävittää vesimyyrää eli ”isompaa ojamyyrää”. Ilmari Välikangas mainitsee, että siilit olivat ainakin sammakkokantaa vähentäneet huomattavasti jo vuoteen 1926 mennessä, etenkin tavallista sammakkoa. Tuoloin ei ollut vielä selvää, onko niistä myyrien hävittämiseen. Siilien uskottiin pystyvän sammakoiden hävittämisen lisäksi vähentämään käärmeitä. Kesällä 1924 mainitsee Ole Eklund siilien hävittäneen tavallista sammakkoa, rupikonaa ja käärmeitä Korppoon kirkonkylässä. Hän kertoo saman asian tapahtuneen myös Viron Vormsin saarella, josta löytyi vain yksittäisiä viitasammakoita (M2 1927, 20).

Siilitulokkaita kohtaan ei aina Sisä-Suomessa tunnettu myötätuntoa. Alavudella oli vuonna 1931 tapettu ja täytetty siili, kun se oli nähty liian usein navetassa ja sen oli arveltu syöneen sianruokaa. Samana vuonna pikkutyttö Hiitolassa oli tappanut yhden sinne siirretyistä siileistä, kun ei ollut sellaista aikaisemmin nähnyt (LY 1931, 110, 164).

Eläinmuseon kokoelmuettelot mainitsevat saaneensa siilejä:

- 26.6.1928 mainitaan eläintieteellisiin kokoelmiin saadun luurangon Sipoosta; v. 1927 Sipoon Korpholmenin saarelta (M2 1928, 281).
- 17.5.1934 Dagmarinkadulta maisteri Håkan Lindbergiltä
- 9.10.1934/elokuu nuoren Helsingin pitäjältä
- 22.3.1935/syysy -34 Helsingin pitäjältä
- 10.10.1938 kaksi vankeudessa kuollutta yksilöä Helsingin pitäjältä ja kolme Santahaminasta
- 26.10.1938 Helsingin pitäjältä 11 siilin päätä
- 12.5.1944/1940 Tuomarinkylästä, löydetty kuolleena
- 26.4.1944 Käpylästä mainitaan toimitetun nelä ”siilin tappamaa pajulintua”. M.T.H.
- 30.9.1944 Vanhastakaupungista Irja Kairamolta
- 19.5. 1948/21.8.1945 yksi koiras Pasilasta

Kivirikon kokoelmat listaavat saaneensa:

toukokuussa 1931 Helsingin Eläintarhasta

Metsäpäästäinen

Sorex a. araneus

Laji on varmaankin aina esiintynyt Helsingin rakentamattomissa ympäristöissä, siistiyistä puistoista se on ilmeisesti puuttunut (Liukko 1990). Arto Kurton laajoissa pikkunisäkäspyyneissä Roihuvuoren-Herttoniemen seuduilla, melko harvaan rakennetuilla alueilla vuosina 1966-1973 metsäpäästäinen oli toiseksi runsain pikkunisäkä. Aineiston 426 saaliista oli metsäpäästäisiä 157 ja peltomyyriä 173 yksilöä. Metsäpäästäinen oli peltomyyrää tasaisemmin levinnyt, sitä löytyi 27 paikasta, kun pyyntipaikkoja oli yhteensä 40.

Painetut lähteet mainitsevat metsäpäästäisiä saadun eläintieteellisiin kokoelmiin:

- B.Poppiuksen toimittaneen kaksi yksilöä Tikkurilasta vuonna 1912 (M1 1913, 199)
- V.A.Korvenkontion ja H.Järnefeltin toimittaneen 1913 yhteensä kuusi yksilöä Tuusulasta ja samana vuonna Jarl Carpelanin saaneen neljä yksilöä Kauniaisista (M1 1914, 230)
- Nils Lybäckin ja K.G.Björnbäckin toimittaneen 15 yksilöä Laajalahden Kuusisaaresta (M1 1915, 123)
- Järnefeltin toimittaneen 1916 Järvenpäästä kallon ja arkkitehti Björnbergin toimittaneen 15 yksilöä Laajalahden Kuusisaaresta (M1 1916, 135)
- Lyseolainen Olavi Järnefelt on toimittanut kolme kappaletta Tuusulasta kesällä 1920 (M1 1922, 232)
- V.A.Korvenkontio on saanut Pasilasta syksyllä 1922 neljässä päivässä kuusi yksilöä ja Oulunkylästä kolme yksilöä (M1 1923, 200)
- Mainitaan saadun 1923 ja 1927 Vartiostaaresta (M2 1924, 119; 1927, 121)
- 26.7.1928 tuolloisen Helsingin pitäjän Mustasaaresta (Svartholmasta) (M2 1929, 202)

Eläinmuseon kokoelmaluettelot listaavat lisäksi saadun:

17.4.1923 Oulunkylästä Korvenkontiolta
 10.2.1945/7.7.1922 Olulunkylästä peltomyyrän käytävästä Korvenkontiolta
 13.2.1945/2.5.1923 Oulunkylästä
     /17.8.1922 Käpylästä Korvenkontiolta
 23.10.1947 Munkkiniemestä yksi Siivoselta
 7.10.1958 Korsosta koulul. Eva Krügerilta
 7.10.1969 Viikistä. J.Valsteen pyytämä
 5.11.1969/syysk.-lokak.1969 viisi Viikistä, J.Valste
 2.10.1970 kahdeksan Viikistä, J.Valste.
 4.2.1975 Munkkiniemestä yksi

Ks. liite 1, kartta 2.

Vaivaispäästäinen

Sorex minutus

Aikaisemmin huonosti tunnettu laji esiintyy Helsingissä, josta on sen joitain varhaisimpia löytöjä.

Herra Hintze toimitti eläintieteellisiin kokoelmiin maaliskuussa 1872 yksilön Helsingistä (N 1871 - 74, 469).

Luonnon ystävä -lehti mainitsee löydön Tuusulasta 2.1.1902 ("paksuhäntäinen päästäinen", *Sorex pygmaeus*). Koululainen Arvi Brander oli ottanut kiinni yksilön, joka täytettiin Suomalaisen normaalilyseon kokoelmiin. Tämä oli vasta neljäs löytö Suomesta. Vaivaispäästäistä pidettiin vielä tuolloin Pohjoismaiden pienimpänä nisäkkäänä. Kääpiöpäästäistä maassamme ei tunnettu (LY 1902, 28).

"Paksuhäntäisen päästäisen" löysivät A. ja K.Hilden 28.6.1906 kuolleena polulta Oulunkylässä. Otus otettiin talteen formaliinissa säilytettäväksi (LY 1909, 152).

Eläintieteellisiin kokoelmiin mainitaan B.Poppiuksen toimittaneen kaksi yksilöä Tikkurilasta vuonna 1912 (M1 1913, 199); V.A.Korvenkontion toimittaneen kaksi yksilöä Tuusulasta 1913 (M1 1914, 230); arkkitehti K.G.Björnerbergin ottaneen Laajalahden Kuusisaaresta kaksi yksilöä 1916 (M1 1916, 135); saadun silloisen Helsingin pitäjän Vartiosaaresta nahka 1923 (M2 1924, 119).

Eläinmuseon kokoelmaluettelot mainitsevat saadun:

23.12.1942 Vanhastakaupungista lapinharakan pihlajan oksaan seivästämänä.
 15.2.1943 yksi Vanhastakaupungista lapinharakan varastosta, O.Leivo.
 13.2.1945/7.5.1923 yksi Oulunkylästä Korvenkontiolta.
 3.1.1966 Keimolasta kellarista elävänä.

Arto Kurton pikkunisäkäspyyneissä vaivaispäästäisiä saatiin vain yksi yksilö Vantaan Vaaralasta.

Ks. liite 1, kartta 2.

Vesipäästäinen

Neomys fodiens

Vesipäästäinen on kolmas Helsingin alueella esiintyvä päästäislaji, josta tässä aineistossa on vain seitsemän havaintoa.

Eläintieteellisiin kokoelmiin mainitaan saadun 8.10.1926 vesipäästäisen Vartiosaaresta. Samana päivänä pikkunisäkäspyynti oli tuottanut Vartiosaaresta myös metsämyyrän ja metsäpäästäisen (M2 1927, 121).

V.A.Korvenkontion muistiinpanoista löytyy havainto Käpylästä: "18.10.1921 sain läheltä Kottbyn py-säkkiä 1 kpl maamyyrän käytävästä lyöntiraudoilla. Sillä oli ohuehko silkkiturkki."

Eläinmuseon kokoelmaluettelot mainitsevat saadun:

22.5.1944 naaras Käpylästä, Niittylästä.
 syysk.-lokak. 1969 J.Valste pyytänyt Viikistä.

Kivirikon kokoelmat listaavat saadun:

10.9.1919 Puistolasta (Fastböle)

Arto Kurton pikkunisäspyyneissä lajia on saatu yksi yksilö, paikasta numero 3, ja näköhavainto paikasta numero 6 (ks. liite 2).

Ks. liite 1, kartta 2.

Maamyyrä

Talpa europaea

Lajista on melko paljon havaintoja Helsingistä, ja se lienee ollut täällä yleinen. Yhtään havaintoa ei ole läheltä Helsingin keskustaa.

Eläintieteellisiin kokoelmiin mainitaan painetuissa lähteissä saadun

Helsingistä ekonomi Lindströmiltä 1878 (M1 1878, 167)

Saadun 1913 Kumpulasta (M1 1914, 230)

Lyseolaiselta Olavi Järnefeltiltä Tuusulasta kesällä 1922 (M1 1922, 232)

Huopalahdesta 27.9.1924 (M2 1925, 142)

8.7.1928 Helsingin pitäjältä ja 26.7.1926 Mustasaaresta

Maaliskuussa 1927 Pasilasta talon pihakalliolta rautatievirkamieheltä Matti Aallolta (Hannankatu 8) Laajasalosta (Kokoelmaluettelo 7.3.1927; M2 1927, 121)

V.A.Korvenkontion muistiinpanoista löytyy merkintä: ” Oulunkylässä: Syksyn 1921 varrella pyytänyt, etupäässä polkuraudoilla 11 kappaletta, niistä viimeisen 27 p. marrask. sitten kun oli ollut talvea jo noin kuukauden päivät. Tämä kappale oli hyvin laiha ja pitkäkarvainen.”

Eläinmuseon kokoelmaluettelot mainitsevat vastaanotetun seuraavasti vuoden 1930 jälkeen:

5.5.1931 Vanhastakaupungista 2 yksilöä, jotka olivat tappelussa keskenään

26.9.1931 Herttoniemestä O. Hytönen löytänyt kuolleena

13.2.1945/3.-13.10.1921 Oulunkylästä Korvenkontio kaksi yksilöä

14.10.1947 yksi Munkkiniemestä

5.11.1969/syysk.-lokak.1969 yksi Viikistä, J.Valste

28.7.1977 Viikistä kuolleena pelloilta, J.Kuusela

Ks. liite 1, kartta 3.

Vesisiippa

Myotis daubentoni

Laji lienee kuulunut aina Helsingin lajistoon, vaikka vanhoja havaintoja onkin niukasti. 1980- ja 90-luvulla on lajin todettu esiintyvän Helsingissä (Liukko 1990; Pietilä 1999)

Carl Lundahl mainitsee vuonna 1848 lajia usein tavattavan lentämässä Helsingin ympäristön lammilla ja pienillä puroilla, mutta sitä vastoin muualla Suomessa laji on aika harvinainen (N 1848, 288).

I.Hiden on nähnyt 6.5.1930 Seurasaarella keskellä päivää lentämässä lammikon yllä lepakon, joka oli luultavasti vesisiippa (M2 1931, 199).

Eläinmuseon kokoelmaluettelo mainitsee vastaanotetun 13.9.1967 Villingistä yhden sairaana tuodun.

Ripsisiippa

Myotis nattereri

Aineistosta ei löytynyt havaintoja Helsingistä. Eläinmuseon kokoelmaluettelot mainitsevat saadun 13.11.1973 (löytöpäivä 16.10.1973) Kirkkonummen Estbystä perunakellarista, löytäjänä P.Borg.

Viiksesiippa

Myotis mystacinus

Aineistosta ei löytynyt havaintoja. Laji on tavattu 1980- ja 90-luvulla Helsingissä (Liukko 1990, 12; Pietilä 1999).

Isolepakko***Nyctalus noctula***

Aineistosta ei löytynyt vanhoja havaintoja Helsingistä. Ensimmäinen ja ainoa havainto yli 70 vuoteen lajista oli ylioppilas N.Sundmanin eläintieteellisiin kokoelmiin toimittama yksilö, joka oli saatu 17.6.1881 Kirkkonummen Mickelskäristä (M1 1883, 175; Kivirikko 1945, 17). Laji on löydetty lepakkolajien äänet tunnistavan detektorin avulla kesällä 1997 Helsingin kantakaupungista (Pietilä 1999).

Pohjanlepakko***Eptesicus nilssoni***

Lepakkolajeista on pohjanlepakosta tässä aineistossa eniten löytöjä Helsingistä, yhteensä seitsemän havaintoa.

Uraauurtava pikkunisäkästutkija, Tampereen piirilääkäri C.Lundahl mainitsi pohjanlepakon Suomen levinneimmäksi lepakoksi, joka ei ole Helsingissäkään harvinainen. Lundahl mainitsi yhtenä ainoana kesänä 1850 ampuneensa pihapiireistä yli 50 yksilöä (Lundahl 1848, 287).

Eläintieteellisiin kokoelmiin mainitaan saadun yksilön Kauniaisista 1913 (M1 1914, 230); Vartiosaaresta 1923 Marianne af Björksteniltä (3.10.1923; M1 1923, 119); 18.5.1928 Helsingistä Rautatiehallituksen koltalta, vahtimestari V.Österbergiltä (18.5.1928; M2 1929, 202).

Lisäksi Eläinmuseon kokoelmaluettelo mainitsee saadun:

25.9.1947/29.8.1947 nuoren koiraan ja naaraan Helsingistä Esko Suomalaiselta
19.5.1950/3.8.1949 Museokadulla ojassa

Kivirikon kokoelmat listaavat saadun:

6.10.1935 Helsingistä Arvi Poijärveltä

Korvayökkö***Plecotus auritus***

Helsingistä löytyi tästä lajista vain yksi havainto, lähiseudulta pari havaintoa.

Eläintieteellisiin kokoelmiin on mainittu kand. V.Snellmanin toimittaneen yksilön Kirkkonummelta 1874 (M1 1874, 126); 1906 saadun ylioppilas H.Hinderssonilta Helsingistä yksilön (M1 1904 - 06, 149); saadun dr. B.Poppiukselta yksilön Espoosta 1913 (M1 1914, 229). Tamperelainen Lundahl oli 1800-luvulla vanginnut ja onnistunut jossain määrin vankeudessa kesyttämään korvayökköjä, mikä muilla lepakkolajeilla ei ole onnistunut (Lundahl 1848, 288).

Jäniseläimet***Lagomorpha*****Metsäjänis*****Lepus timidus***

Laji on ollut ilmeisesti tavallinen rakennetun Helsingin laitamilla, mutta se tuskin on ollut koskaan sellainen esikaupunkijänis kuin kulttuuria suosiva rusakko on nykyään. Metsäjänis mainitaan lähinnä metsästysyhdistysten vuosikertomuksissa, joissa kerrotaan pyyntimääristä ja taudeista jäniskannoissa. Helsingin ympäristön metsästysseurat koettivat 1900-luvun alussa toinaan elvyttää sairauksista kärsiviä jäniskantojaan siirtotuttamalla jäniksiä kaukaa Venäjältä. Vuonna 1907 tuotiin Sipooseen 33 jänistä peräti Baikaljärven seuduilta saakka (SM 1907, 162, 307).

Muistelmissaan Väinö Tanner mainitsee Lauttasaaresta olleen 1880-luvulla paljon jäniksiä, joita hän koetti tuloksetta pyytää pauloilla (Tanner 1949, 125).

Kaupunkialueella loikkivista jäniksistä löytyi tietoja niukasti. 27.10.1931 mainitaan nähdyn jäniksen loikkivan Töölön Mäntymäen tienoilla (M&K 1931, 390). 30.10.1932 nähtiin Meilahdessa irrallaan juoksevan koiran alkavan ajaa takaa ”ruskeaa jänistä” (M&K 1932, 397).

Eläintieteellisiin kokoelmiin mainitaan painetuissa lähteissä saadun:

Albiinoyksilön Kirkkonummen Obbnäsistä 13.9.1907 (M1 1907, 16)

1913 nahkan Sipoosta (M1 1914, 231)

1914 kallon Jokelasta L.Munckilta, A.Waseniukselta Jokelasta kahdeksan kalloa sekä Sipoon Loparöstä ja Skyttenskäriiltä viisi kalloa ja samalta henkilöltä Helsingin Vuosaaresta (Nordsjöskatanilta) kaksi kalloa (M1 1915, 124)

syksyllä 1922 Santahaminasta pääkallon (M1 1923, 201)

Espoon Kockbystä syksyllä 1928 albiinon yksilön (M2 1928, 282).

Eläinmuseon kokoelmaluettelot mainitsevat lisäksi saadun:

9.12.1912 Espoosta.

Rusakko

Lepus europaeus

Rusakko alkoi levitä Suomeen Karjalan kannaksen kautta 1900-luvun alussa ja saavutti Helsingin 1920-luvulla. Leviämistä nopeuttivat siirtoistutukset.

Rusakko-sana on ainoa venäjistä lainattu villieläimen nimi nykyisessä suomen kielessä (Kiparsky 1949, 63).

Vuoteen 1918 mennessä Korkeasaareen oli tuotu vain kaksi elävää rusakkoa, jotka oli saatu vuonna 1902 Joroisilta ja 1911 Raivolasta. Vuosina 1889 - 1918 eläintarha oli vastaanottanut satoja metsäjäniksiä, joten rusakko oli nähtävästi vielä harvinaisuus Helsingin seudulla ja koko Suomessa. Ensimmäiset tiedot Helsingin seudulta ovat vuodelta 1904. Tuolloin rusakot olivat tehneet vahinkoa Helsingin pitäjässä jyrsimällä hedelmäpuita (LY 1904, 61).

Vuonna 1904 Frans v. Wright ampui korvamerkityn rusakkokoiraan Asikkalassa. Ilmeisesti istutetun eläimen alkuperästä ei ollut tietoa (T 1904, 72).

Vuonna 1909 Luonnon ystävä -lehden tiedonannot kertovat rusakon ammutun Vesijärvellä, ja että tätä arvellaan vasta toiseksi havainnoksi Kymijoen länsipuolella. Samalla tietoja rusakoista Helsingin pitäjässä vuonna 1904 epäillään (LY 1909, 50).

Tehtailija Karl Fazer istutti vuonna 1913 Hämeen Jokioisiin 40 metsäjänistä ja 27 rusakkoa. Vuonna 1914 istutettiin rusakoita 14 yksilöä. Rusakot menestyivät hyvin Fazerin tilalla. Vuonna 1921 metsäjäniksiä ammuttiin 36 yksilöä ja rusakoita 24. Seuraavana vuonna rusakot olivat jo ehdoton pääosa jänissaaliissa: metsäjäniksiä ammuttiin 32 ja rusakoita 89. Vuonna 1923 metsäjäniksiä ammuttiin 11 ja rusakoita 123.

Ennen Fazerin istutuksia ei rusakko joidenkin tietojen mukaan ollut levinnyt kunnolla Kymijoen länsipuolelle. Kymmenen vuotta istutusten jälkeen rusakoita tavattiin monissa Turun seudun pitäjissä ja Hämeenlinnassa (F 1924, 38). Vuonna 1924 niitä ammuttiin pari kappaletta ensi kertaa Riihimäen eteläpuolella ja Hauholla (F 1924, 381). Laajempi katsaus rusakon leviämisestä ei mainitse vielä vuonna 1924 Helsingin seutua esiintymispaikkana, vaan lähimmät esiintymispaikat olivat Riihimäellä ja Lopella. Lopelle korvamerkitty rusakko levisi Fazerin istutuksista Jokioisiin (Salonius 1924).

Istutuksia arvosteltiin monestakin syystä. Rusakko on puutarhoissa metsäjänistäkin pahempi tuholainen, ja ajokoirille epäkiinnostava metsästettävä, sillä se pakenee mutkittelematta kilometrimääriä. Lisäksi istutukset estävät rusakon luontaisen leviämisen seuraamisen (LY 1919, 17).

Helsingin Kauppatorilla rusakkoa alettiin myydä vuonna 1920 ennen lajin leviämistä pääkaupunkiseudulle. Silti valokuvassa Kauppatorilta vuodelta 1926 kaikki myytävät neljä jänistä ovat valkoisia metsäjäniksiä. Rusakon lihaa pidettiin parempana kuin tavallisen jäniksen, ehkä siksi rusakkoa kannatti kuljettaa myyntiin kauempaakin (M&K 1922, 72; M&K 1926, 129). Vuonna 1926 mainitaan rusakon vallanneen jo Helsingin ympäristön, Oulunkylässä oli talvella nähty useita, ja kerran oli rusakon metsästysajo kaikuen kierrellyt pitkin Oulunkylän taajimman asutuksen teitä ja polkuja (M&K 1926, 74).

Varmuudella rusakkoja alkoi loikkia pääkaupungissa ja sen kaduilla 1930-luvulla. 9.12.1933 aamuyöllä tuli rusakko Rautatien torille jostakin Kaisaniemen puistosta päin. Taksimiehet alkoivat ajaa ”harvinaista vierasta” takaa autoillaan, mutta jänö hävisi takaisin tulosuuntaansa (M&K 1933, 36). 25.1.1935 loikki rusakko kellariin Caloniuksenkadulla, josta se vapautettiin takaisin kadulle (M&K 1935, 75). 8.1.1943 rusakko loikki Snellmanninkatua ja nousi raitiovaunun hätistämänä Suurkirjon portaille päin (M&K 1943, 64).

Verrattuna lukuisiin kokoelmiin toimitettuihin metsäjäniksiin rusakko oli varmasti 1900-luvun alkuvuosikymmeninä vielä pääkaupungin lähistöllä harvalukuinen tai puuttui kokonaan. Alla mainitun Käpylänkin yksilön pyyntipaikka voi olla muualla.

Eläintieteellisiin kokoelmiin mainitaan saadun:

kahdeksalla markalla syksyllä 1921 Käpylästä nuori yksilö (Kokoelmaluettelo, 17.10.1921; M1 1922, 232) tammikuussa 1928 saadun Vihdistä (M2 1928, 282).

Eläinmuseon kokoelmaluettelot listaavat lisäksi saadun:

24.9.1917 Helsingin pitäjältä nahkan I.Hildeniltä

Kivirikon kokoelmat listaavat ostetun:

Helsingin Lampisen lintukaupasta 29.11.1941

Villikaniini

Oryctolagus cuniculus

Tietoja karanneista ja villiintyneistä kaneista ei aineistossa ollut, yhtä lukuunottamatta.

Eläinmuseon kokoelmaluettelot mainitsevat tuodun:

3.5.1977 nuoren yksilön, joka oli löydetty Haagasta 27.4.1977 "vikiseväna, kuoli pian", Tarja Kojo löytäjänä.

Jyrsijät

Rodentia

Orava

Sciurus vulgaris

Oravia lienee aina esiintynyt Helsingin havupuita kasvavilla alueilla, mutta puisto-oravat ovat varsin uusi ilmiö. Vanhasta aineistosta ei juuri löytynyt tietoja kesyistä kaupunkioravista. Ilmeisesti niitä ei liiemmin ollut ennen toista maailmansotaa, sillä vielä 1930-luvun lopussa Kivirikko kirjoittaa kesyistä oravista erikoisuuksina: "On ollut aikoja, jolloin oravia näki Helsingin kaduillakin ja varsinkin puistoissa. Tänäkin vuonna (1938) oravia on ollut runsaasti, ja kun niitä on alettu ruokkia, ne ovat monissa kaupunkipaikoissa niin kesyntyneet, että ottavat ruokaa ihmisten kädestä" (Kivirikko 1945, 84). Kasvitieteellisessä puutarhasa on "puolikesy" orava syönyt pajulinnun pesästä poikaset heinäkuussa 1936, ollen "hyvä esimerkki oravan pikkulintujen pesille aiheuttamista vaurioista" (OF 1936, 167).

Palmgren kuvaa vuosisadan alussa väkijoukkoa Dianapuistossa (entinen Kolmikulmanpuistikko) tuijottamassa puusta puuhun loikkivaa oravaa, joka vieläpä syö peipon pesästä pojat suihinsa. Tämä orava on kuitenkin elätti, joka on päässyt karkuun häkistä sen omistajalta (Palmgren 1918, 162). Sinisorsan kesyintymistä seurasivat metsästyslehdet hyvin tarkasti Suomen eri kaupungeissa, mutta oravasta on erittäin vähän vastaavanlaisia tietoja. Sinisorsan kesyintymisvaiheisiin kuuluivat myös eläteinä pidetyt häkkisorsat, joita sitten päästettiin vapaaksi. On mahdollista, että oravankin kohdalla on tällaista tapahtunut, sillä orava on ollut useiden tiedonantojen mukaan helposti kesyntyvä elätti.

Luonnon ystävä -lehdessä ensimmäinen tieto ilmeisesti "villin" oravan kesyintymisestä on valokuva naisen kädestä syövästä oravasta Nummelasta vuodelta 1916 (LY 1916, 74). Emmy Achte kesytti huvilansa pihapiiriin oravia Laajasalon Killingholmassa 1910-luvulla (Reenkola 1976, 16).

Oravia tuskin on metsästetty paljoa sen turkin vuoksi kaupungin ympäristössä, metsästysyhdistykset eivät mainitse oravaa pyyntiluetteloissaan esimerkiksi Sipoossa. Lajia on kuitenkin pidetty vahingollisena pikkulinnuille ja siksi sitä on kehoitettu hävittämään. Palmgren mainitsee ohimennen ihmisten surmaavan oravat ja muut eläimet, jotka eksyvät kaupunkiin (Palmgren 1916, 133).

Palmgren kertoo oravien vaeltaneen joskus syksyisin joukoittain Korkeasaareen. Syksyllä 1912 niitä oli siellä sadoittain. Myös syksyllä 1915 ja 1916 oravia oli lukuisasti Korkeasaareessa, ja niitä ammuttiin kymmenittäin istutusten suojelemiseksi ja ravinnoksi petoeläimille (Palmgren 1920, 48). Hyvänä käpyvuonna 1915 mainitaan oravia olleen runsaasti ja niitä nähdyn kaupungeissakin (LY 1915, 209).

Keväällä 1934 todetaan oravia olevan hyvän käpyvuoden jälkeen Santahaminassa runsaasti, samalla kun kissat tekevät suurta tuhoa saaren oravakannassa (M&K 1935, 184).

Oravannahkan hinta nousi pilviin vuosina 1919 - 1920, muutamasta markasta kahteenkymmeneen, väliaikaisesti jopa neljäänkymmeneen markkaan. Orava oli urosteertä, koppelo ja tavallista jänistä arvokkaampi saalis pyssymiehelle. Suomesta arvioidaan viedyn oravannahkoja vuonna 1919 peräti 1,9 miljoonaa kappaletta ja vuonna 1923 n. 0,8 miljoonaa. Useina vuosina 1920-luvun alussa vietiin n. miljoona oravannahkaa vuosittain, enimmäkseen Englantiin, Saksaan ja Ruotsiin. Oravanmetsästäys oli kannattavuutensa vuoksi niin laajaa, että Korvenkontio julkaisi Metsästäys ja Kalastus -lehdessä vuonna 1926 kirjoituksen "Oravan puolesta". Siinä hän vaati oravanmetsästyksen säätelyä, jotta tämän arvokkaan turkiseläimen kannat säilyisivät vakaina (Korvenkontio 1926). Orava rauhoitettiin kantojen hupenemisen takia kokonaan vuonna 1929. Rauhoitus saattoi vaikuttaa helsinkiläisten asenteisiin ja edistää puisto-oravien elinmahdollisuuksia. Oravasta tuli kantojen elvyttyä 1950-luvulla uudelleen Suomen tärkein turkiseläin ja myös taloudellisesti tärkein riistalaji (Siivonen 1956, 411).

Oravan puuhien seuraaminen on kiinnostanut helsinkiläisiä jo ennen kaupunkiorava-aikaa. Eräs havainnoija kertoi 7.4.1916 oravan siirtäneen Lauttasaaressa aikaisia poikiaan kuusesta toiseen kuuseen 50 m päähän. Havainnoija arveli, ettei niin lyhyt siirtomatka auta suojautumisessa rauhanhäiritsijää vastaan mitään, pikemminkin päinvastoin. (LY 1916, 154.)

Lehtisaaressa orava söi voitatteja syksyllä 1921 (LY 1921, 42). Nisäkästudkijan vaimo Sole Siivonen äkäsi kesäkuussa 1940 oravan ryöstämässä talitaisen pesästä poikasia ylhäältä avonaisesta pötkelöstä. Jäljelle jääneet poikaset suojattiin asettamalla avonaisen kannon päälle kivi ja jättämällä tiaiselle riittävä kulkuakko (LY 1941, 31).

Eläintieteellisiin kokoelmiin mainitaan toimitetun vuonna 1913 yksi yksilö Bodöstä ja 19 Espoosta (MI 1914, 231); lyseolainen O.Järnefelt on toimitanut nahkan kesällä 1919 Tuusulasta.

Lisäksi Eläinmuseon kokoelmaluettelot mainitsevat saadun:

9.12.1912 kaksi yksilöä Espoosta
 25.10.1913 Espoosta
 11.10.-14.12.1913 16 yksilöä Espoosta
 18.10.1937 kymmenen yksilöä Korkeasaaresta
 24.2.1938 ostettu kymmenellä markalla Emil Sireniltä polkypyörän alle jäänyt yksilö
 4.1.1941 Munkkiniemestä kanahaukan repimä yksilö
 15.8.1955 Helsingistä
 16.9.1957 Kasvitieteellinen puutarha, Otto Pöyhönen
 9.9.1969 yksi nuori Lauttasaaresta
 21.9.1972 Lauttasaaresta, löydetty kuolleena
 28.8.1974 Kuusisaaresta naaras, H.Liukkonen

Kivirikon kokoelmat listaavat saadun:

9.9.1930 Herttoniemestä (Herttuanniemi)

Liito-orava

Pteromys volans

Liito-orava on ainoa nisäkäslaji, joka on hävinnyt kokonaan nykyisen Helsingin sisältä 1900-luvulla. Syyinä häviämiseen on ollut kaupungin kasvu, metsäalueiden häviäminen ja pirstoutuminen. Vantaalla ja Espoossa laji esiintyy, Espoon metsissä jopa runsaana. Vuonna 1989 tehdyissä laajoissa maastonselvityksissä lajia ei löytynyt Helsingin alueelta lainkaan (Paakkonen 1989).

Lintumaalari Magnus von Wright oli 1830-luvulla tekemisissä Helsingin liito-oravien kanssa. 13.5.1832 hänelle oli lahjoitettu vangittu, kesy liito-orava (Wright 1996, 253). 22.5.1835 hän sai lahjaksi kaupungin lähellä ammutun yksilön (Wright 1997, 48).

Paakkosen hallussa oleva arkistoaineisto luettelee vanhoja tiedonantoja lajin esiintymisestä Helsingissä seuraavasti:

n. 1912 Sömmäisistä yksittäinen havainto

1930-luvulta Pasilasta useita havaintoja eri vuosilta, nähty samanaikaisesti useita oravia

1930-luvulla Puistolassa havaintoja useilta vuosilta

n. 1930 Toukola yksittäinen havainto

1975 Pihlajisto yksittäinen havainto

Korkeasaareen on luetteloitu saadun vuosina 1889 - 1909 kolmisenkymmentä liito-oravaa, joista useita Helsingin seudulta. Palmgren on maininnut seuraavat saantipaikat pääkaupunkiseudulta: 4. heinäkuuta 1910 kaksi yksilöä Helsingin ympäristöstä, 22. syyskuuta 1911 yksi yksilö Oulunkylästä, toinen Käpylästä ja kolmas Helsingin seudulta O.Brandtilta, vuonna 1914 heinäkuussa neljä yksilöä Messukylästä A.Caseliukselta, vuonna 1915 kesäkuussa kaksi yksilöä Tuomarinkylästä S.K.Heikkilältä (Palmgren 1920, 46).

Eläintieteellisiin kokoelmiin mainitaan saadun Tikkurilan Jokiniemestä 1912 yhden yksilön (Kokoelmaluettelo 13.5.1912); Sipoosta 1923 (M2 1924, 120); Espoosta 6.1.1929 (M2 1929, 203).

Tampereelta käsin toiminut pikkunisäkästutkija Lundahl mainitsee kirjoituksessaan vuodelta 1848 pitäneensä elättinä paljon liito-oravan poikia. Niistä ei kuitenkaan koskaan tule yhtä kesyjä kuin oravan poikasta (N 1848, 299).

Ks. kartta 1, s. 10.

Majava

Castor fiber

Majava on elänyt esihistoriallisella ajalla Helsingin alueella. Myyrmäen kivikautisilta nuotiopaikoilta 8000 vuoden takaa on löytynyt majavan luita. Majavien lisäksi ihmiset olivat syöneet mm. norppia, halleja, metsäjäniksiä ja karhuja (Karvinen 1989, 68; Forsten ym. 1974).

Muitakin muistoja majavista on löytynyt lähiseuduilta. H.Lindberg toimitti vuonna 1912 ja E. Nordenskjöld vuosina 1914 - 1915 eläintieteellisiin kokoelmiin Kirkkonummelta vedessä säilyneitä vanhoja puita, joita majava oli jyränyt (M1 1913, 200; M1 1915, 125; M1 1916, 135; Kivirikko 1940, 87).

Viimeinen Suomen majava ammuttiin vuonna 1868 Enontekiössä. Majavan uudelleen istuttamiseksi perustettiin rahasto jo vuonna 1885 (Sporten 1885, 18, 26, 36, 72). Kanadan- ja euroopanmajavien ei tiedetty tuolloin olevan eri lajia. Metsästyslehtien jotkut kirjoitukset vastustivat siirtoistutuksia Norjasta, koska Norjan paikallisten esiintymien arveltiin olevan pahasti sisäsiittoisia.

Kanadan- ja euroopanmajavia istutettiin Suomeen uudelleen vuosina 1935 - 37.

Metsäsopuli

Myopus schisticolor

Metsäsopulista on yksi vanha havainto "Helsingin seudusta". Salamyhkäinen metsäsopuli oli tieteelle - toisin kuin sukulaisensa tunturisopuli - pitkään täysin tuntematon laji. Vasta vuonna 1843 se löydettiin Norjasta Lille-Hammarin luota. Professori V. Lilljeborg esitteli lajin vuonna 1844 tieteelliselle maailmalle ja antoi sille tieteellisen nimen. Pian asianharrastajat kiinnittivät lajiin huomiota myös Suomessa. Protokollasihteeri V.Falck oli löytänyt ja pyytänyt lajia noin vuonna 1846 "Helsingin seudusta", tarkempaa tietoa löytöpaikasta ei ole olemassa. Hän oli luovuttanut ne W. von Wrightille, joka oli löytänyt samaan aikaan lajia Kuopiosta. Suomalaiset yksilöt von Wright toimitti Tukholmaan. Seuraavan suomalaisen, leppävirtalaisen, löydön tekemiseen kului kolmekymmentä vuotta. Sitä seuraavaan suomalaiseen löytöön vuonna 1902 kului jälleen miltei kolmekymmentä vuotta (Mela 1902, 243; Kivirikko 1940, 69).

1960-luvun alkuun mennessä Helsinkiä lähimmät löytöpaikat ovat Hämeestä: Lempäälästä, Lammilta ja Evolta. Muut löytöpaikat ovat Keski- ja Pohjois-Suomesta (Kalela 1963). 1970-luvulla lajin esiintymä on löydetty Hämeenlinnan eteläpuolelta (Kaikusalo 1974).

Metsämyyrä

Clethrionomys glareolus

Metsämyyrä lienee yleinen Helsingissä sopivissa ympäristöissä. Arto Kurton pyyntiaineistossa Itä-Helsingistä vuosilta 1966 - 1973 metsämyyriä oli 27 yksilöä, yhteensä kymmenestä paikasta (ks. liite 2).

Pikkunisäkäsmies C.Lundahl oli ottanut jo vuoden 1850 tienoilla kiinni Helsingistä metsämyyrän (N 1848, 290).

Eläintieteellisiin kokoelmiin mainitaan painetuissa lähteissä saadun:

J.Carpelanilta Kauniaisista 1913 yksi yksilö (M1 1914, 232)
 arkkitehti K.G.Björnbergin pyytämänä Lehtisaaresta 1914 yksi ja 1916 neljä yksilöä (M1 1915, 123; M1 1916, 135)
 1920 viisi yksilöä Sipoon Korpholmenilta (M1 1921, 141)
 albiino Korkeasaaresta 1923 (M2 1924, 120)
 Sipoon Korpholmenilta I.Väläkankaalta 1921 ja 1926 (M1 1922, 232; 1928, 282)
 Vartiosaaresta kolme yksilöä 1923 ja yksi 1926 (M2 1924, 120; 1927, 121). Pikkunisäkäsyynti oli tuolloin kahden päivän aikana tuottanut metsämyyrän lisäksi metsä- ja vesipäästäisen.

Eläinmuseon kokoelmaluettelo mainitsee saadun:

30.4.1938/vuosi 1934 viisi yksilöä Vanhastakaupungista Heikki Suomalaiselta
 14.10.1944 Toukolasta
 16.10.1947 kaksi Helsingistä
 10.11.1947 kolme Munkkiniemestä Lauri Siivoselta
 5.11.1969/syysk-lokak.1969 kolme Viikistä, Valste
 2.10.1970 kaksi Viikistä, Valste.

Vesimyyrä

Arvicola terrestris

Vesimyyrä on todennäköisesti ollut tavallinen Helsingissä.

Eläintieteellisiin kokoelmiin mainitaan saadun:

O.Jämfeltiltä 1916 - 17 Järvenpäästä kaksi yksilöä "isompaa ojamyyrää" (*Arvicola terrestris*) ja samalta henkilöltä Tuusulasta 1921 (M1 1917, 235; 1922, 232)
 V.Korvenkontio on saanut keväällä lajia ("*Paludicola amphibius*") 1921 Käpylästä (mp.)
 Sipoon Korpholmenilta 3 naarasta ja kaksi koirasta 1921 (M1 1921, 141).

Eläinmuseon kokoelmaluettelot mainitsevat saadun

3.5.1932 Turuntieltä Hesperian puiston vierukselta. Mustaselkäinen, lyöty kepillä kuoliaaksi. K.M.Levander
 27.9.1932/30.6.1933 Helsingin pitäjän Tammistosta, tri Otto Hakalalta
 4.12.1933 naaras Viikistä jäällä juoksemassa. Ylioppilas Lauri Siivonen.
 6.5.1935 yksilön Kansallismuseon luota
 30.4.1937 yksi Iso-Huopalahdesta
 4.10.1943 Viikistä perunapellosta maisteri Vappu Suomalaiselta
 12.5.1969/7.5.1969 Vartiokylänlahdelta, piisaminuorasta (?), P.Vesterinen
 4.5.1969 seitsemän koirasta ja yksi naaras Vuorsaaresta raudoilla, P.Vesterinen
 21.4.1971 Vuorsaaresta, P.Vesterinen

Kivirikon kokoelmat listaavat saadun:

toukokuussa 1914 Helsingistä

Ks. liite 1, kartta 4

Piisami

Ondatra zibethica

Tämä Pohjois-Amerikasta Euraasiaan siirretty laji on levinnyt Helsinkiin 1920-luvun lopussa. Se levisi tänne Kirkkonummelle tehdyistä istutuksista.

Suomen ensimmäiset kahdeksan piisamia istutti salolainen liikemies A.W.Andtback vuonna 1922 Keski-Pohjanmaalle Kruunupyhyyn. Yksilöt tuotiin Suomeen Tsekkoslovakiasta, jonne niitä oli tuotu Pohjois-Amerikasta. Ilmeisesti piisamit lisääntyivät heti todella hyvin, sillä niitä oli tarkoitus metsästää Suomessa tuhat yksilöä jo 1924 (F 1924, 38). 1940-luvulla se oli jo oravan jälkeen toiseksi tärkein riistaeläimemme, ja parhaat vuosisaaliit olivat neljännesmiljoona yksilöä. Neuvostoliittoon tehtyjen istutusten myötä piisamista tuli pian toisen maailmansodan jälkeen maailman laajimmalle levinnyt turkiseläin, jonka levinneisyys on Euraasiassa paljon laajempi kuin sen alkuperäisillä elinalueilla Pohjois-Amerikassa (Artimo 1962).

Tsekkoslovakian (silloisen Böömin) piisamimäärät kasvoivat räjähdysmäisesti, kymmenen vuotta vuonna 1905 tapahtuneen istutuksen jälkeen niiden määräksi arvioitiin 100 miljoonaa. Böömin piisameita istutettiin Kirkkonummelle, lähelle Porkkalanniemeä vuonna 1924 yhteensä 58 yksilöä. (Kivirikko 1940, 82; Korvenkontio, 1930)

Piisami oli Suomessa kiistakaksymys jo ennen istuttamisen aloittamista. Luonnon ystävässä ilmestyi voimakkaan kielteisiä näkemyksiä piisamin istuttamista vastaan jo 1916 (LY 1916, 115). Turkistaloudellisesti arvokkaisiin eläimiin erikoistunut eläintieteilijä V.Korvenkontio puolusti voimakkaasti piisamin istutusta maahamme. Hän jopa hyödynsi julkaisuissaan amerikansuomalaisten turkismetsästäjien lähettämiä piisaminpyyntijuttuja. Emil Hellsten kirjoitti vuonna 1924 Kanadan Ontariosta, kuinka hyviä piisamisaaaliita voikaan saada ja kuinka pyynnin avulla kantaa pystyy rajoittamaan:

Kyllähän se katajainen kansamme on toki kekseliästä, kun se osaa pelätä maanvaivaa kaikkein hyödykkäimmistä eläimistä, ennenkuin on sitä edes nähnytään (jokainen).

"Kollous" tai "typeryys" oisivat omiaan nimiksi sellaiselle mielipiteelle. Mutta ei nekään yhdesti sanottuna riitä. --- Maani ohitse ja naapurin maan läpi juoksee isohko joki (Wapigoon river), joka on luonnostaan mitä parasta rotta-alueita ---. Kun siten nousi hinnat kaikille, rotankin (piisamin -E.H) nahkat 4-5 dollariin kpl., niin muistan kun erätkin ruotsalaiset veljekset kulkivat pitkin jokea trappäten. Saalis oli noin 40-50 päivittäin, eli niin paljon kuin 2 miestä ehtii nylkeä ja kuivata - nyt on toisin, tuskin saa 10 mailin matkalla 40 koko keväänä. Siis ihminen pystyy hävittämään. Eikä kai ole ainakaan Suomessa puutetta trappäreistä. Olen nähnyt yhden numeron sikäläistä Metsästys- ja kalastuslehteä. Ja lukiessa sitä näin 15 vuotta poissaolleenä niin siitä saa sen vaikutuksen, että siitä niin ilmielävästi kuvastuu suomalaisen luonne ja innostus metsästyksen - sekä samalla huvittaa, että kun kerran ei ole paljon mitään riistaa verraten oloihin täällä. Ja sittenkin keksitään maanvaiva-pelko. (Korvenkontio 1925, 52 - 53)

Piisamin nopea leviäminen Suomessa jo pari vuotta istutuksen jälkeen herätti paljon huomiota. Korvenkontio kuvaa hämäläisten suhtautumista rottautuuteen:

Nyt oli "piisamirotan" nimi Aitoossa yksin pienten lastenkin huulilla. Rysämiehet olivat pahuksen kotilahdella nähneet, vähältäpä piti, ettei muuan saanut airollakin sitä sivalletuksi. Aitoossa yöpyvän "Hämeenlinnan" kannelta olivat myös laivamiehet "rotan" silmiinsä saaneet ja lähettäneet lyijyä sitä kohti, kuitenkin tuloksetta. Kaameita juttuja oli muukalaisesta liikkeellä: rysät repii, kalat syö tai karkuun päästää, penkoo hajalle täytteet lattian alta y.m. siihen tyyliin. (Korvenkontio 1926, 3 - 4)

Piisamiin myönteisesti suhtautuvan Korvenkontion päävastustaja oli professori J.L.Liro, joka kävi varta vasten tutustumassa Saksan piisamitilanteeseen. Suomessa lainattiin tietoja Saksasta, jossa piisamin kerrottiin rikkovan kaivamalla majavapatoja ja olevan uhka majavakannoille (F 1924, 351). Liro maalasi pelottavaa tulevaisuudenkuvaa uudistulokkaasta. Piisami tulee varastoimaan koloihinsa pelloilta perunat ja viljan. Liro kuvasi piisamin lihansyöjänä, joka rapujen ja simpukoiden hävittämisen lisäksi ryövää sorsanpesiä ja poikasia, jopa eläinsuojista siipikarjan poikasia ja porsaita. Hän oletti piisamien lisääntyvän kuten Böömissä, joten Suomessa olisi 1930-luvun alussa 500 miljoonaa piisamia. Liro ennusti piisamien kaivavan kolon jaan tienpenkkoihin ja ratavalleihin niin voimallisesti, että sillat sortuvat ja junaliikenne tulee silloin tällöin pysähtymään. Piisamin mukanaan tuomien haittojen vähentämiseksi Liro arveli että suomalaisten tulisi oppia syömään sen lihaa (Liro 1924; ks. myös M&K 1925, 199). Aikalaiset muistelivat erästä Liron pitämää puhetta piisamista erityisen vaikuttavana, vaikka hän erehtyikin piisamin suhteen monessa asiassa.

Liron ja Korvenkontion kiista piisamista levisi päivälehtienkin sivuille, ja Korvenkontio oli joitain vuosia asiassa alakynnessä. Uuden Suomen nimimerkki Olli kirjoittaa näistä kiistoista: "Pyydämme kunnioittavimmin Suomen Kansan eduskuntaa, Hallitusta, Sotavoimia maalla, merellä ja ilmassa, Oikeuskansleria, Ylempiä ja Alempia tuomioistuimia, Puoluehallintojen, Kauppa- ja Merenkulun sekä Metsähallitusten, Yliopistoviranomaisten, Lääninhallitusten ja Karjantalousyhdistysten - ja yleensä kaikkien, joilla tässä maassa on valta ja voima sekä kunnia - sydämille laskea piisamirotta. - Piisamirotta, sikäli kun se häiriintymättä jatkaa nykyisen olemassaolon suuntaviivoja maassamme, on muodostuva kysymykseksi, joka vielä nostaa

uhkaavia pilviä taloudelliselle ja yleensä kansalliselle elämällemme” (M&K 1970 no 6, 19). Suomen Prahan pääkonsulivirastokin sekaantui piisamikiistelyyn lähettämällä Suomeen pitkän kirjelmän lajin vahingollisuudesta Böhmin maaseudulla (M&K 1925, 199).

Piisamiin syömiseen kehotti Suomen Riista vielä 1952 melko painavasti, ja julkaisi melkein kaksikymmentä erilaista piisamin valmistusohjetta, viinissä paistetusta piisamista piisamipyöryköihin. Reseptit olivat amerikkalaisen riistamiehen laatimia (Dozier 1952). Vielä vuonna 1980 sama lehti julkaisi mielipidekirjoituksen, jossa kirjoittaja kokemuksestaan suositteli piisamin lihan syömistä muillekin, ja lihan myymistä ”joko ruhoina tai ulkomaille purkitettuna erikoisherkkuna” (Ahlgren 1980).

Jo 1920-luvun lopussa piisamit olivat levinneet Kirkkonummelta pitkin merenrannikkoa sekä itään että länteen ja kaikkiin ilmansuuntiin myös sisämaassa, mm. Kauniaisen Lippajärveen. Keväällä 1928 saatiin Lauttasaaresta ja Humallahdesta koiras Eläinmuseon kokoelmiin (M2 1929, 203). Keväällä 1930 Kauniaisten Gallträsk-nimisestä pienestä lammesta saatiin lahnarysästä täysin valkoinen albiinopiisami (Korvenkontio 1930). Vuonna 1932 piisami oli saapunut Riihimäelle, ammuttiin ja täytettiin koulun kokoelmiin. Se oli tullut Vantaata pitkin, arveltiin (LY 1932, 181).

Helsingin Puotilassa on harjoitettu Eläinmuseon luetteloiden mukaan laajaa piisaminpyyntiä vielä 1970-luvun alussa.

Eläinmuseon kokoelmiin mainitaan lisäksi vastaanotetun:

- 16.9.1939 Kauniaisista
- 7.5.1958 Töölönlahdesta, poliisilaitoksen lahjoittama
- 24.4.1969/10.4. kaksi koirasta ja kaksi naarasta Strömsinlahdesta, P.Vesterinen
- 7.5.1969 Leppäsuonkadulla Bent Lönnqvist, kuolleena kadulla
- 17.4.-24.4.1969 yksi koiras ja neljä naarasta pyydetty Strömsinlahdesta (Marjaniemi), Pekka Vesterinen
- 4.5.1970 kolmetoista Vuosaaresta, P.Vesterinen
- 28.5.1970 merralla pyydystetty, Vesterinen.
- 27.1.1971 Strömsinlahdelta P.Vesterinen.
- 21.4.1971 seitsemän yksilöä Vuosaaresta P.Vesterinen
- 6.6.1972 Helsingistä, Toimi Rantama
- 11.9.1974/6.6.1974 kolme nuorta yksilöä Lauttasaaresta

Kivirikon kokoelmat listaavat saadun:

- 20.4.1933 kaksi yksilöä Kauniaisista

Peltomyyrä

Microtus agrestis

Peltomyyrä lienee aina ollut yleinen sopivissa ympäristöissä Helsingin alueella. Arto Kurton pikkunisäkkäspyyntineissä vuosina 1966 - 1973 Itä-Helsingissä peltomyyrä oli lukumääräisesti runsain laji. Yksilömääriä tosin nosti hyvä myyrävuosi 1970, jolloin yhdestä ainoasta pyyntipaikasta (numero 6) saatiin 93 yksilöä toukokuun ja syyskuun välisenä aikana (ks. liite 2).

Eläintieteellisiin kokoelmiin mainitaan saadun painetuissa lähteissä:

- opiskelija H.B.Äströmin toimittaneen yksilön Tuusulasta 1874 (*Arvicola agrestis* var. *alba*) (N 1871-74, 464; M1 1878, 166)
- saadun 1912 tohtori B.Pippiukselta Tikkurilasta kolme yksilöä (M1 1913, 200)
- saadun vuonna 1914 kuusi yksilöä Laajalahden Kuusisaaresta Nils Lybäckiltä ja samasta paikasta kahdeksan yksilöä K.G.Björbergiltä, yksi yksilö Oulunkylästä toht. E.Häyreniltä (M1 1915, 123)
- O.Järnefeltiltä viisi yksilöä Järvenpäästä 1916-17 (M1 1917, 235)
- O.Järnefelt on saanut lajia 1921 Tuusulasta, V.Korvenkontio Käpylästä (M1 1922, 232)
- saatu myös heinäkuussa 1928 Kauniaisista (M2 1929, 203).

Eläinmuseon painamattomat kokoelmaluettelot listaavat lisäksi saadun:

- 27.9.1912 albiinon Kasvitieteellisestä puutarhasta
- 15.4.1920 yksilön Korkeasaaresta Palmgrenilta
- 20.9.1923 yhden Korkeasaaresta Palmgrenilta
- 22.4.1930 Töölöstä Olavi Lehtoselta
- 27.1.1937 neljä yksilöä lapinharakan ravintovarastoissa Vanhassakaupungissa
- 22.9.1942/9.6.1942 Koskelan tien varresta E.Häyreniltä
- 8.3.1943 kaksi yksilöä Hermannista
- 7.12.1943 yksi Seurasaaresta

16.10.1947 kaksi Helsingistä L.Siivoselta
 23.10.1947 viisi Munkkiniemestä Siivoselta
 26.10.1953 yksi Viikistä, U.Skaren
 12.10.1969 48 yksilöä Viikistä, J.Valste
 5.11.1969/syysk-lokak. 1969 yhdeksänkymmentä yksilöä Viikistä, J.Valste
 2.10.1970 19 yksilöä Viikistä, Valste

Ks. liite 1, kartta 4

Idänkenttämyyrä *Microtus epiroticus*

Toisen maailmansodan liikekannallepanojen avulla idänkenttämyyrä valloitti Etelä-Suomen. Mahdollisesti se tapahtui juuri Helsingin kautta. Vuosina 1949 - 1951 todettiin tämän nyky-Suomelle kokonaan uuden lajin joukkoesiintyminen Helsingin seudulla. Huopalahdelta ja Viikistä pyydettiin kymmenittäin kenttämyyriä. Tulokaslaji viihtyy nykyisin hyvin kaupungin puistikoissakin, ja se on jopa ajoittain syrjäyttänyt joillakin elinpaikoillaan alkuperäisen peltomyyrän (Liukko 1990).

Sittemmin laji on vakiintunut Etelä-Suomeen. Lauri Siivonen olettaa kenttämyyrän levinneen Helsinkiin joko evakkojen rehukuormien mukana Kannakselta, Porkkalan venäläisten mukana tai jo saksalaisten joukkojen mukana Suomenlahden eteläpuolelta (Siivonen 1951).

1921 Korvenkontio julkaisi tiedonannon kenttämyyrän uusista löytöpaikoista Karjalassa. Suomelle uutta lajia oli löytynyt Uudeltakirkolta ja Antreasta (Korvenkontio 1920). Sittemmin nämä kahden eri löytöpaikan eläimet on luokiteltu kahdeksi eri lajiksi. Korvenkontion kuvaamat yksilöt olivat *M.arvalis*-lajia, kenttämyyriä (Siivonen 1997, 156).

V.Erkamo ennusti etukäteen vuonna 1945, että Kannakselta saattaa levitä rehukuormien mukana peltoshiiriä ja kenttämyyriä (LY 1945, 13). Suomen Luonto-lehti kommentoi ensitietoja myyrätulokkaasta: "Kenttämyyrä on paha tuholainen Keski-Euroopassa; sen leviäminen ei siis ole mikään iloinen uutinen" (SL 1949, 91).

Eläinmuseon kokoelmaluettelot mainitsevat saadun:

7.2./5.2.1951 14 yksilöä Taka-Viikistä, koulul. U.Skaren
 19.2.1951/5.2.1951 Viikin kartanolta, U.Skaren
 19.2.1951/19.12.1950 kaksi Taka-Viikistä, Skaren
 19.2.1951 yksi Iso-Huopalahdelta, Skaren
 16.4.1951/11.-12.4.1951 91 yksilöä Vesterkullasta
 29.11.1952 yksi Viikistä, U.Skaren
 24.2.1953 10 Viikistä ladosta, jossa oli vehnää
 26.10.1953 yksi Viikistä
 12.2.1955 42 yksilöä Tuomarinkylästä vehnaladosta, U.Skaren ja Kauri Mikkola
 7.10.1958 yksi Korsosta, koulul. Eva Krüger
 12.10.1969 12 yksilöä Viikistä, J.Valste
 5.11.1969/syysk.-lokak.1969 11 yksilöä Viikistä

Vaivaishiiri *Micromys minutus*

Laji esiintyy Helsingin maaseutumaisissa ympäristöissä.

Eläintieteellisiin kokoelmiin mainitaan vastaanotetun herra E.Anderssonilta yksi yksilö vuonna 1914 Huopalahdesta (M1 1914, 232); vuonna 1914 Laajalahden Kuusisaaresta saatu K.G.Björnbergiltä (M1 1915, 123).

Eläinmuseon kokoelmaluettelot mainitsevan saadun:

8.2.1932/4.1.32 Munkkiniemestä maisteri E.E.Lidqvistiltä
 29.1.1936/syysk -35 naaras Viikistä. L.von Haartman
 27.1.1937 1 Helsingin Vanhassakaupungissa lapinharakan ravintovarastoissa lepän ja pajun oksanhangassa, neljän peltomyyrän kanssa
 28.8.1951 Mannerheimintielle
 29.11.1952 30 Viikistä, U.Skaren
 24.2.1953 kymmenen Viikin koetilalta ladosta, jossa oli vehnää. Skaren
 26.10.1953 21 Viikistä, U.Skaren
 5.11.1969/syysk.-lokak. Viikistä, J.Valste

18.12.1969 yksi Helsingistä, J.Terhivuo

Kivirikon kokoelmat listaavat saadun

15.1.1928 Helsingistä Hj. Schulmanilta

Arto Kurton pyyntiaineistoon kuuluu kolme yksilöä (ks. liite 2).

Ks. liite 1, kartta 4

Metsähiiri

Apodemus flavicollis

Laji on ollut ainakin joissain paikoin Helsinkiä kotihiirtä tavallisempi asuntoihin tunkeutuja. Eläintieteen professori A.Luther vei vuosina 1933 - 1956 kotoaan Eläintarhan huvilasta numero kahdeksan työpaikalleen Eläinmuseon kokoelmiin yhteensä 12 loukuttettua metsähiirtä ja vain kaksi kotihiirtä.

Eläintieteellisiin kokoelmiin mainitaan saadun myös 1913 kolme yksilöä opiskelija H.Järnefeltiltä ja samana vuonna kaksi yksilöä Kauniaisista (M1 1914, 231); Helsingin Humallahdesta 1914 H.Federleyltä (M1 1915,123); syksyllä 1921 lyseolaiselta Olavi Järnefeltiltä Tuusulasta yksilö (M1 1922, 232); Malmilta maaliskuussa 1928 (M2 1928, 282); kesäkuussa 1929 Tikkurilasta (M2 1929).

Eläinmuseon kokoelmaluettelot listaavat lisäksi saadun seuraavasti:

- 9.11. - 12.12.1925 Nicken Malmströmin loukuttaneen sisältä Töölöstä Villa Humlevikissä yhteensä viisi yksilöä
- 9.3.1928 Malmilta pankinjohtaja Ilmari Hildeniltä
- 17. - 18.2.1933 kaksi yksilöä Eläintarhanhuvilasta numero 8 professori A.Lutherilta (alla mainitut kaikki samasta huvilasta)
- 16.-22.3.1934 neljä yksilöä A.Lutherilta
- 4.5.34 kellarista A.Lutherilta
- 24.2.1936 koiras Eläintarhan alueelta A.Lutherilta
- 12.11.1940 kaksi yksilöä A.Lutherilta
- 17.12. 1940 yksi yksilö Lutherilta
- 13.1.1947 Korsosta I P.Krügerilta
- 6.10.1947 kaksi naarasta, yksi koiras Haagasta Pekka Nuortevalta
- 6.10.1947 yksi Munkkiniemestä
- 16.10.1947 kaksi Munkkiniemestä L.Siivoselta
- 23.10. 2 Helsingistä Siivoselta
- 13.5.1950/16-17-10.1949 Munkkiniemi ja Iso-Huopalahti
- 12.11.1956 A.Lutherilta
- 5.11.1969 Viikistä, J.Valste
- 3.9.1970 yksi Herttoniemestä

Arto Kurton aineiston mukaan laji on varsin yleinen (ks. liite 2).

Peltohiiri

Apodemus agrarius

Tarkastellussa aineistossa ei löytynyt havaintoja peltohiiristä Helsingin alueelta. Yhden yksilön todettiin kerran tulleen elävänä salamatkustajana lasilähetyksen mukana Berliinistä Hämeenlinnaan vuonna 1922 (M1 1922, 59). Lajia tavattiin vielä tuolloin vain maan kaakkoisosissa. Liukko (1990) toteaa lajin esiintyvän todennäköisesti Helsingissä.

Mustarotta

Rattus rattus

Mustarotta hävisi Suomesta sukupuuttoon vahvemman isorotan syrjäyttämänä noin sata vuotta sitten. Helsingistä mustarotta väistyi ilmeisesti jo ennen vuotta 1850. Mustarotan Suomeen saapumisen ajankohtaa ei tunneta tarkemmin. Siivosen (1956) arvion mukaan se saapui maahamme suunnilleen samoihin aikoihin kuin Helsinki syntyi, 1500-luvulla.

Medd. Soc. pro F. et Fl. Fenn. 43, R. Palmgren.

Fig. 1. Svart råtta, *Mus rattus* L., från magasin å Skatudden i Helsingfors. Ca $\frac{1}{3}$ förminskad. Fotografien oskarp till följd af råttans nervositet och det skarpa solljuset.

Fig. 2. Kranium af svart råtta från Helsingfors, visande knöltändernas struktur i öfverkäken. Ca 2 ggr förstoradt.

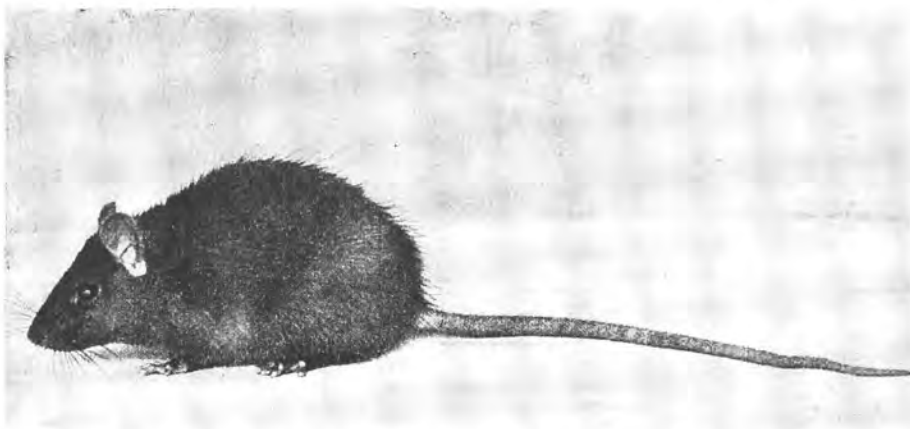

Fig. 3. Svart råtta, $\frac{1}{3}$ förminskad, ur Brehms Thierleben 4:de uppl. Påminner fullständigt till färg, form och proportioner om Helsingfors-exemplaren.

Kuva 6. Katajanokkalaiset mustarotat innoittivat Rolf Palmgrenia kirjoittamaan tiedonannon. Meddelanden af Societas Pro Fauna et Flora Fennica, Helsingfors 1917, s. 143.

Hufvudstadsbladet-lehtikin mainitsi lokakuulta 1916 tapauksen, jolloin laji saatiin kiinni Pasilasta. Uutinen kertoo mustarotan olevan nykyään hyvin harvinainen näillä seuduilla (LY 1916, 209).

Luonnon ystävä mainitsee lajin olleen vielä vuonna 1905 yleinen Somerolla ja Hattulassa ja vuonna 1913 aivan yleinen Hauhossa ja Sääksmäellä (LY 1905, 340; LY 1913, 167).

Vuonna 1917 mainitaan saadun Hämeenlinnan pohjoispuolelta Lepaalta kiinni kolme aikuista yksilöä. Lajin epäillään olevan Lepaalla häviämässä, samaan aikaan oli saatu kiinni paljon nuoria isorottayksilöitä (LY 1917, 105).

Suomalaisten mustarottien sukupuuttoon kuoleminen jälkeen niitä saapui kaukomailta laivojen mukana Katajanokan varastorakennuksiin. Syyskesällä 1914 mustarottia epäillään saapuneen Jamaikasta banaani-laivan mukana. Lajia ei esiintynyt muualla Helsingissä, ja kiinni saadut rotat edustivat erilaista, harmaampaa värimuunnosta kuin aikaisemmin Suomessa esiintyneet mustarotat. Tämän erillaisuuden Palmgren esittää perusteluna päätelmälle, jonka mukaan rotat olivat tulleet laivoilla tänne. Nämä tulokkaat muodostivat pienen lisääntyvän kannan. Talvella 1916/1917 niistä saatiin kaksi kiinni varastorakennuksen yläkerroksista. Kauppias Rudolf Gesellius toimitti omasta makasiinistaan napatut, itselleen tuntemattomat rotat elävinä Korkeasaareen. Saman rakennuksen alakerrassa samaan aikaan asui isorottia.

Mahdollisesti rottien esiintyminen oli tuolloin niin tavanomaista, ettei Geselliuksen liikkeen maineen edes arveltu likaantuvan, kun Palmgren julkaisi yksityiskohtaisia tietoja hänen makasiininsa rottayhdyskunnan erikoisuuksista. Gesellius oli ehkä melkoisen kiinnostunut varastonsa rotista, kun lähetti niitä - elävinä - Korkeasaareen.

Laivojen mukana saapuneita muita salamatkustajia oli tavattu aikaisemminkin: Rolf Palmgren mainitsee vastaanottaneensa eläintarhaan eläviä gekkoliskoja, joita oli tullut banaani-laivasta Kanariansaarilta. Tropicista asti oli tullut lintuhämähäkki (Palmgren 1917; Voipio 1951).

Mustarottia tavattiin Katajanokalla myöhemminkin. ”Erään helsinkiläisliikkeen” varastossa toimeenpannussa rottasodassa joulukuussa 1950 saatiin kiinni yksitoista mustarottaa. Neljä näistä oli poikasta. Tämän mustarottakannan esivanhemmat olivat saapuneet 1948 Amerikasta tulleen grahamlastin mukana, jolloin oli nähty kolme yksilöä. Mahdollisesti rotat olivat tulleet laivaan vasta eurooppalaisissa välisatamissa. Nämä mustarotat edustivat kahta värimuunnosta: mustaa ja ruskeaa, joiden mahapuoli oli valkea. Populaatioon kuului siis kahta maantieteellistä rotua, jotka olivat laivakyytiläisinä päätyneet samaan satamaan (Voipio 1950).

Eläinmuseon kokoelmauutellot mainitsevat:

19.3.1917 saadun Katajanokalta (edellä Palmgrenin tiedonannossa)
 9.12.1949/21.11.1949 Munkkisaaren myllystä yksi yksilö, löytäjät J.Roos ja U.Skaren.
 21.12.1950/10.-13.1950 yksitoista yksilöä Katajanokalta tarkastaja T.Mano
 18.10.1952 kaksi Jätkäsaaresta, varaston 1. ja 4. kerroksesta, U.Skaren
 20.4.1955 yksi OTK:n varastosta Ankkurikadulta Katajanokalta
 2.5.1955 OTK:n varastosta
 26.11. yksi OTK:n varastosta
 2.12.1955 kaksi OTK:n varastosta
 12.10.1956 yksi Katajanokalta
 19.12.1956 kolme OTK:n varastosta
 23.2.1957 yksi nuori Katajanokan OTK:n varastosta
 28.2.1958 kolme (kaksi elävää) OTK:n kellarista Katajanokalta P.Tidströmiltä

Rotta I. isorotta

Rattus norvegicus

Isorotta alkoi 1800-luvun alussa levittäytyä kauppalaivojen mukana Suomeen. 1830-luvulla sen mainitaan jo olleen yleinen rannikokaupungeissamme. Tarkkaa rotan saapumisvuotta eivät vanhat suomalaiset nisäkäsikirjat mainitse, monissa Euroopan kaupungeissa rottia havainnoitiin tarkemmin. Lontooseen rotta saapui vuonna 1730, Pariisiin 1753, Ruotsiin 1799 (Mela & Kivirikko 1909; Siivonen 1956). Ulkomaankauppasatamana ja liikennekeskuksena Helsinki oli varmasti tärkeä rotan leviämisen kannalta.

Isorotta syrjäytti edeltäjänsä, mustarotan. Tämä ihmetytti aikalaisia paljon. Kahden rottalajin suhteet olivat ”yksi mieltäkiinnittävimmistä esimerkeistä olemassaolon taistelusta silmäimme edessä”, kirjoitti Luonnon ystävässä vuonna 1909 K.Airaksinen (LY 1909, 142). Tamperelainen Hj. Schulman kuvasi rottien käyvän ”sotaa”, niin että aamuisin Tampeen kaduilla oli ”kaatuneita rottia” tuosta sodasta. ”Vuosina ennen 1890 olivat suuremmat kaupparakennukset länsipuolella kosken jo ruskean rotan hallussa, kosken itä-

puolisesta Kytälän kaupunginosasta sitävastoin taisteltiin ankarasti. Että miestappo mustan rotan leirissä oli suuri, todistavat ne sankarit, jotka aamuisin maleksivat kuolleina kaduilla. Myöhemmin sekaantui kolmas-kin valta taisteluun, kun kaupungin valtuusmiehet v. 1901 terveydenhoitolautakunnan kehoituksesta päättivät julistaa rottasodan maksamalla 10 p. jokaisesta tapetusta rotasta. --- Koska rotat ainakin itäpuolella kaupunkia olevissa pitäjissä eivät vielä ole lopettaneet taisteluaan, olisi syytä hankkia tietoja sotatantereelta, siksi kunnes sota sielläkin on lopullisesti päättynyt, jotta kävisi selville, kuinka sitkeästi musta rotta maaseudulla puolensa pitää.” Schulman itsekin sotkeutui ”sotatoimiin” sikäli, että ilmoitti sanomalehdessä maksavansa markan jokaisesta mustasta rotasta. Hän sai vuonna 1901 muutamia mustarottia, joista yksi päätyi täyttäjälle ja reaalilyseon kokoelmiin. Seuraavana vuonna hän sai viimeiset kaksi yksilöä. 1920-luvun alun jälkeen mustarottia ei tavattu enää sisämaassa. Tampereella tapettiin 1901 - 1905 neljäntuhat yksilöä, mutta niistä oli vain pari mustarottia (LY 1907, 120; Siivonen 1956, 597). Mustarotan ja isorotan kamppailusta Helsingissä ei aineistosta löytynyt tietoja.

Kumppaakin rottalajia havainnoitiin koeolosuhteissa Saksassa, ja tuloksista kerrottiin Luonnon ystävä -lehdessä. Isorotta näytti paljon paremmalta uimarilta kuin mustarotta. Rotta oli paljon aggressiivisempi kuin mustarotta, yksi isorotta tappoi helposti kaksi mustaarottaa. Isorotan lisääntymiskyky ja sopeutumista erilaisiin olosuhteisiin pidettiin parempana verrattuna mustaanrottaan (LY 1909, 142; Siivonen 1956, 601).

Mustarottaa pidetään hyvänä kiipeilijänä, mutta isorotankin kiipeilytaidosta teki havaintoja 23.11.1920 töölöläinen Björn Nilsson. Rotta kulki sähkökaapelia pitkin kivitalosta toisen katolle n. 20 m korkeudessa kadun yläpuolella (LY 1920, 112). Helsingin kasvistosta ja luonnonalueista kirjoittanut V. Erkamo huomasi 27.7.1943 isorotan syövän parin metrin korkeudella tuomipihlajan marjoja Pohjoisella Rautatiekadulla (LY 1945, 184).

Rotta lienee ollut hevosten ja ulkokäymälöiden aikakaudella Helsingissä yleinen, kenties paljon yleisempi kuin nykyään. Uivia ”valtavia rottalaumojia” pakenemassa palavalta Hietalahden telakalta 1880-luvulla mainitsee muistelmissaan Väinö Tanner (Tanner 1949, 107). Rolf Palmgren kirjoittaa Vladimirkadun eli nykyisen Kalevankadun piholla olevan yllin kyllin kaikenmoisia syötäväksi kelpaavia jätteitä, jotka houkuttelivat rottia ”paljoittain ja vähittäin.” Hän toteaa myös Korkeasaaren ”rottarikkaaksi saareksi” (Palmgren 1918, 87).

Eläintieteellisiin kokoelmiin mainitaan saadun:

vuonna 1913 yksilö Helsingistä (M1 1914, 232)
 puolikymmentä nahkaa ja yksilö spriissä tri Ernst Häyreniltä 1921 (M1 1921, 141)
 2 kpl maaliskuussa 1925 Helsingistä Vanhalta Ylioppilastalolta J.I.Lirolta (Kokoelmaluettelo 3.3.1925; M2 1925, 142)
 1926 kolme Helsingistä, joista yksi keltainen värimuunnos, 1927 yksi kappale (M2 1927, 121).

Eläinmuseon luettelot mainitsevat lisäksi saadun:

10.10.1913 Helsingistä
 15.1.1920 Helsingistä
 18.4.1926 J.I.Liron tuoneen 150 g painaneen Helsingistä
 17.11.1926 rotan vaalean keltainen värimuunnos Helsingistä J.I.Lirolta
 7.8.-13.9.36 neljä flavististista kasvattia J.I.Lirolta
 13.1.1943 Eläintieteen laitokselta löydetty kuolleena
 28.5.1970 yksi Herttoniemestä
 3.9.1970 yksi Herttoniemestä
 5.11.1971 yksi Helsingistä

Arto Kurton aineistossa on kaksi yksilöä, joista toinen on saatu heinäkuussa ruovikosta loukulla (ks. liite 2).

Kotihiiri

Mus musculus

Kotihieestä löytyvät tiedot ovat lähinnä Eläinmuseon kokoelmiin lähetettyjä näytteitä.

Eläintieteellisiin kokoelmiin mainitaan suomalaisen reaalilyseon oppilaan tuoneen A.J.Melalle albiinoyksilön (valkea, mutta silmät mustat, korvat harmaat) Helsingistä vuonna 1902 (M1 1902 - 04, 63); saadun kaksi yksilöä rautatietyöntekijä R.Cederhvarfalta 1912 (M1 1913, 199); otetun 1913 paljon eri puolilta maata, viisi sikiötä Helsingistä, 9 yksilöä Oulunkylästä, viisi yksilöä Tuusulasta (M1 1914, 231); saadun Helsingistä kauppias Alma Leinoselta syksyllä 1921 yksilö, jolla oli värimuunnos (M1 1922, 232); saadun Helsingistä syksyllä 1927 kaksi yksilöä (M2 1928, 282).

Eläinmuseon kokoelmaluettelot mainitsevat lisäksi saadun:

13.3.1915 kolme yksilöä Lehtisaaresta (K.G.Björnberg)
 24.9.1931/10.1.1931 yhden yksilön Vanhastakaupungista
 27.1.1934 Töölöstä, Museokatu 44. Alta helcän värinen
 21.5.1935 Alex Luther saanut sisältä Eläintarhanhuvila 8. (alla olevat Lutherin havainnot samasta paikasta)
 11.10.35 A.Luther saanut
 28.11.1935 Kaisaniemenkadulta saatu
 28.11.1935 Helsinki, Kaisaniemenkatu
 12.2.1936 yksi yksilö Oulunkylästä kasvihuoneesta.
 30.9.1940 Viikistä preparaattori J.Grönvallilta
 25.9.1942 yksi nuori koiras Viikistä I.Välikankaalta
 7.3.1943 kaksi yksilöä Hermannissa lapinharakan oksanhankaan ripustamia
 28.11.1944 kolme yksilöä loukulla Oulunkylästä
 16.10.1947 yksi Helsingistä ja yksi Munkkiniemestä Siivoselta
 23.10.1947 yksi Pitäjänmäestä
 23.10.1947 yksi Munkkiniemestä
 30.9.1948 kuusi Helsingistä, P.Voipiolta
 19.2.1949 kaksi yksilöä Vallininkadulta
 13.3.1950 yksi Helsingistä
 24.3.1950 yksi Munkkiniemestä L.Siivoselta
 7.2.1951 14 yksilöä Taka-Viikistä koulul. U.Skarenilta
 29.12.1951 kaksi saatu vintiltä loukulla, Irja Kairasvuo
 2.1.1952 Kairasvuo saanut viisi hiirtä lisää
 29.11.1968/1967,-68 Helsingistä kaksi, J.Valste

Kivirikon kokoelmat listaavat saadun:

1.4.1931 puoliialbiinoja kaksi Espoosta kapt. Haartmanilta
 2.10.1927 yhden Helsingistä

Arto Kurton aineistossa on kuusi yksilöä (ks. liite 2).

Koivuhiiri

Sicista betulina

Ainoa löytö Helsingistä mainitaan Kivirikon kokoelmien luettelossa. Lähiseudulta sen sijaan on olemassa havaintoja. Eläintieteellisiin kokoelmiin mainitaan opiskelija H.B.Åströmin toimittaneen vuonna 1878 Tuusulasta (M1 1878, 166). Tavattu Helsingissä, mainitsee Kivirikon teos Suomen selkärankaist ja Kivirikon kokoelmiin on listattu saadun yksilö 6.5.1906 Helsingistä (Kivirikko 1940, 57; Kivirikon lintu- ja imettäväiskokoelmat, näyte nro 13).

H. Ekholm mainitsee saaneensa Espoon Bodomista kolme kissan pyydystämää yksilöä, joista yksi täytettiin (LT 1963, 179).

Eläinmuseon kokoelmaluettelot mainitsevat saadun:

16.2.1966 Kirkkonummi, nahka ja kallo lehtopöllön pesästä, P.Seiskari.

Petoeläimet

Carnivora

Pesukarhu

Procyon lotor

On ollut melkoisen lähellä, että pesukarhukin kuuluisi Helsingin alueella tavattuihin nisäkkäisiin. Pohjois-Amerikasta peräisin olevaa pesukarhua eli supia¹ tarhattiin Suomessa 1900-luvun alkupuolella. Joitakin tarhattuja yksilöitä pääsi karkuunkin. Keväällä 1930 luikki Vihdin Ojakkalassa vapauteen pesukarhunaaras. Tämä yksilö oli ilmeisesti paetessaan tiine, teki pentuja vapaudessa ja pystyi itse elämään villinä liki vuoden, ennen kuin tuli ammutuksi Nuuksion Saukonnorossa. Ampuja, torpparipoika Armas Lindfors palasi 24.2.1931 halkometsältä ja huomasi riihen nurkalla koiran kiivaasti haukkuvan kuusen latvassa olevaa kissaa suurempaa eläintä. Nuorukainen haki haulikon, ja eläin putosi kuolleena hangelle. Torppari Johan Lindfors sattumalta vuokrasi tilaansa eläintieteilijän ja Korkeasaaren johtajan V.A.Korvenkontion veljeltä. Maanvuokraaja kuljetti oudon eläimen nahan kaupunkiin vuokraisännälleen, jonka velipoika puhelimesta jo arvasi mistä lajista oli kyse. Myöhemmin selvisi otuksen alkuperä: Vihdin turkisfarmilta tiine naaraseläin oli päässyt karkuun keväällä 1930. Sen oli nähty samoilla seuduilla liikkuvan kesällä pentunsa kanssa. Pentu liikkui jälkien perusteella seudulla keväällä 1931 emänsä ampumisen jälkeen. Kun tuli todennettua, että pesukarhu voi pärjätä Suomessa, turkiseläimiin ja mm. piisamin istutukseen paneutunut Korvenkontio innostui spekuloimaan pesukarhun ”luonnuttamista” maahamme.

Supin luonnuttaminen täällä, edellyttäen, että se onnistuttaisiin läpiviemään, voisi tuoda mukanaan vaihtelua verrattain yksitoikkoisiin metsästysoloihimme. Ja vapaana turkisriistana se ei myöskään olisi väheksyttävä lisä. ---

Pelkäänpä kuitenkin olevan vaikeata muokata mielialaa otolliseksi tällaiselle riistanistutukselle. Huvittava kokemus on Uudesta Seelannista. Saarialueesta ei ollut tarkoitus tehdä uutta kotimaata eläimellemme. Vietiinpäähän niitä vain 6 kpl näyttelyeläimiksi eläintarhaan Rotoruan seutukunnalle Pohjoissaarelle. Kahden niistä onnistui karata. Siitäkös häly nousi! Joka ainoan vanhan kanan kuolema 20 mailin säteisellä alueella pantiin noiden kahden karkulaisen tilille. Sanomalehdet julkaisivat paloartikkeleita ja asia otettiin puheeksi jopa saarialueen parlamentissa. Sen supin syntiluettelo, joka ammuttiin kuusenlatvasta Espoon Nuoksissa, ei ole tunnettu. Mutta mitähän alkaisikaan kuulua, jos tulisi yleiseen tietoon jotain sellaista, kuin että joku on tahallisesti laskenut täällä vapauteensa rengashäntäisen pikkumuukalaisen?

Yhden karanneen pesukarhun mainitsee Korvenkontio vuodelta 1931 Nastolassa. (Korvenkontio 1931; Korvenkontio 1931b). Marraskuussa 1935 kerrotaan pesukarhun ammutun koiran puuhun ajamana Lappajärvellä (M&K 1935, 423).

Kettu

Vulpes vulpes

Kettuja lienee aina esiintynyt Helsingin laitamilla. Munkkiniemessä olevasta sudentarhasta saatiin parina vuonna, 1858 - 60 viisitoista kettua (ks. alla susi). Sipoon metsästysyhdistys mainitsee vuosina 1875 - 1910 Sipoossa saadun 1277 kettua (SM 1910, 291). Väinö Tanner puolestaan kirjoittaa muistelmissaan Lauttasaarassa olleen paljon ketun jälkiä 1880-luvulla (Tanner 1949, 135).

Vuosina 1882 - 83 kettuja mainitaan esiintyvän paljon Espoossa ja niitä kerrotaan myrkytettävän strykinillä ajattelemattomasti, koirille vaarallisesti (Sporten 1882, 70; 1883, 88). Vuonna 1885 mainitaan Helsingin pitäjässä olleen paljon kettuja (Sporten 1885, 4). Palmgren mainitsee Korkeasaaren tuodun satoja kettuja. Helsingin kaupungin alueelta ei mainita saadun yhtään, mutta lähiseuduista luettelossa on mm. Sipoo, Helsingin pitäjä, Espoo ja Tuusula. Luontoretkeilyllään Puotilassa vuosisadan alussa Rolf Palmgren mainitsee löytäneen lumesta jäljet, joista näki, kuinka kettu oli napannut metsäjäniksen (Palmgren 1916, 30). Palmgren kirjoittaa ketusta yhtenä Viikin Latokartanonlahden lintujen hästelijänä (Palmgren 1913, 70, 79).

Kaupunkimaisessa ympäristössä elävistä ketuista on joitakin tiedonantoja. Syksyllä 1900 Sörnäisten lautatarhalla oli asustanut lankkukasan alla yksivuotias naaraskettu. Yövärtija oli nähnyt sen puikahtavan joka ilta Hermannin suuntaan, josta se palasi perässään haukkuvia koiria. C.A.Palen kuuli ketusta ja ampui sen passista (T 1900, 245).

¹ Supikoira sai myöhemmin suomalaisen nimensä siitä, että se on supia, pesukarhua muistuttava koiraeläin.

Huopalahden ampumaratojen tienoiden mainitaan olleen ”yleensäkin metsänriistan mieluisia oleskelupaikkoja, kun ne tavallaan ovat rauhoitusalueita, missä riistaa ei hätyytetä. Kettujakin siellä nähdään ja metsot ja teerit pesivät siellä.” (M&K 1932, 221.)

20.1.1946 ketun nähtiin laukkaavan päivänvalossa jään yli Seurasaaresta Meilahteen, noin puolen kilometrin päässä perässään haukkuva koira (M&K 1946, 64).

Jatkosodan aikana tarhakettuja mainitaan syödyn Helsingissä, puolituhatta kettua oli toimitettu ravitsemisliikkeisiin (M&K 1943, 61).

Porkkalassa venäläisten vuokra-alueella todettiin kettukantojen lisääntyneen kolminkertaisiksi ympäröiviin alueisiin verrattuna, ja ketut liikehtivät sieltä kaupunkiinkin: ”Talvella 1955-56 ei Porkkalassa ollut tarjolla sellaisia jätteitä, joista ketut olisivat voineet elää. Tämän johdosta kävivät ketut joka yö suurin joukoin ruokaa etsimässä Porkkalasta saakka Westendissä, Lauttasaassa ja Suomenlinnassa. Edellisenä talvena ei tällaista vaellusta Helsingin esikaupunkeihin voitu todeta, sillä silloin oli Porkkalassa vielä venäläisiä joukkoja ja myös monenlaisia ravinnoksi kelpavia jätteitä. Tämä lienee ollut myös syynä kettukannan voimakkaaseen lisääntymiseen vuokra-alueella” (Bergman 1958, 18).

Största lager
Billiga priser

Pälsvaror

Upp-
köper
vilda
djurs
skinn
till
högsta
priser

s.s.
Björn
Räf
Utter
Ekorre
Mård
etc.

ED. FAZER.

Alexandersgatan 38, Helsingfors.

My katalog för vintern 1896—1897 utkommer i början af oktober och sändes på begäran franko.

Kuva 7. Fazerin turkisliike ilmoitti ostavansa sisään metsästäjiltä ketun nahkojen lisäksi karhun, saukon, oravan, näädän ynnä muiden nahkoja. Tidskrift för Jägare och Fiskare, vuonna 1896, no 1.

Vuosaaren kartanon palokaivoon putosi ja kuoli neljä kettua myöhäissyksyllä 1960. Kettukanta mainitaan aina vahvaksi niillä seuduilla (M&K 1960, 147).

Luonnontieteellisiin kokoelmiin mainitaan saadun insinööri Nybergiltä Helsingin pitäjältä luurangon vuonna 1913 (M1 1913, 199).

Eläinmuseon kokoelmuettelot mainitsevat saadun:

- 19.1. 13 luurangon Rekolasta Helsingin pitäjältä
- 14.11.1947 albiinin Vuosaaren kartanolta johtaja K.G.Hindsbergiltä
- 28.10.1948 Sörnäisistä Esson bensa-aseman varastolta, löytänyt O.Sygnell
- 3.12.1949 Vantaasta Kaarelasta

Supikoira *Nyctereutes procyonoides*

Supikoira levisi Helsinkiin ilmeisesti niinkin myöhään kuin 1970-luvulla. Ensimmäinen havainto aineistossa on vuodelta 1973.

Venäläiset istuttivat supikoiria turkiseläimeksi kymmeneen paikkoihin Euroopan-puoleiseen osaan maataan 1930-luvulla. Suomen lähelle lajia istutettiin Syvärin eteläpuolelle vuonna 1934. Suomalaiset eivät tieneet näistä istutuksista, eivätkä esimerkiksi V.A.Korvenkontion laajat turkiseläimiä käsittelevät kirjoitukset maininneet supikoiraa lainkaan vielä 1930-luvulla. Vasta jatkosodan aikana eläintieteilijä Lauri Siivonen tutustui venäläiseen kirjallisuuteen, joka kertoi supikoiran istuttamisesta. Ensimmäisen supikoiran ampui res.ylikers. A.Laakso Loimolanjärvellä huhtikuussa 1939. Jatkosodan aikana suomalaiset ampuivat Aunuksessa yhden ja Syvärin pohjoispuolella kaksi supikoiraa. Sotamies A.Forsblomin ampuman Aunuksen supikoiran nahka päätyi peräti turkishuutokaupan erikoisuudeksi Helsinkiin. Jatkosotakesänä 1942 hankittiin Korkeasaareen helsinkiläisten ihmeteltäväksi pari supikoiraa Saksasta (itärintamalta saatuja?). ”Supikoiran kotiutuminen meillä olisi luonnollisesti ilolla tervehdittävä tapaus. Se edellyttää kuitenkin vähintään sitä, että laji viipymättä rauhoitetaan, ennenkaikkea Itä-Karjalassa”, kirjoitti eläintutkija Siivonen sodan aikana (Siivonen 1943). ”Ryssistä on sentään jotain hyötyäkin”, kommentoi helsinkiläinen eläintäyttäjät Artimo supikoiraa (M&K 1943, 239).

Supikoiria oli vuoteen 1950 mennessä tavattu vasta neljä kertaa Suomessa. Laji oli kuitenkin leviämässä nopeasti, viisi vuotta myöhemmin havaintoja oli jo 30. Havainnot painottuivat itärajalalle, eikä yhtään supikoiraa oltu vielä tavattu Helsingin seudulla (Siivonen 1955, 195). ”Kun supikoiran ei tiedetä olevan vahingollinen ja kun meidän kookkaampi nisäkkäistömme ei suinkaan ole laji- eikä yksilörikasta, onkin jokaisen metsästäjän, riistanhoitajan ja luonnon ystävän velvollisuutena suosia ja suojella sitä kaikin mahdollisin tavoin”, kirjoitti Siivonen kaksitoista vuotta myöhemmin, kun supikoira oli hitaasti levittäytymässä maamme (Siivonen 1956, 199).

Supikoira rauhoitettiin, mutta sen rauhoitus purettiin asetuksella raivotaudin vuoksi 1960 (SL 1961, no 1, s. 59).

Supikoirat levisivät Uudenmaan itäosiin joidenkin tietojen mukaan 1950-luvun puolivälissä, mutta kannat runsastuivat metsästäjien tiedonantojen mukaan voimakkaasti vasta 1970-luvun alussa. Esimerkiksi vuonna 1967 riistan tutkimuslaitoksen havainnontekijät lähettivät vain muutamia tietoja supikoirasta koko Lounais-Suomen alueelta, Helsingin seudulta eivät yhtään (Helminen 1968). Ensimmäinen helsinkiläislöytö onkin varsin myöhäinen, ja voi olla, ettei sitä aikaisemmin supikoria vielä pääkaupungissa lymynyt: Herttoniemestä 19.9.1973 Niilo Saarnisvuon löytämä naarasyksilö on saatu Eläinmuseon kokoelmiin 21.8.1978.

Susi *Canis lupus*

Sudet olivat Helsingin seudulla vielä 1800-luvun puolivälin jälkeen melko säännöllisiä talvivieraita, niin kuin olivat olleet sitä ennenkin. ”Avoimet pellot ja niityt, jotka ovat kaupungin ympärillä, sekä ampumisesta ja kallionräjäytyksistä syntyvä tavallinen melu eivät tarjoa villieläimille ja linnuille mitään turvallista olinpaikkaa. Kuitenkin ilmaantuvat sudet joskus talviaikana runsaina puistoihimme. Joitain vuosia taaksepäin löytyi täältä kaupungista susi kaivosta, jonne oli erehtynyt kesken juoksuaan”, kirjoitti susista Henrik Forsius 1757 (T1904, 171).

Jouko Teperin teoksessa, jossa käsitellään suden sukupuuttoon tappamista Etelä-Suomesta 1800-luvun lopussa, mainitaan viimeisen kerran maksetun tapporaha sudesta Helsingin pitäjässä vuonna 1882 (Teperi 1977, 163). Edellisen kerran susi oli saatu saaliiksi pitäjässä vuonna 1869 (Sporten 1881, 51).

Viimeinen susi ammuttiin Helsingissä vuonna 1883. Venäläinen upseeri ampui suden Ryssänkarin vieressä jäällä Helsingin Eteläsataman edustalla. Samana talvena sudet kiertelivät vielä Laajasalossa (Teperi 1977, 164; Hbl 27 2.2.1883; Häm 14 17.2.1883). Sipoon Metsästyshoito yhdistys mainitsee saalistilastossaan kaataneensa viimeiset kaksi hukkaa vuosina 1881 ja 1882 (SM 1910, 291).

Teperin mukaan Helsingin seudulla ei susista näyttänyt olevan niin suurta vahinkoa kuin Turun tuntumassa, jossa ne tappoivat useita lapsia.

Susien liikkuminen Helsingissä vuosina 1850 - 1883 oli säännöllistä, muttei ilmeisesti jokatalvista. Helsingfors Tidningar julkaisi vuonna 1855 uutisen, jossa kerrottiin että Laajasalossa erästä rekeä, jossa oli mies vaimonsa ja lapsensa kanssa, oli seurannut peräti 27 sutta yöpimeällä. ”---Och rundtomkring tjuta

wargarna och wåga sig stundom in i städerna efter rof; resande försakra att det är en infernalisk musik nuförtiden åka om natten genom en skog” (Teperi 1977, 25; HT 17 3.3.1855). Helsingfors Tidningar - sanomalehdessä oli maaliskuussa 1860 pitkäkökö juttu sudentarhasta, joka oli Talissa, Munkkiniemen krouvin vieressä, Helsinkiin vievän maantien varressa. Suurikokoisen pyyntitarhan rakenteesta on lehdessä melko tarkka kuvaus. Tarhaa ylläpitänyt F.Ryman oli saanut sillä muutamassa vuodessa 15 sutta ja 32 kettua. Vuosina 1858 - 60 saalis oli ollut viisi sutta ja 15 kettua. Tapporaha oli tuolloin sudesta 96 kopeekkaa ja ketusta 24 kopeekkaa - yksi susi vastasi neljää kettua. Jutussa kerrotaan, että kaikki sudet, jotka olivat tulleet Talin tarhan lähelle, olivat menneet siihen. Joitain kertoja tarhaan oli mennyt useita eläimiä samana yönä. Kerran oli mennyt kaksi sutta, kerran kaksi kettua. Eräänä yönä pyyntitarhaan oli mennyt susi, kettu ja kolme koiraa. Aamulla mentäessä katsomaan, oli susi omassa nurkassaan, kettu omassaan ja kolme koiraa yhdessä omassa nurkassaan kyyhöttämässä. Kerran tarhaan oli mennyt neljä sutta, mutta kolme niistä oli ymmärtänyt peräytyä ulos, kun näkivät laumatoverin putoavan tarhassa olevaan kuoppaan. Maaliskuussa 1860 tarhaan oli mennyt samana yönä kaksi kettua ja naarassusi. Tuolla kerralla susi oli tappanut ketut ja syönyt niistä toisen (Teperi 1977, 57, 108. HT 34 20.3. 1860).

Maaliskuussa 1860 kertoi Helsingfors Tidningar pääkaupungin seudulla olevan susia sangen vähän (Teperi 1977, 22. HT 34 20.3.1860), mutta kaksi vuotta myöhemmin niiden kerrotaan vierailleen erällä torilla, ja kaupungin ympäristössä mainitaan ”näitä metsän villiä herroja” tavattavan jatkuvasti. Kapteeni

Håll upp, käring! Slå int' sönder min skida!

Kuva 8. Susijahtia Björkössä 1890-luvulla. Tidskrift för Jägare och Fiskare, vuonna 1896.

F.Bremer ampui tammikuussa yhtenä yönä Humallahdessa yhden suden ja yhden ketun. Samalla paikalla seuraavana yönä hän ampui kahta sutta, joista toinen onnistui pakenemaan verta vuotavana. Haavoittunut susi löytyi pari päivää myöhemmin läheiseltä saarelta, mutta onnistui pakenemaan koiria tiheään metsään, josta sitä ei löydetty (HT 24.1.1862).

Vuonna 1870 sudet vierailivat kaupungin pohjoisosissa jouluviikolla kovilla pakkasilla ja söivät siellä muutamien talojen koiria (Teperi 1977, 42; Ustr 9.1.1871). Uusi Suometar kertoo samassa numerossa, kuinka Korkeasaaren luona pilkillä istuvaa miestä oli ammuttu. ”Luultavasti oli joku innokas kyttä pitänyt ukkoa sutena”, lehti kirjoittaa. Luoti oli lentänyt pilkkijän pään yli. ”Ei ole tarvis lausua erityisiä mietteitä asiasta. Se vaan nähdään, että semmoiset metsämiehet eivät ole susille vaarallisemmat kuin - ihmisillekään”, lehti arvioi metsämiehen ampumistaitoja. Korkeasaari oli tuolloin venäläisten varuskunta-alueetta. Vajaa kuukausi myöhemmin kertoo sama lehti Juualla ammutun jäällä eksynyt naista sutena. Nainen

kuoli. Juualla on siis tarkempia metsämiehiä kuin Korkeasaaressa, lehti kommentoi (Ustr 1.2.1871). Juttujen kepeä tyyli antanee kuvaa paitsi orastavasta suomalaismielisyydestä, myös siitä, kuinka tavallista ja su-meilematonta ammuskelu oli pääkaupungissa.

Tammikuun alussa 1871 Uusi Suometar julkaisi otteen yksityiskirjeestä, jossa kuvattiin ”parin tusinan kiilusilmän” häätöä maantieltä hevosen edestä. Matkamiehillä oli ollut tulitikkuja ja sikareita, ja hukkia oli koetettu häätää heittämällä palavalla ”sigarrilla”. Ne eivät vaikuttaneet, mutta kun miehet heittivät laumaan palavan Pääskysen ja Jeannetten häät -teoksen, tekivät ne ”efehtin” ja ”situationista päästiin.” Suomalainen kirjallisuus ei miellyttänyt julkonaamoja, päätteli kirjoittaja. Lehti ei mainitse tapahtumapaikkaa (Ustr 7.1.1871). Vuonna 1876 kerrottiin Helsingin ympäristössä nähdyn useita viiden suden laumoja (Teperi 1977, 25). Eräs helsinkiläinen lehti kertoi herra H:n löytäneen aidatulle alueelle jättämiensä myrkytettyjen teurasjätteiden luota yhtenä aamuna vuonna 1879 yhtenä aamuna kaksi sutta ja kaksi kettua (Teperi 1977, 59).

Suuria susijahteja ei järjestetty pääkaupunkiseudulla noina vuosina, niin kuin Turun seudulla. Susien lisääntymisestä ja kesäaikaisesta esiintymisestä Helsingin seudulla ei Teperin aineistossa ole mainintoja. Lounais-Suomessa sudet lisääntyivät aivan asutuksen tuntumassa 1870-luvulla.

Uudenmaan läänissä kaadettiin susia vuonna 1887 peräti sata, koko maassa 129, kun edeltäneen vuosikymmenen yksittäisinä vuosina Uudenmaan sudenkaadot jäivät 3 - 45 yksilöön. Vuoden 1887 jälkeen ei susia kaadettu koko Uudellamaalla kuin kaksi kappaletta, vuosina 1896 - 97. Turun ja Porin läänissä sekä Hämeen läänissä kehitys oli samanlainen (Teperi 1977, 176 - 77. Teperi lainaa teosta Statistik Årsbok för Finland 1880 - 1883, Hfors. Suomenmaan Tilastollinen Vuosikirja 1884 - 1902, Helsinki).

Yksi myöhäisempi susihavainto Helsingin läheltä on olemassa säännöllisen esiintymisen loputtua. Vuoden 1926 maaliskuussa insinööri Eklund ja herra Enehjelm, jolla oli sudenmetsästyskokemusta Venäjältä, havaitsivat suden Nuuksion Pitkäjärven jäällä. Sekoittamista koiraan ei pidetty mahdollisena, ja tuntomerkit oli nähty hyvin (F 1926, 100).

Karhu

Ursus arctos

Karhu ei ole enää 1800-luvulla esiintynyt Helsingin lähimailla, mutta aikaisempia tietoja siitä on olemassa. ”Karhu on joskus, vaikka oikein harvoin, uskaltanut melkoisen lähelle kaupunkia”, kirjoitti Henrik Forsius 1757 (T 1904, 171). 1700-luvun puolimaissa karhuja oli vain Helsingin pitäjän pohjoisosissa, jolloin karhu teki joskus tuhojaan karjan keskuudessa. Näissä tapauksissa pitäjäläiset yleensä kokoontuivat jahtiin kaataakseen pedon, mutta jahteihin osallistuminen oli halutonta. Kun pitäjän jahtivoutien yleisten jahtien järjestäminen oli osoittanut epäonnistuneeksi keinoksi petoeläinten torjumisessa, päätti pitäjänkokous vuonna 1820 maksaa erityistä tapporahaa. Karhusta sai 40 ruplan ja sudesta sekä ilveksestä 20 ruplan tapporahan. Karhu näyttää jo näihin aikoihin hävinneen, Helsingin pitäjältä, sillä siitä ei tiedetä maksetun tapporahoja (Kuisma 1991, 197 - 198). Sporten-lehden ja tohtori Reinholmin tiedonannon mukaan karhu on nähty viimeisen kerran Helsingin pitäjässä vuonna 1826 (Sporten 1881, 51).

Nurmijärven pitäjän Jukolan talon isännän kuolema karhun sylissä, ja Jukolan poikien mittelöt karhun talvipesällä olivat siis seudun viimeisten otsojen kaatoja. Koko Uudenmaan läänissä kaadettiin karhuja vuosina 1878-1899 enää viisi kappaletta (Teperi 1977, 176 - 77).

Toisin kuin susia, karhuja ei voi tavata Helsingissä tai sen läheisyydessä, kirjoittaa Helsingfors Tidningar vuonna 1862 (HT 24.1.1862). Keväällä 1871 helsinkiläisiä oli lähtenyt karhujahtiin Luumäen pitäjään, jossa oli ammuttu naaraskarhu (Ustr 29.3.1971). Samana keväänä oli keisari suurine seurueineen ollut karhujahdissa Uudella kirkolla (Ustr 3.4.1871).

Uudellamaalla lymyi kaksikin ”siirtokarhua” Itä-Suomesta, toinen 1920-luvulla, toinen 1940-luvulla. Ilomantsissa ammuttiin tammikuussa 1923 talvipesästä karhuemo ja yksi vuoden vanha poikanen, kaksi pojista otettiin elävinä kiinni. Pojat vietiin Korkeasaareen, josta naaraspoika pääsi arvoituksellisesti karkuun parin päivän jälkeen. Sen jäljet katosivat tammikuuiselle jäätielle. Velipoika kuoli Korkeasaaressa samana talvena. Naarasennusta ei tiedetty mitään pariin vuoteen, mutta kesällä 1925 oletetusti siitä löydettiin jälkiä Pornaisista ja Askolasta. Se asettui talvipesään Mäntsälässä syksyllä 1925. Karhun kohtaloksi koitui, että pesä sattui olemaan talvisella metsätyömaa-alueella. Metsurit humauttivat tietämättään puun suoraan pesän päälle, ja ”siinä samassa ryöpsähti tuoksivasta lumipilvestä esiin karhu. Ällistys oli molemmin puolin suuri.--- Tilanne selvisi nyt tukkimiehillekin ja heissä heräsi pyyntivaisto, niinkuin se olisi herännyt kaikissa metsämiehissä.” Kivääri ja sukset haettiin lähitalosta, ja kesynpuoleinen karhu ammuttiin helposti. ”Kolme vuotta oli metsä pitänyt sen omanaan, salassa ihmisten silmiltä maamme taajaimin asutussa seudussa, ypyöksin, kaukana karhumailta. Se oli tuonut mukaansa Monninkylän metsiin tuulahduksen alkupe-

räisyyttä ja runollisuutta, salaperäistä, vanhaa aitosuomalaista tunnelmaa. Sen arvotonta kuolemaa todetessa tuntuu tuska sydämessä ja surumielin kysyy, miksi ei metsänkuningas, vasten omaa tahtoaan siirtolainen pääkaupungin porttien edustalla, saanut rauhassa elää ja edustaa lajiaan?”, päättyy Kalle Rikalan kuvaus Mäntsälän mesikämmenestä *Metsästäys ja Kalastus* -lehdessä (Rikala 1926; F 1926, 46).

Rintamalta palaavat sotilaat toivat mukanaan kotiin joitakin ns. aljoiksi, eläiteiksi, otettuja suurpetoja jatkosodan jälkeen. Kotiutetulta joukko-osastolta pääsi Mäntyharjulla karkuun nuori susi, joka jolkutti pari kuukautta vapaana ennen ammutuksi joutumistaan (M&K 1945, 63). Vihdissä pääsi kaksi karhusisarusta karkuun syksyllä 1944. Näkymätöntä elämää elänyt siskokarhu ammuttiin vuotta myöhemmin Lopella, 10.11. talvipesältään (M&K 1945, 318). Poikakarhu piilotteli Hämeessä, ”Tammelan, Kalvolan ja Hattulan naisväen sekä lasten kauhuna”. Se ammuttiin ajokoirien ja ajoryhmän avulla 18.12.1947, samalla tavoin kuin sisarensa, parin puolivalmiin talvipesän lähietäältä (Eronen 1947).

Eräänlainen ”siirtokarhu” oli seuraavakin karhulöytö. Porkkalan saaristosta Mäkiluodon läheltä löydettiin 2.5.1965 pieneltä karilta äskettäin kuollut nuori uroskarhu. Kontio painoi 72 kg, se oli todennäköisesti ajautunut paikalle idästä jäälauttojen mukana ja kuollut nälkään (Luoma 1966; M&K 1965, 289).

Kärppä

Mustela erminea

Luonnon ystävä -lehti luki kärpän yhdeksi hävitettäväksi tuholaiseksi: ”Hyödyllisten varpuislintujen y.m. pahimmat viholliset, siis sellaiset, jotka meidän tulee koettaa tykkänään hävittää, ovat esim. kissa, kärppä, näätä, varpuishaukka, närhi ja kotivarpunen. Vahingollisia voivat olla myös varis, harakka, lepinkäinen, orava ym.” (LY no 3 1898). Lehdessä julkaistu pääkaupunkiseudun kärppähavainto kertookin puoliksi onnistuneesta hävitystapahtumasta: ”10. kesäkuuta 1907 tapasimme 5 kärppää Oulunkylässä Vantaanjoen rannalla. Niitä oli 2 täysikasvuista ja 3 poikasta. Poikaset saimme tapetuiksi, mutta toiset pääsivät karkuun. A&K.Hilden” (LY 1907, 172).

Kärppiä lienee aina esiintynyt Helsingin seudulla. Palmgren mainitsee Korkeasaaren vastaanotetun vuosien 1910 - 18 välisenä aikana 40 yksilöä, joista suurin osa oli vangittu Helsingin ympäristöstä. Erikoisempina kiinniottopaikkoina Palmgren kertoo Sörnäisten kuritushuoneesta, josta kärppä saatiin kiinni 15.10.1911; toinen yksilö oli napattu 23.4.1916 uimasta Seurasaaren ja Meilahden väliltä, 100 metriä rannasta (Palmgren 1920, 15).

Korvenkontio mainitsee muistiinpanoissaan saaneen Helsingin pitäjän Haltialasta 13.11.1921 koiraan ”siltaloukulla kalasyöttiä käyttäen”. Leo Lehtonen kirjoittaa pesälöydöstä Vanhankaupunginlahden ruovikosta. 7.6.1941 löydettyssä pesässä oli neljä poikasta (LY 1943, 21; Lehtonen 1945, 69).

Eläintieteellisiin kokoelmiin mainitaan painetuissa lähteissä saadun:

vuonna 1912 Pasilasta. R.Palmgrenilta yksi yksilö (M1 1913, 199)

ylloppilas Håkan Lindbergiltä nahka Helsingin Vanhastakaupungista syksyllä 1920 (M1 1921, 141)

nyljetyn naaraan ruumiin sikiöineen maisteri V.Niemiseltä Huopalahdesta keväällä 1921 (ibid.)

kouluneuvos Hj.Basilierin toimittaneen Espoon Stor-Bodöstä nahka syksyllä 1921 (M1 1922, 232)

Espoon Gäddvikeniltä 1924 (M2 1924, 119).

Sipoon Metsästyshoitoyhdistys mainitsee saaneensa vuosina 1875 - 1910 yhteensä 33 kärppää - yhtä paljon kuin näätä (SM 1910, 291).

Eläinmuseon kokoelmaluettelot kertovat saadun:

14.9.1933 kärpän, joka vangittu elävänä Sörnäisissä ja hoidettu Korkeasaarella.

Arto Kurton muistiinpanoissa mainitaan nähdyn kärppä 12.12.1970 Itäkeskuksen Marjaniementien ja Kauppakartanonkadun kulmassa.

Lumikko

Mustela nivalis

Vuosina 1910 - 1918 tuotiin Korkeasaaren eläintarhaan vain kaksi lumikkoa, jotka oli saatu kiinni Helsingin seudulta kesäkuussa 1911. Toinen yksilöistä oli poikanen, toinen aikuinen, ja kummatkin kuolivat vankeudessa pian. Tätä ennen eläintarhan kirjanpito oli johtaja Palmgrenin mukaan kirjannut kenties useampiakin lumikkoja kärppinä - saaren saaapumisluekkelo mainitsi vastaanotetun vain kärppiä, vaikka eläintarhan häkistä löytyikin yksi vuonna 1908 vastaanotettu lumikko, joka näytti kesyyntyneen ja viihtyvän hyvin.

Palmgren päätelee lumikon olevan ”ainakin Helsingin seudulla oikein harvinainen otus” (Palmgren 1920, 14).

Luonnon ystävä -lehti ei mainitse helsinkiläisiä lumikkohavaintoja. Kuopion keskustassa vuonna 1912 lumikko oli tullut sisälle kouluun ja joutunut poikien tappamaksi (LY 1912, 35).

V.A.Korvenkontion muistiinpanoissa mainitaan 4.8.1922 Oulunkylästä (Kottby, Oulunkylä) saadun maamyyrän käytävästä loukulla naarasyksilö ja seuraavana päivänä samasta paikasta koiras.

Eläintieteellisiin kokoelmiin mainitaan toimitetun kesällä 1922 nahka Espoosta (M1 1923, 200); kesäkuussa 1928 mainitaan saadun yksilö Laajasalosta (M2 1929, 202).

Eläinmuseon kokoelmiin mainitaan saadun:

3.8.1945 Vanhastakaupungista, kuollut kuukaudessa Korkeasaarassa

29.4.1964/21.-23.10.1963 Espoon Tuomarilasta koiras Mary Dickmanilta, jäänyt rotanloukkuun asuintalon alla

Kivirikon kokoelmat mainitsevat saadun:

7.12.1929 yhden Puistolasta

Arto Kurton muistiinpanot mainitsevat saadun lumikon 24.4.1970 Roihuvuoresta rotanloukulla, paikasta numero 4 (ks. liite 2).

Vesikko

Mustela lutreola

Aineiston mukaan vesikkoa ei ole esiintynyt Helsingissä tai se on ollut hyvin harvinainen. Joitain yksittäisiä havaintoja löytyy lähiseduilta, vain yksi havainto on kuvailtu tarkemmin Helsingistä.

Leo Lehtonen mainitsee vesikkoja tavatun ennen toista maailmansotaa silloin tällöin Vanhankaupunginlahdella (Lehtonen 1998, 123).

Nisäkästutkija Lauri Siivonen on havainnoinut vesikkoa 1950-luvun alussa Laajalahdella: ”Olin muutama vuosi sitten vaimoni kanssa tavanomaisella sunnuntaiamun kävelyllä, tavoitteenamme tällä kertaa Seurasaari. Olimme juuri päässeet Seurasaareen vievän sillan mantereeseen puoleiseen päähän, kun rantaa lähestyi Munkkiniemestä päin vesikko. Se oli menossa sillan alla olevaan sulaan, mutta epäröi meitä, sillalla olijoita. Tuskin kymmenen metrin päähän se istahti takajaloilleen, taaskin etukäpälät luonteenomaisesti rinnalla riippuen, vilkuili hetken ympärilleen ja pujahti sitten pakkashuurteiseen sulaan. Samainen vesikko kierteli sittemmin usein Munkkiniemen ja Laajalahden rantoja, yöpyi milloin Kuusisaaren, milloin Leppävaaran rantatöyryissä ja asusti myös Ison-Huopalahden laajassa ruoikossa” (Siivonen 1956, 277). Siivonen kuvaa tässä vesikon yksikössä, ilmeisesti olettaen, ettei mitään lisääntyvää kantaa alueella ollut.

Palmgrenin mukaan koko olemassaoloaikanaan Korkeasaari oli vastaanottanut vuoteen 1918 mennessä vain yhden vesikon, vuonna 1914 Karkusta saadun. Tämä vesikko pakeni vapauteen vuonna 1916 häkkinsä aukosta (Palmgren 1920, 18).

Tapio jaktvårdsföreningenin vuosikertomuksessa 1917 kerrotaan saadun yhden vesikon. Yhdistys toimi Hyvinkään Ridasjärven seudulla. (FJ 1918, 191)

Huomiota herättävää on, että Sipoon Metsästysyhdistys ei mainitse saalistilastossaan vuosilta 1875 - 1910 saadun Sipoosta yhtään vesikkoa, vaikka muita pikkupetoja ja näätäeläimiä on saatu runsaasti (SM 1910, 291).

Eläintieteellisiin kokoelmiin mainitaan saadun 18.4.1924 Kirkkonummelta vesikko (M2 1925, 142); tammikuussa 1929 viisi pääkalloa Hyvinkäältä ja Järvenpäästä. Havaintoja vesikosta Uudeltamaalta on kaiken kaikkiaan varsin vähän. Vuonna 1932 Osmo L. Alanko kirjoitti nähneensä, kuinka vesikko hyökkäsi Riihimäellä laitumella sian kimppuun (LY 1932, 181). Vuoden 1945 lopussa ”eräs helsinkiläinen metsästäjä” tapasi Vihdissä sulan puron varressa vesikon villissä tappelussa kissan kanssa. Tappeluun puuttui kana-haukka, joka tarttui kissaan. Metsästäjä ampui haukan ja kissan, vesikko onnistui pääsemään pakoon. Tässä tapauksessa minkin mahdollisuutta ei voitane sulkea pois (M&K 1946, 63).

Ihmisasumusten liepeillä elävistä vesikoista löytyi tietoja niukasti. Lempäälässä Bruno Malmio on kuitenkin onnistunut valokuvaamaan talon pihalla keskellä päivää vesikon, jota ruokittiin lohen perkeillä. Kuvaajan näyttäytyttyä vesikko erehtyi hyppäämään sisälle taloon. Malmion kuva saattaa olla ainoa suomalainen luontokuva vesikosta (Malmio 1926).

Minkki

Mustela vison

Minkki levisi Helsinkiin viimeistään 1970-luvulla tarhakarkulaisena. 1950-luvun puolivälissä tarhakarkulaisista syntynyt minkin luonnonvarainen kanta rajoittui pääasiassa Pohjanlahden rannikon tuntumaan (Siivonen 1956, 286). Jatkosodan jälkeen laji on jo levinnyt Hangon ja Tammisaaren saaristoihin, mutta siitä itään Suomenlahdella minkin ilmoitetaan puuttuvan vielä vuonna 1963 (Tenovuo 1963). Vuonna 1958 Bergman kuitenkin mainitsee minkin olevan varsin yleinen Porkkalassa entisellä venäläisten vuokra-alueella (Bergman 1958).

1930-luvulla on Kauniaisissa ollut minkkitarha, josta toimitettiin 20 minkin kalloa 17.9.1937 Eläinmuseon kokoelmiin. Vuonna 1946 Pohjois-Espoossa ammuttiin kaksi minkkiä, jotka saattoivat olla lähiseudun tarhoilta (Westman 1966, 108). Talvella 1951 Benjamin Johansson ilmoitti nähneensä minkin jälkiä Pohjois-Espoossa (M&K 1951, 142).

Löytötiedot Eläinmuseon kokoelmaluettelossa ovat vasta 1970-luvun loppupuolelta: 26.9.1978 Kuloosaari, ”Kobben”, pyytänyt Arnulf Otto-Sprunck. Maininta myös rytikerttusesta, jonka minkki oli tappanut lintuverkkoon 6.9.1979 Viikissä, Tuomo Salmela.

Hilleri

Mustela putorius

Hilleri levittäytyi Etelä-Suomeen idästä, Karjalan kannakselta sata vuotta sitten ja saavutti Helsingin noin vuonna 1915. Hillerikannat olivat sen jälkeen ilmeisesti melko runsaita niin Helsingissä kuin muuallakin pari vuosikymmentä. Kylmät talvet viime sotien aikana kuitenkin romahduttivat Suomen hillerikannat. Tämä näkyy myös Helsingin havaintojen hupenemisena vuoden 1940 jälkeen.

Hilleri on selvä kulttuurinsuosija, joka viihtyi aikoinaan ilmeisen hyvin takapihoilla. Vanha viemäröimätön ja autoistamaton kaupunki, eläinsuojat tunkioineen ja rottineen olivat sille sopivaa elinympäristöä.

Palmgrenin mukaan Korkeasaaren vastaanottamat kymmenkunta hilleriä kirjattiin vuosina 1893 - 1901 virheellisesti vesikoiksi. Nuo kaikki ”vesikot” oli saatu Kaakkois-Suomesta, jossa hilleri oli tuolloin leviämässä länteen. Vesikkoa ja hilleriä pidettiin Palmgrenin mukaan jopa synonyymeinä.² Vuonna 1907 Tampereelta saatua ”hilleriä” Palmgren sitävastoin epäilee vesikoksi. Hänen tullessaan eläintarhan intendentiksi vuonna 1910 häkeistä löytyi neljä hilleriä, muttei yhtään vesikkoa. Noiden yksilöiden pyyntipaikasta ei ollut tietoa.

Hilleri oli Luonnon ystävän mukaan tavattu vuonna 1906 ensi kerran Kotkasta, aivan kaupungin keskustasta (LY 1909, 114).

Vuonna 1907 hilleriä tavattiin jo Pukkilasta Porvoon pohjoispuolelta. Uudellakirkolla ja Sakkolassa lajia kutsuttiin lahokkaaksi, sillä se viettää usein päivää puunkolossa tai lahokannossa (LY 1907, 217).

Länteen levittäytyvä hilleri saavutti varmistetusti pääkaupungin vuonna 1915. 30.8.1915 sai työmies Haagassa (Hagalund) hiekkakuopasta nukkuvan yksilön paljain käsin kiinni, päältä ottamaansa takkia apunaan käyttäen. 22.10.1916 saatiin hilleri kiinni Hietalahden höyrysahalta, oletettavasti rottajahdistista. Palmgren mainitsee 23.1.1917 yhden yksilön saadun kiinni Malmilta (Palmgren 1920, 15 - 18). Vuodelta 1919 on poikuelöytö Sörnäisistä. Pääskyskadun varrelta oli kesällä saatu kiinni kolme puolikasvuista poikasta tynnyristä, emon päästessä karkuun. Poikaset oli kaupattu Korkeasaareen. ”Tapaus osoittaa m.m., miten rohkeaksi tämä laji voi käydä ja kuinka se voi kotiutua, kun se ei edes arkaile tunkeutumasta itse suurkaupungin keskelle”, lopettaa eläintarhan johtaja Rolf Palmgren tiedonannon tapauksesta (LY 1919, 161). Hietalahden rannassa Kirjatalon pihalta saatiin ikkunakomeroon pudonnut hilleri elävänä kiinni 29.4.1922. Joitain vuosia aikaisemmin saatiin samasta paikasta samalla tavoin kiinni toinenkin hilleri (M&K 1922, 162).

Kotkassa ja muualla hillerin mainitaan järjestäneen verilöylyjä kanaloissa. Haminassa kanalaan ja navettaan tunkeutunut outo tulokaseläin herätti aluksi kauhua. Maiju Pöyhönen kirjoitti Luonnon ystävään eloisian kuvauksen, kuinka Haminassa kalastajan vaimo Hanna Pukki taltutti hillereitä. Ensimmäiset hän nappasi omasta kanalastaan. ”Aamulla oli neljä kanaa poissa, vaan sitte kun se paraan kanan, ”Oman silmäin”, vei, niin seuraavaksi yöksi asetuttiin vahtiin, vaikka ”pelättiin sitä niinkuin hirvuu, kun tulee yösy-

² Näätäeläinten suomensukuisten nimien ”hilleri”, ”tuhkuri” etymologiasta ja liittämisestä eri lajeihin ks. Kiparsky, 1949.

dännä kuin pahahenki justii”. Kanavarkaata - emä ja seitsemän poikaa - saatiin lopulta loukkuun. Vangittu hilleri ”suhisi ja kiljui, tuli päälle kun karhu justii, sylki ja kimakasti räkätti kä,kä,kä,kä,kä, väliin pani harakan viisiin hraa, hraa, välistä kook kook, niin monella äänellä kuin laulurastas vain.” (LY 1909, 109). Yhden poikasista Hanna otti elätiksi. Metsästyslehdistä ja muista vanhoista lähteistä löytyy tietoja kaikista maamme näätäeläimistä lemmikkeinä eli ”aljoina”, lumikosta ja vesikosta mäyrään ja ahmaan.

Villiinkin hilleriin on suhtauduttu monesti suopeasti, pihapiirin rotantappajana. Vuonna 1925 hillerin neljän poikasen pesue Töölön Mäntymäellä liiterin alla piti pihapiirin tyhjänä rotista ja hiiristä. Kissat ja ratiini -myrkky eivät olleet aikaisemmin pystyneet samaan, mainittiin metsästyslehden tiedonannossa (F 1924, 324). Yksi metsästyslehden juttu kertoo loukkuun jääneen hillerin päästetyn vapaaksi, koska lajia pidettiin hyödyllisenä rotantappajana.

Olavi Kalela on koontanut systemaattisesti suomalaisia hillerihavaintoja vuosisadan alusta. Kalela luettelee yllämainittujen lisäksi 1920-30-luvuilta useita hillerihavaintoja kaupungin reunamilta, mm. Suomenlinnasta. Kirkkonummelta, Espoosta ja Sipoosta on Kalelan listassa useita havaintoja. Hilleri on ollut mm. Espoon Jorvissa vuoteen 1911 asti ”täysin tuntematon”, ennen kuin kartanon koira tappoi yhden, joka päätyi täyttäjälle ja W.Boströmin omistukseen (Kalela 1940, 53). Muita Helsinkiä lähellä olevia havaintoja on mm. vuodelta 1918 havainto Mäntsälästä (FJ 1918, 117). Vuonna 1915 hilleri ei esiintynyt vahinkoeläinten tappotilastoissa lainkaan Uudellamaalla (FJ 1919).

Hilleri on Kalelan ja Melanderin mukaan esiintynyt Etelä-Suomessa harvinaisena 1500-luvulla, mutta näyttää hävinneen 1600-luvulla (Kalela 1948, 87). Vesikon ja hillerin nahkoilla mainitaan nimitäin maksetun veroja Rantasalmin, Savonlinnan, Rautalammin, Sääksmäen ja Hattulan kihlakunnissa. Vesikkoja on veronahkoina kymmeniä, hillereitä vain muutamia. Ilmaston kylmeneminen 1600-luvulla on Kalelan mukaan ilmeisesti tappanut hillerin sukupuuttoon maastamme. Täten on mahdollista, että hilleri on esiintynyt harvinaisena myös Helsingin seudulla jo kaupungin perustamisen aikoina.

Eläintieteellisiin kokoelmiin mainitaan painetuissa lähteissä saadun naarasyksilö P.Brofeldtiltä Tuusulasta ja kolme nahkaa Sipoosta 1914 (M1 1915, 123); ostetun nahka Helsingistä 1920 (M1 1921, 141); Harri Sarmalan ampuneen kiviaidasta yksilö Malmin Ormusmäestä toukokuussa 1924 (Kokoelmaluettelo 24.5.1924; M2 1925, 142); saadun yksilö 7.7.1928 Haagasta (M2 1929, 202); S.A.Wallinin toimittaneen Meilahdesta 21.1.1930 yksilö (M2 1930, 225).

Eläinmuseon kokoelmaluettelot listaavat lisäksi saadun seuraavasti:

23.9.1917 ostetun Sipoosta, Gesterbystä naaraan
 9.12.1920 saadun rotanloukusta Sörnäisistä, Itäinen viertotie 35
 14.10.1925 saadun nuoren koiraan Tikkurilasta
 27.4.1934 saadun yksilön Laajasalon Kaitalahdesta (Hälvik), jonka koira purrut kuoliaaksi
 16.8.1934 ostettu Ruskeasuolta saatu 275 g painava yksilö
 18.11.1935 Vanhassa kaupungissa O.Leivo ja O.Kalela löytäneet kuolleena
 24.1.1939 Helsingin Kammion sairaalalta ostettu herra O.Ahokaiselta, mennyt kissanloukkuun
 5.3.1956/16.5.1955 Helsingin pitäjän Kärbystä, H.Lindholm
 29.4.1964/15.3.1964 koiras Pakilasta, pyydystänyt Vitikka
 13.8.1966 löydetty Töölönlahden rannalta kuolleena, A.Luther
 26.4.1977 Munkkiniemi, jäi auton alle, L.Arvi ja P.Pojjärvi

Näätä

Martes martes

Näätä metsästettiin sukupuuttoon Helsingin seudulta ja koko Etelä-Suomesta 1900-luvun alkupuolella. Laji levisi uudelleen ruuhka-Suomeen 1970-luvulla ja 1982 esiintyi miltei koko Suomessa (Krott ym. 1983). 1980-luvulla lajia on tavattu monessa paikassa lähellä kantakaupunkiakin ja Liukko (1990) luokittelee sen Helsingin rakentamattomilla alueilla satunnaisesti liikkuvaksi lajiksi.

Rolf Palmgrenin mukaan näätä tavattiin vielä 1900-luvun alussa joskus Helsingin ympäristössä. Talvelta 1904 maisteri Bertel Geitlin oli kertonut ampuneensa yhden oravanpesästä Laajasalossa.

Vuosina 1890 - 1905 tuotiin Korkeasaareen 14 näätää, jotka oli saatu Etelä-Suomesta. Tämän jälkeen tuotiin vankeuteen 1918 mennessä vain kaksi näätää, jotka oli saatu Siuntiosta ja Askolasta. Palmgrenin mukaan vuoden 1920 tienoilla metsästäjät tapasivat rannikkopitäjissä enää harvoin näätä (Palmgren 1920, 12 - 13). Vuonna 1925 näätä ammuttiin perunakellarissa Kirkkonummen Västeräsissa. Näätä mainittiin hyvin harvinaiseksi eläimeksi metsästyslehden tiedonannossa (F 1925, 357). Vuonna 1918 näätä mainitaan tavatun Helsinkiä lähimpänä Mäntsälän, Jaalan ja Pernajan kunnissa (FJ 1918, 198). Vuonna 1919 vahinkoeläinten tappotilastossa mainittiin Uudenmaan läänissä tapetun yksi yksilö. Runsaimmin näätä oli tapettu Viipurin läänissä, 18 yksilöä (FJ 1919 no 4-5).

Sipoon Metsästysshoitoyhdistys mainitsee vuosina 1875 - 1910 saadun yhteensä 33 näätä. Parhaimpina vuosina 1906 - 07 saatuja kuutta eläintä pidetään "harvinaisen suurena määränä" (SM 1907, 307). Vuosina 1875 - 1889 saaliiksi ei saatu yhtään kultarintaa - näätä on saattanut siis ennen lopullista häviämistään 1900-luvun alussa vielä lisääntyä, ellei sitten metsästys tullut ennen näädän häviämistä entistä tehokkaammaksi (SM 1910, 291).

Turkiseläintieteilijä V.A.Korvenkontio vaati näädälle täysrauhoitusta koko Suomessa kirjoituksessaan "Metsiemme kultarinta pelastettava" vuodelta 1929, ja näätä rauhoitettiin vuonna 1930. Virallisen tilaston mukaan koko Suomessa tapettujen näätien vuosittainen määrä vuoden 1910 jälkeen on ollut pienin heilahteluun viitisenkymmentä. Kirjoituksessaan Korvenkontio lainasi turkisostelija Anders Laakkosen kuvausta näädestä sensaatiomaisena harvinaisuutena Hämeessä:

Hämeessä niitä on vähän. En muista olenko Hämeessä nähnyt enempää kuin kaksi kappaletta. Se tapahtui vuosina 1926 ja 1927. Hämeenlinnassa oli silloin v. 1927 markkinat ja torilla oli hyvin paljon väkeä. Joku huusi, että siellä on näätä, niin utelias kansa juoksi katsomaan, että minkälainen otus se on, kun olivat kuulleet, että näädän nahka on arvokas. Halusivat nyt lähemmin tutustua siihen. Mutta yksinkertainen maanukko hätäntyi. Luuli, että nyt ne sen ryöstää häneltä. Ukon piti pötkiä pakoon. Mutta niin oli vahvan kansanjoukon piirittämä, että nahka oli näytettävä.

Sama turkistenostaja mainitsee näätiä olleen 20-luvulla Uudellamaalla enemmän kuin muualla. Hänen kollegansa oli ostanut vuonna 1925 Loviisan turkismarkkinoilta 25 nahkaa. 1900-luvun alussa Aleksanterinkadulla toiminut Ed. Fazerin turkisliike ilmoitteli metsästyslehdissä ostavansa muokkaamattomia ketun ja näädän nahkoja yksittäin tai tukuttain, hyvään hintaan (T 1900).

Korvenkontion kirjoitus mainitsee yhden vanhan näätähavainnon Helsingin itäpuolelta. Kesällä 1894 Sipoon Granössä otettiin hengiltä samasta kivilouhikosta kaksi aikuista näätä (Korvenkontio 1929, 14). Samassa paikassa Granössä sama ampuja ampui helmikuussa 1895 "haapanäädän", harmahtavan värisen näädän (T 1895, 81).

Porvoossa kerrotaan pidetyn neljää näädänpoikasta elättinä 1885. Ne karkasivat häkistään ja alkoivat elää liiterin alla. Kun ne rottien lisäksi alkoivat syödä kananpoikia, ne ammuttiin (Sporten 1885, 4).

Mäyrä

Meles meles

Mäyrästä on aineistossa niukasti havaintoja, mutta tätä piilottelevaa yöeläintä on saattanut esiintyä tiedettyä enemmän kaupungin laitamilla.

Vanha tieto vuodelta 1882 kertoo nähdyin mäyrän uivan Santahaminassa lokkiluodoille ("Trutholmarne") ilmeisesti pesävarkaisiin (Sporten 1882, 19).

Korkeasaareen oli 14.6.1914 pyydetty vanha koirasyksilö Santahaminasta. Palmgren oli kirjoittanut löytöpaikan perään "!", joten mäyriä ei tuolloin ilmeisesti esiintynyt tai tiedetty esiintyvän paljoakaan pääkaupungin ympäristössä. Koko olemassaoloaikanaan eläintarha oli saanut kolmekymmentä eteläsuomalaista mäyrää. Muita Helsinkiä lähellä olevia vangitsemispaikkoja oli Palmgrenin mukaan Siuntio, josta oli saatu kaksi yksilöä vuonna 1912 (Palmgren 1920, 18-19). Yksi mäyrä karkasi Korkeasaaresta 1910-luvun alussa keväistä jäätietä Helsingin keskustaan. Poliisipatrulli sai sen kiinni Senaatintorin tuntumasta, toimitti putkaan ja takaisin Korkeasaareen (Palmgren 1922, 171).

Tri C.Nyberg toimitti eläintieteellisiin kokoelmiin mäyrän kallon Espoon Nuuksiosta 1916 (M1 1917, 235). Sipoon Metsästysshoitoyhdistys on saanut vuosina 1875 - 1910 yhteensä 25 mäyrää (SM 1910, 291).

Kaupunkiin harhautuneista mäyristä löytyy yksi tiedonanto: Huhtikuun alussa 1945 löytyi varhain aamulla Kalevankadulta metsäsika, joka oli tullut jäätä pitkin Jätkäsaaren rantaan. Kahdeksan kiloa painanut otus saatiin kiinni ja annettiin Korkeasaareen (M&K 4/1945).

"Meillä Suomessa, jossa halu ampua eläimet tai kiusata niitä näyttää kuuluvan kansan peruspaheisiin, tuntuu kummalliselta lukea, että esim. mäyrä voi rauhallisesti tallustella Lontoossa. Kun mäyrä jokin vuosi sitten eksyi Helsinkiin Ruoholahteen, niin lähetettiin muistaakseni poliisipartio lopettamaan se", kirjoittaa Lontoon eläimistöä kertovaa teosta (Fitter, 1945) esitellessään nimimerkki P-o S-nen. Hän ihmettelee, kuinka Lontoon tiheään asutuilla alueilla elää mäyrien lisäksi kettuja (LT 1947, 130). Suomen Luonto mainitsee 1956, että Helsingissä on "---keskellä esikaupunkiasutusta mäyränpesäkin, jossa viime kesänä oli 3 poikasta" (SL 1956, 24).

Saukko

Lutra lutra

Saukkoja on läpi vuosikymmenien esiintynyt ainakin jonkin verran Helsingin rannoilla. Jotkut paikannimet viittaavat saukkojen vanhoihin elinpaikkoihin. Jätkäsaaren sataman nykyinen Saukonokka on rakennettu Uttern tai Saukkosaari-nimisen kalliosaaren päälle.³ Vanhankaupunginlahdella Pornaistenniemen edessä on ollut vesiuoma, jota kalastajat ovat kutsuneet 1900-luvun alkupuolella ”saukon rei’äksi” siinä esiintyneiden saukkojen mukaan (Haapanen 1999).

Tieto vuodelta 1881 kertoo saukkoja eläneen joskus aivan Helsingin keskustassa. Kyseisen vuoden kesän ja syksyn aikana saukkoperhe oli majoittunut vanhan lahon laiturin alla Eteläsaaren Valkosaarella. Eläimiä eivät olleet häirinneet monet höyrylaivat ja alukset, jotka laskivat maihin laiturin viereen. Kun eräs työmies onnistui tappamaan yhden saukoista, tulivat muut aremmiksi, näyttäytyivät harvemmin ja talven tullessa hävisivät kokonaan (Sporten 1883, 12).

Kesällä 1889 Axel Tollander huomasi saukkoperheen huvilallaan Humallahdessa. Hän ihmetteli, kuinka normaalisti arka saukko eleli kesäaikaan vilkkaalla lahdella, jossa oli huonosti kalaa. Tollander ampui saukkojen emon ja löysi pian sen jälkeen saukkojen pesän kivimuurista huvila-alueelta poikasten ääntelyn perusteella. Hän pyydysti kalasumpulla kaksi poikasta itselleen eläiteiksi. Poikaset, toinen koiras, toinen naaras, kesyyntyivät nopeasti niin, että ne saivat juosta vapaina. Koiras halvaantui ja kuoli, naaras lähetettiin Kööpenhaminan eläintarhaan. Korkeasaarta ei tuolloin ollut vielä olemassa (T 1898, 240).

Sipoon Loparössä nimerkki H.T. nappasi elävänä kiinni kolme saukonpoikaa heinäkuussa 1887 ja tappoi viereen tulleen emon. Poikaset ovat viihtyneet hyvin eläteinä, nimimerkki tiedotti pari viikkoa kiinnioton jälkeen (Sporten 1887, 65).

Heinäkuussa 1885 Kirkkonummen saaristossa ammuttiin vanha merikotka, joka oli syömässä saukkoa. ”Taistelun on täytynyt olla kova, vaikka saukko olisi ollut puolikasvuinen, mutta se näyttää myös selvästi, millaisen rohkeuden ja voiman merikotka pystyy saavuttamaan, jos sikseen tulee” (Sporten 1886, 66). Toinen erikoinen saukon tappaja on kettu, joka Nurmijärven Palojoella vuonna 1903 oli jäällä ahdistanut kilometrin matkan saukkoa, jonka oli saanut viimein tapetuksi ja syönyt puoliksi (T 1905, 157).

Vuonna 1893 Nurmijärvellä mainitaan saukkoja olleen lukuisasti kala- ja rapupuroissa, vaikkei yhtään olekaan saatu ammutuksi (Sporten 1893, 99).

Tuusulan riistanhoitoyhdistys sai vuosina 1904 - 06 saaliiksi kaksi saukkoa (T 1905, 99; T 1906, 121). Vuosina 1889 - 1917 Korkeasaari vastaanotti 18 saukkoa, joista useimmat olivat Uudeltamaalta; Helsinkiä lähimmät löytöpaikat olivat Porvoo, Tuusula, Espoo ja Mäntsälä (Palmgren 1920, 13). Sipoon Metsästys- ja riistanhoitoyhdistys mainitsee saalisluettelossaan vuosina 1875 - 1910 saadun yhteensä kuusi saukkoa, vuosina 1894 ja -95 kumpanakin yksi, vuonna 1901 ja 1909 kaksi yksilöä. Viimeksimainitut saukot ampui metsästäjä Forsström Hindsbyn purosta, ja tapausta pidettiin erityisen onnekkaana yhdistyksen vuosikertomuksessa (SM 1910, 289, 291).

Korson metsästysseura sai vuonna 1906 kaksi saukkoa (SM 1907, 189). Vuonna 1915 mainitaan vahinkoeläintilastoissa tapetun Uudenmaan läänissä kaksi yksilöä, runsaimpien lukujen ollessa Vaasan läänistä 20 tapettua ja Oulun läänistä 40 tapettua (FJ 1919 no 4 - 5).

Metsästys ja Kalastus -lehti mainitsee tiedonannoissaan 24.8.1931 Sirpalesaarella huomattua saukon, joka pyydystettiin Korkeasaaren johtaja Korvenkontion johdolla ja vietiin eläintarhaan ”jatkamaan elämäänsä pääkaupunkilaisten iloksi. Helsingin lähistöllä on saukko verrattain harvinainen, joskin niitä silloin tällöin on saatu vesistä ja talvisin nähty niiden jälkiä jäällä” (M&K 1931, 321). Eläinmuseon kokoelmaluettelo mainitsee 5.11.1935 saadun nuoren naaraan Hietalahdesta. Yksilö oli löydetty elävänä 1.11., mutta se oli kuollut neljä päivää myöhemmin, se oli haavoittunut vatsapuolelta.

Metsästyslehden tiedonanto mainitsee 6.2.1941 kolmen koiran tappaneen saukon keskellä päivää Lauttasaaren etelärannalla. Pari päivää aikaisemmin oli paikalla nähty kaksi saukkoa ja tuoreella lumella paljon jälkiä, saukot olivat oleilleet läheisten huviloiden kivijaloissa (M&K 1941, 62). Uunisaaren lähetyksillä Kaivopuiston edessä nähtiin suuren saukon sukeltalevan avannoissa 5.3.1947 ja pari päivää sen jälkeen nähtiin saukon jälkiä Lauttasaaren eteläkärjessä (M&K 1947, 93). Monet sanomalehdet kertoivat suurena uutisena ison kuvan kanssa, että 8.4.1952 oli kalastaja Allan Sjöberg oli tappanut tuuralla Seurasaaressa vesillä saukon, joka oli kertoman mukaan hyökännyt muristen päälle ja jota kalastaja oli luullut vesikauhuseksi koiraksi. Saukko oli tuolloin rauhoitettu, minkä vuoksi Sjöberg joutui syytteeseen, ja tapettu saukko takavarikoitiin valtiolle (M&K 1952, 177).

³ Johanneksen kirkon kiviä on louhittu Saukkosaaresta, Väinö Tanner mainitsee (Tanner 1949, 107).

Nisäkäsverkossa tehdyn kyselyn yhteydessä Hannu Ormio kertoi 1950-luvun puolivälissä saukon oleilleen yhden talven Munkkiniemen ja Pikku-Kuusisaaren välisessä sulassa, jolloin sulan rannoilla oleili myös rottia syömässä sorsille jätettyjä pullanmuruja (Ormio 1998).

Riistanhoitoyhdistyksille suuntauneessa kyselyssä vuosilta 1975 ja 1985 saukkohavaintoja ilmoitettiin Vantaan yläjuoksulta (Stjernberg ym. 1994).

Ilves

Felis lynx

Aineiston ainoa ilveshavainto Helsingistä on vuodelta 1865, jolloin Hufvudstadsbladet kertoo, että ”rautatiekonduktööri Wild tappoi ilveksen ns. Vihreän huvilan luona, toisella puolen Tööln lahtea” (Borgström 1974, 33). Vuoden 1980 jälkeen ilves on ainoa suurpeto, joka on tavattu Helsingin alueella (Liukko 1990).

Ilves on suurpedoista ainoa, joka säilyi Uudellamaalla 1800-luvun lopussa. Vuosittaiset kaatoluvut olivat vuosien 1890 - 99 aikana 6 - 12 yksilöä (Teperi 1977, 176-77). Vihdissä Käykkälässä asui vuonna 1804 syntynyt suurmetsästäjä Enoch Stigell, joka oli elämässään ampunut 70 ilvestä (yhden suden). Hän ampui kissapedot enimmäkseen Vihdin, Lohjan, Siuntion, Pusulan, Karjalohjan ja Nummen seudulla (Sporten 1884, 99).

Sipoon Metsästyshoitoyhdistys mainitsee saalisluettelossaan vuosilta 1875 - 1910 Sipoosta saadun 46 ilvestä; vuosina 1876 - 86 vuosittain yhdestä kahdeksaan yksilöä, sen jälkeen vuosittain enää nollassa kolmeen yksilöä (SM 1910, 291). Onnistuneesta ilvesjahdista Sipoon Mösskärretillä tammikuussa 1896 löytyy tarkka kuvauskin. Saaliina oli liki 20 kiloa painava naarasilves, joka saatiin saarroksen päivälepopaikalleen suuren vuoren rinteelle ja ammuttiin sieltä pakenemasta (T 1896, 81).

Lojagt i Sibbo.

Kuva 9. ”Ensimmäinen ilvekseni”, piirros kuvaa ilvesjahtia Sipoossa. Tidskrift för Jägare och Fiskare 1896.

Kaupungin liepeille tulleesta ilvestä löytyy mainintoja muualta Suomesta mm. vuodelta 1919, jolloin ilves tavattiin Turun Ruissalosta. Useita kertoja näyttäytynyt eläin ammuttiin lopulta (LY 1919, 83).

Korkeasaari osti vuosina 1897 - 1905 viisitoista ilvestä. Niiden pyyntipaikkoina olivat Värtsilä, Sortavala ja oletetusti Karjalan seutu (Palmgren 1920, 8).

Ilveskantamme olivat pienimmillään 1920 - 1940, jolloin Etelä-Suomessa oli vain joitain hajaesiintymiä ja yhtenäinen levinneisyysalue käsitti ainoastaan Lapin ja Pohjois-Karjalan. Sota merkitsi taukoa ilveksen vainoamisessa, ja heti toisen maailmansodan jälkeen ilveksiä olikin uudestaan levittäytyneet monille alueille Etelä-Suomessa (Siivonen 1946).

Eväjalkaiset

Pinnipedia

Halli I. harmaahylje

Halichoerus grypus

Hylkeistä on tarkastellussa aineistossa tietoja merkillisen vähän verrattuna muihin lajeihin. Kalastajien ja muiden hylkeenpyynti Helsingin edustan merialueella ei kuulunut metsästyslehtien juttuaiheisiin. Metsästysyhdistykset metsästivät tietyillä maa-alueilla, eikä niiden saalistuetteloihin kuulunut koskaan hylkeitä. 1900-luvun alussa ainakin Eestiluodon kalastajat ovat tarkkailleet hylkeitä saareltaan, tätä tarkoitusta varten rakennetusta tornista käsin (Palmgren 1913, 42).

Korkeasaari osti perustamisestaan, vuodesta 1889 alkaen miltei vuosittain ”hylkeitä”, joiden lajia ja pyyntipaikkaa ei kirjattu ylös. Suurin osa niistä oli Palmgrenin mukaan jäänmurtajien miehistön Suomen- ja Pohjanlahdelta kiinni ottamia. Jäänmurtaja Sampon miehistöllä oli sanomalehtiutisen mukaan erityinen verkko, jolla hylkeitä pyydystettiin jäältä. Maaliskuussa 1904 Hangon edustalla Sammon matruusit saivat kaksi aikuista hallia ja kaksi poikasta (Hbl 25.3.1904).

Vuoden 1916 vahinkoeläinten tappotilastossa mainitaan surmatun Uudenmaan läänissä 34 hyljettä, koko maassa 1920 (FJ 1919, no 4 - 5).

Eläintieteellisiin kokoelmiin mainitaan saadun 1912 nuori yksilö Helsingin saaristosta (MI 1913, 199) ja 1913 nahka Porkkalasta (MI 1914, 231).

Eläinmuseon kokoelmaluettelo mainitsee 25.4.1939 saadun nuoren yksilön. Hylje oli löytynyt Kuusisaaren rantaan jäälautalla ajalehtineenä 16.4. ja kuollut Korkeasaarella 24.4.

Norppa

Pusa hispida

Helsingistä on tietoja todella niukasti, mutta aikaisempien suurten pyyntilukujen perusteella voi arvella norppia olleen Helsinginkin edustalla. Esimerkiksi vuoden 1916 vahinkoeläintilastoissa mainitaan tapetun Uudenmaan läänissä 259 yksilöä, koko Suomessa 8389 yksilöä (FJ 1919 no 4 - 5).

Eläinmuseon kokoelmaluetteloissa mainitaan saadun:

12.5.1934 Länsisatamasta, nuoren, ”ruumis lumiturkin värinen”. Satamahenkilökunta toimittanut Korkeasaarelle, jossa eli vajaan vuorokauden. Oli joutunut erilleen emostaan.

18.4.1953 Helsinki, Laajalahti, kalastaja V.Kortelaiselta. Metsästys ja Kalastus -lehti ilmoittaa tästä yksilöstä: ”Otaniemen kartanon valvoja ja hänen vaimonsa Sanni saivat 17.4. aamulla rysästä yhdeksän kilon hauen ja illalla jotain vielä ihmeellisempää - norpan poikasen. Tämä näillä vesillä aivan harvinaislaatuinen ja erikoisen kaunis ja kiiltäväturkkinen imettäväsiksi oli kaikeksi onnettomuudeksi jo kuollut rysää koettaessa. --- - 21 vuotta olen kalastuksella itseni elättänyt, mutta näin kummaa saalista en ole vielä saanut, totei Kortelainen.” (M&K 1953, 175).

23.2.1976/huhtik. 1899, 1911 kaksi kalloa Eestiluodosta J.A.Sandmanilta.

Sorkkaeläimet

Artiodactyla

Villisika

Sus scrofa

Ensimmäiset Suomessa havaitut villisikayksilöt olivat 1940-luvulla kuolleen Suomenlahden yli tänne ajeltuneita (Pulliainen 1983).

Helsinkiin ajautuneita villisikoja löytyi mm. 13.10.1968 Langratalta (Pitkärivi) (M&K 1968, 553). Vuoden 1980 lopulla löytyi Pihlajasaaren eteläpuolelta ja Lauttasaaresta hukkunut villisika. Vuonna 1985 löytyi jälleen kaksi yksilöä: Katajanokan rannasta ja Suomenlinnan lähistöltä (Liukko 1990).

Kuusipeura

Dama dama

Istutuksista peräisin olevia kuusipeuroja on liikehtinyt Uudellamaalla laajasti, mutta tietoja vierailuista Helsingin ympäristöstä ei ole (ks. esim. Helminen 1968).

Valkohäntäpeura

Odocoileus virginianus

Amerikasta siirretty valkohäntäpeura kuuluu nykyään Helsingissä säännöllisesti vieraileviin lajeihin. Peurakolareita on poliisi ilmoittanut tapahtuneen vuosina 1980 ja 1982, kumpanakin vuonna yhden (Liukko 1990, 8). Ennen vuotta 1980 havaintoja Helsingistä ei käytetyssä aineistossa ollut.

Valkohäntäpeurojen istutus Suomeen alkoi amerikansuomalaisten aloitteesta 1934 (Salmi 1949, 9). Minnesotassa perustettiin suomalaisten peurakomitea, joka kirjoitti saatekirjeeksi lähettämilleen peuroille juhlallisesti:

Koskaan haihtumattomana asuu meidän kauvaksi merten taakse joutuneitten suomalaisten mielissä kotimaamme kuva siintävine järvenelkineen ja jylyhine saloineen. Sen erävesiin ja riistamaihin liittyvät eräät lapsuutemme ja nuoruutemme kauneimmista muistoista. Ja yhtä kallista kuin meille on Suomen onni ja menestys, on meille myös sen salojen riistan rikkaus. Niinpä olemmekin -- hafunneetkin vielä täältäkin käsin puolestamme rikastuttaa Suomen metsien riistakantaa ja olemme me senvuoksi ylitse merien lähettäneet täältä Suomeen suudien asuinsijojemme kauneimman ja jaloimman eläimen Virginian- eli Valkohäntäpeuran---(ibid.)

Kun istutusta vielä valmisteltiin, kehotti konsuli E.A.Aalto suunnittelemaan vielä parin riistalinnun siirtämistä Amerikasta Suomeen. Hän ehdotti preeriakanaa (*Tympanyuchus americanus*) ja pohjois-amerikkalaista pyytä. (M&K 1932, 77).

Vesilahden Laukosta liikehtineinä valkohäntäpeuroja oli 1950-luvulla jo nähty lähellä Helsinkiä (Siivonen 1956, 60). Laji ei kuitenkaan esiintynyt pysyvästi vielä 1968 Helsingin lähiympäristössä (Koivisto 1968, 105).

Hirvi

Alces alces

Hirvi on suurnisäkkäistä ainoa, joka on viimeiset sata vuotta esiintynyt pääkaupungin liepeillä. Lajia on metsästetty ja salametsästetty, ja hirven ympärillä ovat kuohuneet melkoiset kiistat.

Hirvi metsästettiin sukupuuttoon etelärannikolta jo 1800-luvun alkupuolella. Se oli kadoksissa kymmeniä vuosia. Esimerkiksi Jukolan veljekset eivät metsästäneet hirveä, eivätkä olleet koskaan sellaista nähneet.

Vuonna 1893 hirviä kerrotaan vaeltaneen idästä moneen esiintymispaikkaan, joista jotkut olivat pääkaupungin lähellä (T 1893, 246). Kesäkuussa 1894 hirvilehmä ui Munkkiniemestä ja nousi maihin Meilahdesa, josta kuitenkin kääntyi takaisin uimaan, kun näki ihmisiä lähistöllä (T 1894, 62). Vuonna 1895 hirvi oli ohittanut ratavahdin kopin kymmenen metrin päästä Pasilassa (T 1895, 222). Elokuussa 1896 Kulosaarissa hevospies oli törmännyt hirveen, joka oli poistunut rauhallisesti paikalta (T 1896, 240).

Joidenkin lehtijuttujen mukaan eläintä ei oikein tunnettu tai omia silmiä uskottu, kun se ilmaantui seudulle. Kesäkuun lopussa 1885 mökin pihamaan laidalle asteli ylvään rauhallisesti hirvi Sipoon Loparössä. Mökinmuori oli kylläkin heti tunnistanut eläimen, mutta ajatellut samalla, että sirkus on saapunut viereiselle Kitön saarelle, jonne hirvi oli uinut kapean salmen yli. Hirvi oli sitä ennen esiintynyt Loparössä noin puoli vuosisataa aikaisemmin. Edellisenä kesänä oli pari maaukkoa saanut köysiin kiinni uivan hirven Emäsälössä ja retuuttaneet elukan elävänä navettaan. He olivat uskoneet saaneensa suuren petoeläimen ja lähteneet kysymään tapporahoja Helsingistä. Viranomaiset olivat määränneet, että eläin on päästettävä vapauteen, ja käskyä oli noudatettu (Sporten 1886, 72).

Syyskuussa 1887 hirvisonni oli nähty Espoon Leppävaaran suunnalla hevoslaitumella. Seudun asukkaat eivät aikaisemmin olleet nähneet hirveä ja ihmettelivät, kuinka helposti jättieläin hyppäsi aitojen yli (Sporten 1887, 82).

Hirvet levisivät idästä, Venäjältä päin. Vuonna 1889 pari yksilöä nähtiin Vaasassa ensi kertaa aikoihin (Sporten 1889, 41).

Hirvijahti sallittiin Suomessa vuonna 1899. Tehtailija, riistanhoitaja Karl Fazer ampui Helsingin pitäjässä ensimmäisen laillisesti kaadetun hirven vuonna 1903. Hirvi oli 500-kiloinen, komea sarvipääsonni. Fazerin mukaan edellinen laillisesti Helsingin pitäjässä kaadettu hirvi oli surmattu ehkä keihäällä ja suunnilleen vuosisata aikaisemmin, kukaan ei tiedä tarkkaan. ”Parempaa todistusta riistanhoidon tai paremminkin kunnioitetun rauhoituksen suuresta hyödyistä ja voimasta kuin että maahan on palannut sukupuuttoon hävitetty riistalaji, emme voi toivoa”, Fazer kirjoitti hirven paluusta (T 1903, 161).

Rolf Palmgren kuvaa hirvilehmän ja kahden vasan jälkien löytymisen pellolta Puotilasta 1900-luvun alussa yhtenä elämyksenä joulukuun alun retkeltään. Palmgren oli ensilumen aikaan mennyt höyrylaivalla Puotilaan, tutuille retkiseuduilleen (Palmgren 1916, 29). Hän ajatteli hirven kuitenkin kuuluvan niihin lajeihin, jotka kulttuuri-ihminen tulee hävittämään sukupuuttoon (Palmgren 1913, 213).

Kuva 10. Karl Fazerin Helsingin pitäjästä vuonna 1903 kaataman hirven sarvet. Kruunupää oli ensimmäinen Helsingin läheltä kaadettu hirvi noin sataan vuoteen. Tidskrift för Jägare och Fiskare 1903.

Monien tietojen mukaan syrjäseuduilla hirvikannat olivat niukkoja, koska esivallan koura ei pystynyt estämään salametsästystä. Tiheämpi asutus näyttääkin sujelleen helposti metsästettävää hirveä etelässä, jossa metsästysoikeuksien haltijat eli maanomistajat ja viranomaiset pystyivät jossain määrin pitämään salamet-

sästäjät kurissa. Helsinki oli hallinnollinen keskus, josta käsin erityiset hirvipoliisit toimivat koko Uudenmaan läänin alueella 1900-luvun alussa ja tekivät talvisin pitkiä tarkastusmatkoja eri pitäjiin.

Myös tilastotiedot hirven salametsästyksen tuomittujen määrät vuosilta 1938 ja 1946 näyttävät tukevan oletusta, että syrjäseuduilla hirven salametsästyksen määrä oli kiivainta. Uudenmaan läänissä tuomittiin mainittuina vuosina yksi henkilö ja seitsemää syytettiin hirven salametsästyksestä, Oulun läänissä lukujen ollessa 27 ja 17. Muidenkin metsästyslakirikoksista tuomittujen määrät olivat erityisen pieniä Uudenmaan läänissä koko maan vertailussa, myös tuomioiden määrä oli pieni suhteutettuna asukkaiden määrään. Lapin läänissä tosin yleensä metsästyksrikkomuksista tuomittujen määrä oli mitättömän pieni, mutta voitaneen olettaa, ettei metsästykslakia pystytty tai ehkä haluttukaan panna toimeen kaikkein syrjäisimmillä seuduilla (Siivonen 1948).

Kaatotilastojen mukaan 1900-luvun alussa Etelä-Suomessa oli huomattavasti enemmän hirviä kuin Keski- ja Pohjois-Suomessa. Esimerkiksi vuonna 1906 hirvisonneja kaadettiin - hirvilehmät oli rauhoitettu - Uudellamaalla laillisesti 209, joista Helsingin pitäjässä 54. Salakaatoja paljastui läänistä 33. Missään muussa läänissä viralliset kaatoluvut eivät olleet puoltakaan tästä: Turun ja Porin läänissä ammuttiin 60 yksilöä, Mikkelin läänissä 84, Hämeen läänissä 54, Vaasan läänissä 24 ja Oulun ja Kuopion läänissä kummassakin kaadettiin laillisesti neljä hirveä. Lisäksi haavoitettujen otusten määräksi ilmoitetaan jokaisessa läänissä olevan vuonna 1906 ”huomattava” (SM 1907, 33). Helsingin ympäristöstä metsiin kuolleita, haavoitettuja hirviä löytyi Veromiehenkylästä, Oulunkylästä ja Hanabölestä Kuninkaanmäen läheltä. Eläimiä oli yleensä ammuttu mahaan ja ne olivat kuolleet nälkään (T 1906, 237).

Seuraavana vuonna 1907 kaatoja Uudellamaalla tapahtui jo vähemmän, 117 hirvisonna menetti henkensä. Vuonna 1913 koko Suomessa kaadettiin 226 hirveä, joista Uudellamaalla 85 ja Helsingin kihlakunnassa 14 (FJ 1913, 279).

Hirven levittyä Helsingin seudulle sen salametsästyksen esiintyminen monien vuosien ajan paljon täälläkin. Hirviä metsästäivät maanomistajat ja salametsästäivät maattomat, joille ei annettu metsästysoikeuksia. Juopa heidän välillään oli syvä. Salakaatoja nimitettiin metsästyslehdissä hirven murhiksi. Maanomistajien metsästysyhdistykset ylläpitivät itse hirvipoliisejaan. Maanomistaja-metsästäjät pitivät virallista esivaltaa tehotomana ja salametsästäjien rangaistuksia liian lievinä. Tidskrift för Jägare och Fiskare -lehden julkaisija A. Hintze vaati, että salametsästäjiä rangaistaan fyysisesti, tarkoittaen ilmeisesti 1880-luvulla laista poistettuja vanhoja suomalaisia rangaistustapoja, kuten raipparangaistusta häpeäpaalussa. Muiden metsästyslehtien artikkelien mukaan ei köyhille, maattomille pidäkään antaa metsästysoikeuksia, sillä rahvaan ihmisten villiintyessä metsästäjänä jää yleensä työ ja toimi hunningolle, ja perheet joutuvat köyhäinhoidon varaan. Pahimpina salakaatajina metsästyslehdet pitivät ”irtolaisiksi” kutsumiaan, metsätyömiehiä, loisia, tukinuitajia, torpanpoikia, tehtaantyöläisiä, mäkitupalaisia (SM 1908, 130) sekä ”punakaartilaisia y.m. rosvoja” (SM 1906, 123). Maattomat hirvenmetsästyshaluiset saivat tukea valtiopäivien sosiaalidemokraateilta. Työväen edustajat puolustivat metsästysoikeuksien sosialisointia vedoten mm. siihen, että hirvien viljelyksille aiheuttamia vahinkoja korvataan yhteisistä verovaroista.

”Luonnollisena seurauksena sosialistisista virtauksista on pidettävä yhä yleisemmäksi tullutta salametsästyksen, joka on saanut tukea valtiopäivillä lausutuista mielipiteistä”, kirjoitti Suomen metsästyslehti vuonna 1908 (SM 1908, 255). Myös A. Hintze piti erityisen pahana sosialistiedustajien puheita, joiden hän oletti kiihottavan rahvasta loukkaamaan pyhää omistusoikeutta myös hirven kohdalla. ”Erityisesti irtolaisväestöltämme näyttää puuttuvan yhä suuremmassa määrin kaikki oikeuskäsitykset, kun lainsäätäjien väärin suuntautunut ja liian aikainen inhimillisyyden tunne poisti ruumiilliset rangaistukset ja sosialistit saivat sananvapauden. Raa’an massan silmissä roistomainen salametsästyksen on tullut miellyttäväksi ja lupaavaksi. On hämmästyttävää, ettei jopa ”pyhä yksinkertaisuus” ole jo kauan aikaa sitten huomannut, ettei ”kruunun leipä ja ilmainen kortteeri” sisällä mitään pelottavaa niille henkilöille, jotka jotka ovat jo kauan aikaa sitten kadottaneet kaiken häpeän tunteen ja joita säätyveljiensä leveä moukanhymy tervehtii, kun pääsevät ”istumasta”. Euroopan vanhimmissa kulttuurimaissa käsitellään tosin salametsästäjiä, riistan pahinta kiussaa: moniaalla on riistanvartijoilla oikeus ilman muuta ampua jokainen vastarintaa tekevä salametsästäjä. Nöyrästi antautuva, myös hän, saa nopeasti opetusta käsitteistä ”minun ja sinun”. --- On niin modernia leikkiä demokraattia, ja historia opettaa, etteivät nämä aikakaudet ole koskaan aikojen kuluessa olleet harvinaisia; mutta voimme lohduttautua sillä että kaikella on loppunsa. Ehkä emme me, jotka nyt elämme, näe sen ajan koittavan, mutta massojen valta ei koskaan ole ollut pitkäaikainen eikä varmasti ole myöskään ’valistuneella ajallamme’.” Näin vimmastuneena kirjoitti Hintze vuonna 1911 (T1911, 91; ks. myös T 1914, 258). Hän myös kehotti olemaan julkaisematta mitään hirvien tarkkoja esiintymistietoja, ettei salametsästäjiä johdatettaisi tuoreille jäljille (T 1911, 123).⁴

⁴ A. Hintzen (1846 - 1924) elämästä ja luonteesta ks. Koli 1998, 318 - 326.

Olisi mielenkiintoista tutkia, kuinka salametsästyskaunat vaikuttivat vuoden 1918 tapahtumiin. Ainakin hirven salakaadot mainittiin yhtenä punakaartien rötöksistä. Esimerkiksi tehtailija Karl Fazer kirjoittaa punaisten kaataneen kaikki hirvet vuonna 1918 Hämeessä Jokioisten kartanon mailla: "---nämä punaiset mellastajat ampuivat ja pyydystivät armotta kaikkea, mikä vain eli ja hengitti" (M&K 1925, 15; F 1925, 67).

Pääkaupunkiseudun salapyynti oli ammattimaistakin 1900-luvun alussa. Kumpulasta löydettiin salakaadetun hirven pää ja sisälmykset lokakuussa 1906. Epäiltyjä oli etsitty tuloksetta Hermannista ("Hermanninkaupungista") (SM 1907, 189; FJ 1906, 102). Helsingin pitäjässä kruununnimismies sai kiinni vuonna 1907 tuusulalaisen liigan, joka oli palaamassa jahdista. Liigan jäljiltä löydettiin yhdeksän hirvennahkaa, jotka olivat muokattavana seudun parilla nahkurilla (SM 1907, 26). Vuosina 1907 - 08 hirviä mainitaan salametsästetyin Sipoossa neljä kappaletta, laillisesti saivat metsästyseuralaiset vain yhden (SM 1907, 307; SM 1908, 347). Vuonna 1908 hirvipoliisit saivat Uudellamaalla toimintajaksollaan 7.1. - 15.4. peräti 42 salametsästäjää kiinni ja syyteeseen. Hirvennahkoja he löysivät 55, lihoja ehdittiin takavarikoida vain 1200 kg. Mm. Sipoossa liikkuneita sala-ampujia jäi kiinni Tuusulassa (5 henkeä), Nurmijärvellä ja Vihdissä (SM 1908, 125).

Salametsästäjät tekivät kiinnijoutuessaan usein aseellistakin vastarintaa ja olivat oikeudessa uhmakkaita. Esimerkiksi salametsällä ollut loinen J.G. Salomäki tovereineen oli 6.1.1909 Nurmijärvellä lähtenyt takaa-ajamaan heitä jäljittämässä olevaa metsänvahti Koskista apulaisineen, takaa-ajajien noin kilometrin ja "ampuen tiheään" (SM 1909, 29). Tuusulan metsästysyhdistyksen metsänvartijan talo ja koiratarha poltettiin syksyllä 1906. Kuusilapsinen perhe ehti nipin napin pelastua (FJ 1906, 102). Metsänvartija L.Eklundia ammuttiin, kun hän lähti seuraamaan salametsästäjiä vuonna 1926 Koskelassa (F 1926, 348).

Vuonna 1910 Helsingin Kalliosta kotoisin olleet pari salametsästäjää, Lidstedt ja Vuomaa, jäivät kiinni haavoitettuaan hirveä Malminkartanon Kaarenmäen metsässä (Kårbölessä) (SM 1910, 20). Samana talvena työmies J.H.Nieminen tuomittiin 200 mk sakkoihin hirvenkaadosta Espoossa Joensuun tehtaan mailla. Myös Talissa oli liikkeellä salametsästäjiä koiran kanssa, jotka olivat uhanneet ampua heitä estämään tulleita (SM 1910, 110).

Hirvipoliisit tekivät suuria, onnistuneita operaatioita alkuvuodesta 1911. Helsingissä pidätettiin 42 hirvenlihan välitysketjuun kuulunutta henkilöä, joihin kuului ampujia, viisi Helsinkiin lihaa kuljettanutta hevosmiestä ja lihan myyjiä. Päätekijät jutussa olivat maalarit Leinonen ja Komulainen sekä suutari Filemon Ihalainen, joka oli kotoisin Viipurista, hyviltä hirvimailta. Viimemainittu kertoi salametsästäneensä kymmenen vuotta kiinnijäämättä, vaikkakin vasta syksystä 1910 Espoosta käsin. Hirvenlihaa myytiin Punavuorenkatu 20:n piharakennuksista sekä Huopalahdesta Onnelan huvilasta, jossa lihaa myös pakattiin edelleen Helsinkiin vietäväksi. Liha maksoi 40 - 50 penniä kilolta. Liiga oli kaatanut viimeisen vuoden aikana 64 hirveä, kaikki Espoon, Tuusulan ja Helsingin pitäjistä. Suurimmat rangaistukset olivat 250 ja 150 markan sakkoja (Raivio 1911).

Liigan kiinniottoa johtanut hirvipoliisi A.A.Raivio kuoli saman vuoden lokakuussa - sydänkohtaukseen, takaa-ajajanaan salakaatajia Elimäellä (FJ 1911, 317).

Hirvenlihakauppa jatkui Helsingin liepeillä. Hermannissa poliisi takavarikoi lastin hirvenlihaa, joka oli sitä ennen varastettu salakauppiailta Vanhastakaupungista Ruutikellarinmäen vierestä (FJ 1912, 31).

Loppukesästä ja syksyllä 1911 Sipoossa kaadettiin ainakin kolme hirveä. Hindsbyssä jäi kiinni tuusulalainen Vikholm, joka sai pari sataa markkaa sakkoa kaadosta. Seuraavana talvena hän jäi uudelleen kiinni hirvimetsältä Helsingin pitäjältä. Savijärveltä saatiin kiinni alkuvuodesta 1912 poliisikoiran avulla pari hirvestäjää, joilla myös oli ajokoiria. Useita muitakin salakaatoja todettiin Sipoossa talvella 1911 (FJ 1912, 48).

Vuonna 1913 Sipoossa todettiin neljä hirven salakaatoa, Kirkkonummella 2 - 3, ja Viinikkalassa (Winickby) Helsingin pitäjässä yksi (FJ 1913, 36, 75, 139, 355).

Vuonna 1914 Sipoossa Hindsbyn metsässä tehtiin kaksi salakaatoa, joista tuomittiin neljä henkilöä. Samana vuonna Kirkkonummella tapahtui todettiin yksitoista salakaatoa, joista tuomittiin samaten neljä henkilöä (FJ 1915, 109, 156). Espoossa puolestaan kaatoi kolme salametsästäjää 6 - 8 hirveä (FJ 1914, 55).

Salametsästäjien metsästys oli toisinaan kovaa peliä. Mainitussa Hindsbyn tapauksessa sipoolaiset nuorukaiset pysäyttivät 4.1.1914 salametsästäjän jalkaan ampumalla. Kantoapua haettaessa haavoittuneelle olivatkin salametsästäjäkumppanit vieneet loukkaantuneen sipoolaisesta torpasta saadulla hevosella. Joukkio pysäytettiin Sipoon ja Tuusulan rajalla. Hirvenmetsästäjät olivat Keravan pumpputehtaan työläisiä (FJ 1914, 29).

Kirkkonummella maaliskuussa 1914 salametsästäjiä takaa-ajettiin kokonainen päivä, hevosreellä jätse Hirsalasta Lauttasaaren rantaan asti. Vasta Lauttasaareissa kaksi Helsingin Kalliosta kotoisin olevaa salametsästäjää saatiin kiinni. Kuulusteluissa miehet myönsivät tekonsa, mutta sanoivat jatkavansa toimintaansa heti kun vain on mahdollista. Ammattimaiseen liigaan, joka oli kaatanut noin kymmenen hirveä samana talvena, kuului myös pari kirkkonummelaista. Kirkkonummelaiset tuomittiin vaihtoehtoisesti joko 500

markan sakkoihin tai kahden kuukauden vankilatuomioon, kalliolaiset 300markan sakkoihin, jotka saattoi suorittaa myös istumalla 40 päivää vankilassa (FJ 1914, 109).

Vuonna 1926 hirven salametsästäjiä mainitaan olleen Malminkartanossa (Röjsjö mosse) ja Koskelassa, jossa salapyytäjiä jäljittävää metsänvartijaa päin oli ammuttu (F 1926, 348).

Tiedot pääkaupunkiseudulla tapahtuvasta hirven salametsästyksestä kuitenkin vähenivät ja loppuivat 1920-luvulla. Viimeisiä metsästyslehtien tietoja salakaadoista oli vuonna 1932 Vihdin ja Kirkkonummen rajalta löytynyt kuollut hirvi, joka oli menehtynyt sala-ampujien haavoittamana (M&K 1932, 65). Muualla Suomessa ja etenkin syrjäseuduilla salametsästys kuitenkin rehoitti.

Hieman rauhanomaisemmin hirviä havainnointiin ja metsästettiin elävinä kiinni kaupungissa. Hirviä ekysi sata vuotta sitten pääkaupungin liepeille ja keskustaankin. Toukokuussa 1906 kaksi hirveä asteli Seuraasaarentien huviloiden rannassa ja ui Humallahdessa (FJ 1906, 31).

Uivia hirviä napattiin usein kiinni ja toimitettiin eläintarhaan. Vuonna 1898 toimitettiin aikuinen uroshirvi Korkeasaaren Suomenlinnan lähistöltä, ilmeisesti uimasta kiinni saatu. Samana vuonna nousi uiva hirvi maihin Hietalahden satamassa ja jäi kiinni jalastaan aidan rakoon Sinebrykoffin puutarhassa. Hirvi otettiin kiinni, ja iltapäivään asti se oli alueen väen innokkaan pilkanteon kohde (föremål för ett ifrigt begäpande). Hirven kohtalona olisi elinkautinen Korkeasaareissa ja se ilmeisesti huvitti. Myös poliisivartio vahti eläintä (T 1898, 165).

Töölönlahdella uiskenteli hirvi lokakuussa 1906, eikä uskaltanut nousta maihin, kun uteliaat ihmiset seuraivat sitä. Viimein koneenkäyttäjä Frans Strömberg Töölön sokeritehtaalta sousti veneellä nuoren uroshirven kiinni, lassosi sen viisipiikkisistä sarvistaan ja sai vietyä sokeritehtaan makasiinirakennukseen, jossa sille annettiin vettä ja syötävää. Hirvi toimitettiin Korkeasaareen, jossa se kuoli. Finsk jakttidning -lehden toimitus katsoi, että hukkumisvaarassa olleen hirven pelastaminen olisi ollut oikeutettua vain, mikäli hirvi olisi uudelleen laskettu vapauteen. Se kirjoitti tässä tapauksessa myös Korkeasaaren rikkovan metsästyslakia, kun se otti rauhoitusaikana vangitun hirven vastaan. (FJ 1906, 102)

Venäläiset matruusit vangitsivat 16.5.1910 uivan nuoren uroshirven Pohjoissatamasta. He veivät eläimen sidottuna Korkeasaareen, jossa intendentti Palmgren mainitsee lunastaneensa sen ”vähäistä löytöpalkkiota” vastaan (Palmgren 1920, 58).

Täysikasvuinen hirvi nousi maihin 20.5. 1918 kello 01.30. Pohjoissatamassa, käveli läpi Rauhankadun, Unionikadun ja kääntyi Esplanadille kaupunkiin julistetusta ”öisestä ulkonaliikkumiskiellosta huolimatta” (FJ 1918, 145). Reilua kuukautta aikaisemmin kaupungilla ei olisi ollut todella kovinkaan rauhallista hirvenkään liikkuu.

Vanhankaupunginlahdella purjehtimassa olleet kolme työmiestä nappasivat veneensä kettingillä kiinni uivan hirven lokakuussa 1925. Hirvi alkoikin vetää venettä, ja vei koko joukon Toukolan rantaan. Rannassa hirvi hetken levättyään ryntäsi maihin, riuhtoen venettäkin ylös, joka sillä oli ketjulla kiinni kaulassaan. Painavan veneen vetäminen tappoi kuitenkin hirven rannassa ylirasitukseen. Paikalle saapui poliisin lisäksi Korkeasaaren johtaja Palmgren. Miehet kertoivat syyksi kiinni otolle, että olivat uskoneensa hirven olleen karkumatkalla Korkeasaaresta. Työmiehet tuomittiin eläinräkkäyksestä kahteenkymmeneen päiväsakkoon - yhteensä 200 mk - tai vaihtoehtoisesti kahdeksikymmeneksi päiväksi vankilaan. Finlands Jakt- och Fisketidskrift -lehden (nimimerkki V.B) mukaan yleisen syyttäjän olisi pitänyt tuomita miehet rikoksesta metsästyslakia vastaan, jolloin tuomio olisi ollut huomattavasti korkeampi: hirven tappamisesta, häiritsemisestä ja vangitsemisesta alin rangaistus oli tuolloin 50 päiväsakkoa (F 1925, 366).

Hukkuvien hirvien pelastamista harrastettiin lehtitietojen mukaan pyyteettömästikin. Porkkalan majakalla luotsi ja majakkavartija saivat nostettua jäistä 7.3.1907 hirvilehmän ja vasikan. Lehmä kuitenkin harhaili uudelleen merelle ja uuposi (SM 1908, 120). Toukokuussa 1908 kaksi hirveä oli kävellyt tukkilautojen päällä Vantaanjoen yli. ”Kun eläinparoilla ei ollut tukkipoikain tottumusta, sotkeutuivat ne tukkien väliin. Kauan saivat ne ponnistella, ennenkuin pääsivät tukalasta asemastaan paikalle rientävien ihmisten avulla” (SM 1908, 154). Vuonna 1925 koirien ajama hirvi pelastettiin kevästä Kirkkonummen Pikkalanlahdella. Yksi koira hukkui avantoon, johon hirvi oli pudonnut (M&K 1925, 136; F 1925, 170).

Hirven vasomisesta pääkaupungin läheisyydessä on joitain tietoja. Kesäkuussa 1924 työmiehen tapasi Oulunkylän Pikkukosken läheisyydessä hirvionnin ja -lehmän, jolla oli vastasyntynyt vasa. Välttääkseen hirvionnin liiallista huomiota oli työmiehen kiivettävä kalliolle, kirjoittaa metsästyslehti (F 1924, 223). Mankkaan junapysäkin lähellä näkivät junamiehet 19.6.1925 hirviparin ja vasikan radalla. Varoitusvihellyksiä pakeneva uroshirvi heitti kuperkeikkaa semaforilangassa, mutta pystyi jatkamaan matkaa (M&K 1925, 245).

Suomen ensimmäisiä hirvikolareita lienee 1909 Lohjan ja Nummelan välillä sattunut tapaus, jolloin junan edessä juossut hirvi kuoli junan alle (SM 1909, 315).

Suomalainen luontovalokuvaus otti varovaisia ensi askeleitaan, kun joulukuussa 1897 helsinkiläiset metsästäjät pyydettiin vetämään suosta hirveä, joka oli muutaman kilometrin päässä kaupungista. Hirvi oli

päässyt itse kuiville, mutta oli kesy ja päästi katselijat parinkymmenen askeleen päähän. Se käveli ympyrää ja oli selvästi sairas. Joukko päätti odottaa joitain päiviä varmuuden vuoksi, ennenkuin hirvi päätettäisiin lopettaa. Myös valokuvaaja kutsuttiin paikalle kiireen vilkkaa, parissakymmenessä minuutissa. Metsästäjät paimensivat hirveä sopivaan kuvauspaikkaan, ja kaikki sujui arvokkaasti ja kaikkien taiteen sääntöjen mukaan. Otettuja kuvia ”vapaasta hirvestä luonnossa” ei kuitenkaan metsästyslehti julkaissut, sillä otus näkyi kuvissa niin mitättömän pienenä. Jouluaattona tämä hirvi oli ilmestynyt maantielle, jossa juopuneet olivat taputelleetkin sitä. Lempeät ihmiset olivat tarjonneet sille heiniä, männynkäpyjä (!) ja haavan kuorta, mutta eläin ei huolinut syötävästä. Hirvi ammuttiin. Se todettiin laihaksi, ja silmien ulkonäöstä arveltiin, että eläin olisi ollut sokea. (T 1897, 89)

Vantaan metsästysyhdistyksen puheenjohtaja K.H. Åberg tapasi lokakuun alussa 1907 Helsingin pitäjän läntisimmässä osassa kaksi taistelevaa, toisiaan sarvilla puskevaa hirvisonnaa, jotka päästivät katselijan vain n. kymmenen metrin päähän. Åberg pahoitteli, ettei ollut itse amatöörivalokuvaaja eikä kameraa ollut mukana, ja niin kuvat jäivät ottamatta ”kaikkein suurenmoisimmasta näytelmästä, mitä ainakaan meilläpäin ihminen voi luonnossa nähdä” (T 1907, 198).

Kameran puuttuessa valokuvaamatta jäi myös helsinkiläisellä biologilla Ilmari Välikankaalla kohtaamisensa nuoren uroshirven kanssa huvilasaarellaan Sipoon Korpholmassa syksyllä 1934. Hirvi oli Välikankaan oletaman mukaan paennut ulkomeren suuntaan hirvenmetsästäjiä Sipoosta päin. Hän ei ollut nuoruusajkojensa jälkeen nähnyt hirveä luonnossa ja lähti ”bongaamaan” sitä, kuultuaan naapurustosta sellaisen nähdyin aamulla pienellä saarella. Välikangas törmäsi hirveen ”---aukeamalla suoraan edessäni, 6-7 m päässä. Minut nähdessään se pysähtyi kuin naulattuna paikalleen ja suorastaan heitti päänsä pystyyn, tehden tällöin niin yllättävän suuren ja mahtavan vaikutuksen, että vaistomaisesti välähti mieleeni, että pitäisi edes olla keppi kädessä, jos otus hyvinkin kävisi päälle. No, siinä sitten katseltiin toisiamme silmästä silmään. --- Nähdäkseni kuinka hirvi suhtautuisi liikahdukseeni, kohotin sitten käteni nykyaikaiseen juhlalliseen musoliniläis-hitleriläiseen muotitervehdykseen. Seurauksena oli valtava ”vauhditon pituushyppy” ja jatkuva laukka ohitseni, mutta jo 40-50 m päässä hirvi --- taas rauhoittui, pysähtyi---. (M&K 1934, 69).

Helsinkiläisen hirvikuvan ottaminen onnistui viimeistään vuonna 1945, kun Kaarlo Suonperä kuvasi hirven nousemassa vedestä maihin heinäkuun alussa Kruunuvuoren selän rannassa (M&K 1946, 17). Hirvi-perhe ja kerrostalot saatiin samaan kuvaan Kaarelassa talvella 1966 (M&K 1966, 239).

1930-luvulla Helsingin hirvihavainnot olivat vielä mainittavia tapauksia metsästyslehdissä. Huopalahden (”Kifferin”) ampumaradan lähellä liikkui 17.5.1932 kaksi komeata, levollista hirveä - ”melko harvinaista näin Helsingin liepeillä”, kertoi tiedonanto (M&K 1932, 221). 14.6.1933 uroshirvi seikkaili Toukolassa Vanhassakaupungissa (M&K 1933 no 7). Vanhankaupunginlahden Lammassaaren pohjoispuolella olevassa pikkusaarella (Ruohokarinniemi) nähtiin viisi hirveä 28.7.1934, mutta nämä pelästyivät rannalla olevia lapsia ja pakenivat Herttoniemen suuntaan (M&K 1934, 298). 26.11.1934 nähtiin Vanhassakaupungissa hirvipäri, uros, naaras ja vasikka (M&K 1934, 443).

20.1.1946 näyttyi neljä hirveä partiolaisille Huopalahden metsässä, ja seuraavana päivänä nähtiin Laajalahden jäällä naarashirvi kahden vasikkansa kanssa, tulossa Westendistä ja menossa Leppävaaraan päin (M&K 1946, 64).

12.6.1958 kolme hirveä ui Lehtisaaresta Otaniemeen, kaksi niistä hyppäsi panssariverkkoaidan yli. Kolmas ei pystynyt loikkaamaan tarpeeksi korkealle, loukkaantui hypyissään ja kuoli paikalle (M&K 1958, 297).

Hirvien viljelyksille ja metsälle aiheuttamista vahingoista alettiin maksaa korvauksia jo varhain, esimerkiksi Helsingin pitäjässä jo 1904 neljälle eri henkilölle (Hbl 27.3.1904).

Eläinmuseon kokoelmiin mainitaan saadun:

19.10.1937 Sipoon Boxbystä koiraan nahka ja pää

6.3.1939 yksilön Nuuksiosta, joka uponnut Haukkalampiin syksyllä 1938

9.11.1953 kaksi sikiötä Sipoosta.

Hirvikärpänen saapui Helsinkiin syksyllä 1975, jolloin sitä tavattiin Vartiosaarella, Vantaalla, Tikkurilassa ja Tuusulassa (Hackman 1977, 77).

Metsäkauris

Caproelus caproelus

Metsäkaurista ei ole varmuudella havaittu Helsingissä. Uudellamaalla laji esiintyi ensi kertaa tarhakarkulaisena vuonna 1902. Herra H. Gilse van der Pals oli tuona vuonna tuonut Lohjan Paloniemelle Venäjältä yh-

deksän yksilöä. Ne olivat pian, ilmeisesti jo samana kesänä, karanneet tiehensä. Niitä eksyi Luonnon ystävä -lehden mukaan mm. Karjalohjalle (LY 1910,82). Tenholan pitäjän Lappohjassa ammuttiin uroskauris 14.12.1909, jonka epäiltiin olevan peräisin Lohjan istutusjoukosta. Lauri Siivonen oletti tämän yksilön tulleen Karjalan kannaksen kautta, koska Lohjan eläimiä oli havaittu niin vähän karkuruuden jälkeen (Kalela 1948b, 34). Vuoteen 1948 mennessä metsäkaurishavaintoja oli tehty 14, joista kaikki edellämäinittuja lukuunottamatta Itä-Suomessa.

Valaat

Cetacea

Maitovalas

Delphinapterus leucas

Helsingin lähivesiltä on havainto vuodelta 1903. Toukokuun puolivälissä oli laji nähty Kirkkonummella Pikkalan lahdessa (LY 1913, 177).

Pyöriäinen

Phocaena phocaena

Lajia on toisinaan tavattu Helsingin vesillä. Rolf Palmgren mainitsee havainneensa yhden yksilön Eestiluodon lähellä 11.6.1912 (Palmgren 1913, 48).

Kivirikko kertoo vuonna 1916 pyydystetyn Uudenmaan saaristosta Korkeasaaren eläintarhaan kahdeksan yksilöä, joiden paino oli 27 - 30 kg (Kivirikko 1940, 108). Eläimiä ei pidetty elävinä eläintarhassa, vaan ne vietiin sinne muiden eläinten ravinnoksi. Luonnon ystävä -lehti mainitsee kalastajan tuoneen Inkoon saaristosta Helsinkiin 4 pyöriäistä 18.5.1916, jotka olivat jääneet kiinni pyydyksiin. Ne vietiin Korkeasaareen jääkarhujen ruuaksi (LY 1916, 155). Lehti kertoo myös yhden pyöriäisen ammutun samana vuonna 9.11. Helsingin luona Lapinlahdessa. Eläin oli ampujan ilmoituksen mukaan puolitoista metriä pitkä (LY 1916, 241).

15-vuotias L. Segerstråle kuvaa pidemmin ja yksityiskohtaisemmin pyöriäisjahtia Pellingissä vuonna 1908, jolloin hän onnistui ampumaan kaksi pyöriäistä, joista toinen kuitenkin upposi syvyyksiin. Jutussa on poseerauskuvakin ammutusta pikkuvalaasta ja nuoresta ampujasta (T 1908, 100).

Eläintieteellisiin kokoelmiin mainitaan saadun kaksi yksilöä Porkkalasta vuosina 1916 - 17 (M1 1917, 235); luuranko luutnantti E.Merivirralta Helsingin seudulta 24.8.1924, toinen Helsingin seudulta saatu luuranko oli ostettu saman vuoden marraskuussa (M1 1925, 142).

Eläinmuseon kokoelmaluettelot mainitsevan vastaanotetun:

28.10.1930 Degerön selältä, ostettu 50 mk hinnalla

26.9.1950/9.9.1950 Vallisaaren rannasta löytänyt kuolleena vänr. Oiva Heino. Pituus 157 cm, paino 37 kg

3. Matelijat ja sammakkoeläimet Helsingin alueella vuosina 1850 - 1980

Tiedoissa on mukana Suomen matelija- ja sammakkoeläinatlakseen 1970-luvulla kerätyt havaintolomakkeiden sisältämät havainnot Helsingin alueelta. Tämän Luonnontieteellisessä keskusmuseossa säilytettävän aineiston tiedonantajiin viitataan havainnoijan nimikirjaimilla (esim. AL).

Sisilisko

Lacerta vivipara

Sisilisko lienee yleisin Helsingin alueen matelijoista. Tähän lajiin ei kuitenkaan vanhoissa havaintoaineistoissa ole kiinnitetty paljoa huomiota.

Sisiliskoja, joille on kehittynyt kaksihaarainen häntä sen uudistumis- tai regeneraatiotapahtumasta hännän katkettua osittain, on löytynyt Helsingistä useita: Kulosaaresta vuonna 1949, Käpylästä 1939, Kaivopuistosta (ei löytövuotta) (LT 1952, 103).

Vastaanotettu Eläinmuseon kokoelmiin 1915 Oulunkylästä (dr. E.Häyren) (M1 1915,128); 1927 "Helsingistä" (M2 1927, 124); 1928 Helsingin vesijohtolaitokselta (M2 1929, 206).

Eläinmuseon kokoelmaluetteloissa mainitaan vastaanotetun:

10.2.1945/elok. 1909 yksi yksilö ja vastasyntyneitä poikasia Oulunkylästä V.A.Korvenkontiolta

23.9.1926 Helsingin eläintieteellisen laitoksen sisäpihalta

10.6.1953/3.5.1953 yksi Helsingin Tiikalta, maist. Ilmi Kärävä

Atlastiedoissa HN mainitsee tavatun vuosina 1960 - 73 Suurmetsässä

KK mainitsee löytyneen 1965 - 72 Pakilasta ja Paloheinästä

HM mainitsee tavatun Oulunkylässä 1968

IV mainitsee 1972 tavatun Lauttasaaresta

PM näki 13.5.73 Uutelassa parittelevan parin

AH mainitsee tavatun Viikissä 1968 - 74

Aku ilmoittaa 1974 yleensä Helsingissä ja Vantaalla olevan yleinen

EL mainitsee 1973 tavatun Isosaaresta

RW mainitsee tavatun Santahaminasta 1975

SN mainitsee Lauttasaaresta löytyneen neljännen kerroksen kylpyhuoneesta 1977

EP mainitsee 1929 - 74 välillä tavatun Pihlajamäestä

TS mainitsee löytyneen 1963, -64, -67, -70 Viikistä ja Vänhankaupunginlahdelta sekä Käpylästä 1964

Ks. liite 1, kartta 7

Vaskitsa

Anguis fragilis

Vaskitsa on esiintynyt monin paikoin Helsingissä. Ilmeisesti tätä lajia on pidetty harvinaisempana ja kiinnostavampana kuin sisiliskoa, ja siksi siitä on enemmän vanhoja tietoja kuin sisiliskosta. Pasilasta on 1900-luvun alusta paljon havaintoja vaskitsasta ja kyystä, mutta kummatkin lajit ovat sieltä sittemmin hävinneet.

Kuopion eläinmuseoon A.Ruotsalainen toimitti vuonna 1899 yksilön Pasilasta (Atlas-arkistot). Eläintieteellisiin kokoelmiin saatiin vuonna 1912 kaksi yksilöä Pasilasta (Kokoelmaluettelo 20.5. ja 30.5.1912)

Gunnar Ekman kokosi vuonna 1924 systemaattisesti vaskitsan esiintymistietoja. Hänen aineistossaan laji näyttää Etelä-Suomessa paikoitellen "jotenkin yleiseltä", esim. Lohjalla, Snappertunassa, Inkoossa, Kirk-

konummella, Espoossa ja Helsingin tienoilla. Ekmanille olivat Helsingin alueelta eri havainnoijat ilmoittaneet tietojaan seuraavasti:

"Helsinki Sörnäinen (Sörnäs) usein (n. 30 v. sitten), J.I.Liro
Muutamia kertoja Sörnäisessä A. Nordström
Laajasalo, 1 kpl., E.Lönnroth
Huopalahti 1 kpl., V. Hellen
Santahamina, 1 kpl., Rainer Forsius
Pasila (Fredringsberg), kivien alta, 3 kpl, O.Meurman; 6 kpl., Mus. Zool."

Lisäksi J.I.Liro ja V.F.Brotherus mainitsivat lajin olevan Espoossa yleinen. Sipoon Loparöstä oli G.Stenius saanut 2 kpl 14 vuoden kuluessa; Tikkurilasta R. Sjöblom ilmoitti saaneensa jonkun kappaleen kesässä; Tuusulasta oli Eläinmuseo saanut yhden yksilön. Ekmanille lähetti tietojaan 85 ahkeraa retkeilijää, joista 10 ei ollut koskaan tavannut lajia, ja monet olivat vain aniharvoin nähneet sen, usein kuolleena tiellä "rataanpyörän murskaamana" (Ekman 1924).

"---Kirkkonummella, Espoossa ja Helsingin tienoilla yleisempi kuin muualla", kirjoittaa Kivirikko "vaskikäärmeestä" Ekmanin tietojen mukaisesti (Kivirikko 1940, 632).

Vastaanotettu Eläinmuseon kokoelmiin 1918 - 19 Nummelasta (maist. R.Frey) ja Kauniaisista (M1 1920, 204); 1925 Käpylästä (M2 1927, 124). A.I.Olander sai kiinni haavilla uivan vaskitsan Espoon Nuuksionjärven (Nouxjärven) 10 m rannasta 12.8.28 (LY 1929, 33).

Atlantidoissa AN maitsee useina vuosina välillä 1916 - 21 vaskitsoja havaitun Pasilassa, rajallisella alueella lähellä rautatietä, ainakin kolme yksilöä, myös sinitäpläisen muodon.

DH mainitsee löytyneen Leppävaarasta n. vuonna 1926 yhden yksilön kiven alta sorakuopasta.

RT mainitsee tavatun 1955 Pohjois-Haagasta.

AKu mainitsee Herttoniemen teollisuusalueelta tavanneensa 1960 sinikuvioisen.

JK mainitsee 1962 tavanneen Vuosaaressa.

AF mainitsee Pohjois-Haagassa tavatun 1966 - 67 kaksi kertaa.

JPR mainitsee 1967 tavatun Pohjois-Haagassa.

KK mainitsee yhden havainnon Haltiavuorelta retkeilyvuosilta 1965 - 72.

PK mainitsee 1973 tavatun Pohjois-Haagassa.

AK mainitsee 1972 tavatun Mustavuorella.

HN mainitsee 1960 - 73 jaksolla tavatun Suurmetsässä.

Eläinmuseon luettelot mainitsevat saadun:

helmikuussa 1913 kolme yksilöä Pasilasta hiekan sisästä

6.5.1920 /29.5.1918 Kauniaisista R.Frey

8.10.1926/toukokuun puoliväli 1925 B.Olsonin löytäneen Käpylästä (maeulis caeruleis - sinitäpläinen ???)

18.9.1929 Pasilasta rautatievirkamies Aallolta

27.5.1930 Pasilasta maisteri Paavo Suomalaiselta

20.3.1931/19.3.31 Herttonimestä lyseolaiselta Armas Kaipiolta. Kannon vieressä aurinkoisella rinteellä kaksi kappaletta

19.5./11.5.1943 Pasilasta kivien alta lämpimältä mäeltä pohjoiseen suosta lähellä rataa A.Nordmanilta

23.8.1952 Malmin ampumarata, maist. Ruotsalo

10.7.1957 naaras Tähtitorninkadulta

4.6.1958 Heikinlaaksosta koulul. Kauko Tihtoselta

Ks. liite 1, kartta 8

Kyy

Vipera berus

Laji on esiintynyt vanhojen tietojen mukaan monessa paikassa Helsingissä, mutta hävinnyt asutuksen leviessä. Käärmeiden vaino lienee tärkeimpiä syitä häviämiseen.

"Vahinkoeläimiä", kaikkia petolintuja ja myös varista voimakkaasti puolustanut Rolf Palmgrenkaan ei antanut armoa kyyille. Hän tappoi Oulunkylässä kesällä 1904 kyyin, jonka sai kiinni itse teossa pihamaalta pajulinnun pesäpoikasia syömässä (Palmgren 1918, 164).

Herttoniemen Fastholman huvila-asukkaiden haastattelutiedon mukaan kyy esiintyi runsaana Fastholmassa 1920-luvulla (Haapanen 1999).

Muita helsinkiläishavaintoja:

A.Ruotsalainen on toimitti Kupion museoon vuonna 1899 yhden yksilön Pasilasta.

Vuonna 1913 vastaanotettu eläintieteellisiin kokoelmiin P. Haglundilta värimuunnosyksilö Huopalahdesta ja kolme yksilöä Pasilasta K.E.Ehrströmiltä (M1 1914, 237); 1915 vastaanotettu kokoelmiin 18 yksilöä Herttoniemestä tammikuussa, talvehtimispaikasta puoli-toista metriä syvällä maassa (Kokoelmaluettelo 25.1.1915) ja yksi Pasilasta (M1 1915, 128); 1919 Huopalahdesta (lyseol. L.Ahlberg) ja Helsingistä (leht. V.Hornborg); 1923 Helsingin pitäjän Räckhalsista, koirasyksilö 16.3.1927 Pasilasta rautatievirkamieheltä Matti Aalloilta (M2 1927, 124).

Eläinmuseon kokoelmaluettelot listaavat saadun seuraavasti:

13.4.1920 Helsingistä Viljo Hornborgilta
 28.10.1947/keväät 1947 Helsingin seudulta P.Palmgrenilta ja V.I.Haartmanilta
 17.4.1962 koiras ja naaras Vartiokylästä, Matti Eerolta, Orvokkitie 9
 18.5.1962 kaksi Vartiokylästä
 14.5.1964 vanha naaras Helsingistä, Etelä-Kaarelasta, vanhasta bunkkerista elävänä, koulul. Risto Luoma
 16.7.1966 Helsingistä, Matti Suhonen pyydystänyt.
 26.4.1969 Fabianinkadun ja Hallituskadun kulmasta, täysin musta, Reijo Purasmaa
 1.9.1970/15.8.1970 naaras Vuosaaren Kallvikista, H.Kalpio

Atlantiedoissa OH ilmoitti tavatun kynn Pohjois-Haagan suolla vuonna 1937.

RT ilmoitti Pohjois-Haagassa tavatun 1955.

LK ilmoitti Maunulassa 1956 - 64 tavatun kynn.

AF ilmoitti vuonna 1966 Kontulassa tavatun yhden kynn. KV ilmoitti samoin Kontulassa esiintyneen 1954 - 68.

JR ilmoitti ahkeran retkeilyn Vantaan Silvolassa ja Helsingin Haltialassa vuosina 1970 - 72 tuottaneen vain yhden kyyhavainnon, Hämeenlinnan tien varressa bussi 46:n päätepyssäkin luona. KK:n mukaan "Helsingin Haltiavuorelta puuttuneen kyy kokonaan, viiden aktiivisen retkeilyvuoden 1965 - 72 ajalta ei yhtään havaintoa."

OR mainitsee tavanneensa kynn 1950-luvulla Mustavuorelta tavanneensa. KV mainitsee Vuosaaren lehtoympäristöstä tavanneen 1958-73. JK mainitsee kyyhavainnon vuodelta 1962 Vuosaaresta ja IS Vuosaaren Niinisaaresta 1965 - 67. PM mainitsee vuonna 1968 Vuosaaren puhdistuslaitoksen saostusaltaiden valleilla olleen lukuisia kyytä: "Rengastuksen yhteydessä heinä-elokuussa -68 kyytä havaintoja päivittäin. Parhaimmillaan jopa 5 - 8 kyytä "kiepissä" tai pienellä alueella saostusaltaiden valleilla aurinkoa ottamassa."

AK mainitsee vuonna 1972 tavatun kynn Mustavuorella. AKu mainitsee vuosina 1965 - 74 nähneensä Mustavuorella kaikki väri-tyypit ja Kallvikinniemiessä vuonna 1968 harmaita yksilöitä. EK mainitsee 1960 - 63 tavanneensa Kallvikissä noin kymmenen kyytä.

SN mainitsee yhden yksilön 1971 Vuosaaresta.

MV kertoo nähneensä Vuosaaren pohjoisen asuma-alueen ympäristömetseissä kesällä 1976 vain pari luotua nahkaa. RW kertoo nähneensä Porvarinlahdella vuosina 1974 - 75.

HN mainitsee kynn tavatun vuosina 1960 - 73 Suurmetseissä. MF kertoo nähneensä kynn vuonna 1973 Vantaalla Konalassa Helsingin rajalla. LV kertoo tavanneensa Konalassa Hankasuontie 13:n luota pyörätiellä kynn vuonna 1978, ja lisää "Espoon kunnan alueella pitäisin kynn esiintymisrunsautta ennallaan. Helsingissä nähtyä kyytä ihmettelin. En ole aikaisemmin tavannut kyytä Helsingissä, vaikka olen asunut täällä 40 vuotta ja liikkunut melko paljon alueella."

EP kertoo tavanneensa kynn vuosien 1929 - 74 välillä Pihlajamäessä.

IS kertoo vuosina 1964 - 73 sammakkoa ja sisiliskoa lukuunottamatta muiden matelijoiden ja sammakkoeläinten puuttuvan Laajasalosta.

Ks. liite 1, kartta 9

Rantakäärme

Natrix natrix

Rantakäärme esiintyy Itä-Helsingissä. Lajista on kuitenkin varsin niukasti havaintoja. Herttoniemen Fastholman huvila-asukkaat kertovat kynn lisäksi tavatun rantakäärmeitä Fastholmassa 1920- ja 30-luvulla (Haapanen 1999).

Atlantiedoissa EH mainitsee rantakäärmeen tavatun vuonna 1958 Vartiokylästä. AKu kertoo tavanneensa vuonna 1966 rantakäärmeen Kontulan ampumaradalla. PM mainitsee vuonna 1968 tavanneensa lajin Vuosaaren vedenpuhdistamolla ja AK mainitsee vuonna 1972 tavanneensa Mustavuorella. RW kertoo tavanneensa Kulosaarissa vuosina 1968 - 74.

Eläinmuseon kokoelmatiedot mainitsevat saadun:

29.5.1931/heinäk. loppu -30 Espoosta "kaksipäinen käärmeensikiö" (rantakäärme) lysolaiselta E.Mäkelältä.

Ks. liite 1, kartta 7

Rupikonna

Bufo bufo

Lajista ei ole yhtään hyvin vanhaa havaintoa Helsingistä, mutta uudempien tietojen perusteella rupikonna lienee aina esiintynyt Helsingin seudulla.

Eläintieteellisiin kokoelmiin saatiin rupikonna vuonna 1912 Tikkurilan Jokiniemestä (Kokoelmaluettelo 13.5.1912).

Atlantiedoissa EP kertoo rupikongan tavatun vuonna 1939 Pukinmäessä. OR mainitsee n. vuonna 1960 tavanneensa lajin Villingissä. AK kertoo vuonna 1972 lajin tavatun Mustavuorella. AL kertoo Vuosaaren kaatopaikan luona olleesta vesiliskolammikosta 1950- ja 60-luvuilla: "Aina siellä on myös Bufo kutenut hillittömästi." AL mainitsee rupikongan tavatun vuonna 1974 Hämeenkylässä. AH mainitsee tavatun Viikissä vuosina 1968 - 74, PH kertoo nähneensä lajin vuonna 1974.

HN mainitsee lajin tavatun vuosina 1960 - 73 Suurmetsässä. RW kertoo tavanneensa Kulosaaressa vuosina 1968 - 74 sekä Laajasalossa vuosina 1974 - 75.

KS kertoo Kuivasaaressa olleen 9.5.-21.7.1978 muutamia rupikonnia.

Ks. liite 1, kartta 10

Tavallinen sammakko

Rana temporaria

Myöskään tästä lajista ei ole vanhoja tietoja Helsingistä paljoakaan. Tämä liittyy siihen, että sammakkoon ei ole kiinnitetty erityisempää huomiota, toisin kuin vaikkapa vaskitsaan. Rolf Palmgren kirjoittaa Neitsyt-polun vieressä olleen 1900-luvun alussa lammikko, jossa oli sammakontoukkia (Palmgren 1913, 165). Mies Reenkola kertoo Tullisaaressa Aino Ackténin huvilan puiston lammessa olleen sammakoita, joita linnoitustöissä olleet kiinalaiset siirtotyöläiset söivät ensimmäisen maailmansodan alkuvuosina (Reenkola 1976, 21).

Painetuissa lähteissä eläintieteellisiin kokoelmiin kerrotaan saadun vuonna 1928 Jätkäsaaresta "juv Rana sp." (M2 1929, 206).

Eläinmuseon kokoelmaluettelot mainitsevat saadun:

12.9.1967/18.2.1967 Lauttasaaresta Steniuksen puutarhasta, Ilmari Valovirta.

Atlantiedoissa RT ilmoitti sammakon tavatun Pohjois-Haagassa vuonna 1955. PMu mainitsi löytäneensä Kannelmäestä talvella viemärijästa useita kymmeniä sammakoita talvehtimassa.

TS mainitsi sammakoita löytyneen Kumpulassa vuonna 1963, sen lisäksi vuosina 1961 - 67 sekä 1971 Viikistä ja Vanhankaupunginlahdelta. TS kertoi löytyvän myös Käpylästä vuosina 1961 - 63, 1969 ja 1970.

KK mainitsi löytyvän Pakilasta ja Paloheinästä vuosina 1965 - 72. PK kertoi vuonna 1973 löytyvän Pohjois-Haagasta. AK ilmoitti vuonna 1972 tavanneensa Mustavuorella. IV ilmoitti vuonna 1972 tavanneensa Lauttasaaressa. AH mainitsi tavanneensa sammakon Viikissä vuosina 1968 - 74, PH samoin vuonna 1974. Kasvitutkija AKu kertoi sammakon vuonna 1974 olevan Helsingin itäisissä kaupunginosissa yleinen.

HN mainitsi tavanneensa vuosina 1960 - 70 Suurmetsässä sammakon ja RW ilmoitti tavanneensa Porvarinlahdella vuosina 1974 - 75 ja Kulosaaressa vuosina 1968 - 74. SN ilmoitti tavanneensa Lauttasaaressa vuonna 1976 yhden yksilön.

KS mainitsi Kuivasaaressa sammakon olleen 9.5.-21.7.78 runsas.

Ks. liite 1, kartta 10

Viitasammakko

Rana arvalis

Laji on esiintynyt Helsingissä useassa paikassa. Nykyisin laji esiintyy Vanhankaupunginlahdella, mutta tältä paikalta ei ole vanhempia havaintoja (Pietilä 1999).

Ensimmäisen kerran "peltosammakko" löydettiin Suomesta vuonna 1868, jolloin O.M.Reuter ja J.Sahlberg huomasivat niitä runsaasti Paraisilla. Mela&Kivirikko (1909) mainitsevat Helsingin viitasammakon löytöpaikkana. Vuonna 1946 U.Nevalainen löysi viitasammakoita Huopalahdesta. Vielä vuonna 1947 tunnettiin maamme nykyrajojen sisältä vain kahdeksan löytöpaikkaa (Kaisila 1947).

Eläinmuseon kokoelmaluettelo kertoo saadun:

28.8.1948/lokak.1946 Helsingistä, löytäjä V.Nevalainen

/3.5.1948 Oulunkylästä, löytäjä K. Sönnnerberg

1964/1963 yksi Helsingistä, A.Jaakkola.

Atlantiedoissa JRo ilmoitti 13.4.1949 löydetyn yhden näytteeksi otetun yksilön Helsingin pitäjän Pitäjänmäen Mätäjoella lähellä Strömbergin tehtaita. Löytöpaikka oli kostea saraikko puron rannalla.

AKu ilmoitti Herttoniemen teollisuusalueella tavatun yhden yksilön.

JL mainitsi viitasammakoita tavatun Käpylän raviradan lähellä vuosina 1971 - 73, määritys oli tehty kiinni otetuista yksilöistä. "Kyseisen lammen (viitasammakoiden esiintymispaikan -EH) ovat maansiirtokoneet myllertäneet n. 1975-76".

Ks. liite 1, kartta 10

Mölysammakko

Rana ridibunda

Ilmeisesti tahallaan siirretystä mölysammakosta on esiintymistietoja Helsingistä vuosilta 1938 - 1960. Lajin varsinainen levinneisyysalue ulottuu Viroon.

Mölysammakko huomattiin Vanhankaupunginlahdella yllättäen noin vuonna 1937. Viimeinen havainto siitä on vuodelta 1960, jolloin J. Poijärvi toimitti Oulun yliopistoon yhden 15.6.1960 kiinni saadun yksilön (Terhivuo & Koli 1977).

Esko Suomalaisen ensimmäisessä "järvisammakkoa" koskevassa tiedonannossa lajin oletetaan olevan ihmisen siirtämä. Uppsalan Fyris-jokeen mölysammakon lähisukulainen, syötävä sammakko (*Rana esculenta*) levisi samoihin aikoihin vapaaksi päästetyistä yliopiston koe-eläimistä. "Voi olla että järvisammakko meillä tavalla tai toisella on myös peräisin vastaavista laitoksista. Mainittakoon myös, että muuan helsinkiläinen terraarioharrastaja, jolla terraariossaan oli mm. useampia järvisammakoita, on tämän kirjoittajalle kertonut, että hän vajaat kymmenen vuotta sitten niihin kyllästyttyään antoi ne toiselle henkilölle pois toimitettaviksi. Viimeksimainittua henkilöä ei ole valitettavasti nyt tavattu, joten en ole saanut tietää, päästikö hän sammakot elävinä johonkin Helsingin vesiin", Suomalainen kirjoittaa. Kesällä 1940 yksi yksilö tavattiin myös Porvoon Ruskikselta. Suomalainen kertoo, että sen arveltiin kuljetetun Porvooseen Helsingistä. Kesällä 1940 Helsingistä siirrettiin suutareita Porvoon vesiin. Mölysammakon Porvoossa kiinniottanut Ahlqvist oli kertonut, että mölysammakko ehkä kuljetettiin suutareiden kanssa sinne (Suomalainen 1941, 90; M2 1940 - 41, 23 - 24.).

Insinööri Åke Fabricius kuuli mölysammakon kurnutusta ensi kertaa Vanhankaupunginlahdella kesällä 1937, mutta ei tuntenut äänen aiheuttajaa. Luonnontutkija Olavi Leivo kuuli lajin ääntä kesinä 1938 ja -39 Herttoniemen Saunalahdessa, mutta ei myöskään tuntenut äänen aiheuttajaa. Kesällä 1939 paikalliset huvila-asukkaat olivat kertoneet ampuneensa häiritseviä kurnuttajia n. 125 yksilöä, ja 17 yksilöä yhtenä ainoana yönä (Suomalainen 1941). Esko Suomalainen tapasi niitä kesällä 1940 Saunalahden lisäksi myös Vanhankaupunginlahden läntisemmissä osissa. Yhden 16.6.1940 kiinnitetun yksilön hän toimitti formaliinissa Eläinmuseon näytteisiin (Kokoelmaluettelo 12.3.1941).

Kun tyynenä, lämpimän iltana kävi Saunalahdessa, saattoi siellä kuulla toistakymmentä järvisammakkoa samanaikaisesti kurnuttamassa. Kurnutus kuului voimakkaana vedessä kasvavista kaisla- ja ruokotuppaista. Sammakkoja oli kuitenkin vaikea päästä näkemään, sillä ne olivat hyvin valppaita ja varovaisia. Kun veneellä yritti niitä lähestyä, niin ääni taukosi yleensä melko pian, ja edelleen lähestyttäessä sammakot sukelsivat näkymättömiin. Jos jäi aivan hiljaa odottamaan, saattoi jonkin ajan kuluttua nähdä sammakon pään nousevan jälleen esiin vedestä. ---

Järvisammakot alkavat meillä kurnuttaa kesäkuun alkupäivinä ja sitä jatkuu sitten miltei koko kesän. Ne ovat äänessä enimmäkseen iltaisin, mutta kurnutusta voi kuulla päivälläkin. Ääni on ensin hiljaisempi "ke-ke-ke-ke", jota seuraa hyvin voimakas "koa-koa-koa" jne. Kauempaa kuultuna se melkoisesti muistuttaa voimakasta vesilinnun ääntä. Kun useampia sammakoita oli yht'aikaa äänessä, konsertti oli niin voimakas, etteivät Saunalahden huvila-asukkaat tahtoneet voida nukkua. Siksi järvisammakko ei ollut huvilasukkaiden keskuudessa lainkaan suosiossa, pikemmin päinvastoin." (Suomalainen 1941.)

Kesällä 1941 Suomalainen kuuli yhdellä ainoalla retkellä yhden yksilön kurnuttavan Saunalahdella (LY 1942, 67). Kesäkuun alussa 1947 P.Suomalainen toimitti yhden yksilön Saunalahdelta Eläinmuseon kokoelmiin (Kokoelmaluettelo 21.10.1947). Kesäkuun alussa 1949 J.Kaisila puolestaan toimitti "Vantaan suulta" kaksi yksilöä Eläinmuseon kokoelmiin (Kokoelmaluettelo 14.6.1949). Sammakkoeläinatlakseen Kari Vepsäläinen ilmoitti, että Vanhankaupunginlahdella "---mölysammakko kuului viimeksi kesällä 1959 - tieto kaippaa tarkistusta (voi olla myös 1958)."

Adolf Nordman ilmoitti kirjeessään sammakkoatlakseen, että Herttoniemen seudulla oli tavannut mölysammakkoja 1940-luvulla (skrattgrodan). Hän kertoi myös saaneensa Porvoosta yhden yksilön, jota oli ollut itse kiinni ottamassa Ahlqvistin kanssa (ks. M2 1940-41, 23). Leo Lehtonen mainitsee silkkuiikkujen syöneen mölysammakoita (Lehtonen 1998).

Koli ja Terhivuo katsovat Vanhankaupunginlahdella vuosia lisääntymään pystyneen mölysamakkokannan hävinneen mahdollisesti veden saastumisen vuoksi (Koli & Terhivuo 1977).

Vesilisko

Triturus vulgaris

Laji on esiintynyt monissa paikoissa Helsingissä, ja siitä on vanhoja tietoja jopa läheltä Helsingin keskustaa. Rolf Palmgren kirjoittaa lajin löytyneen vuonna 1901 Tammaluodosta (Märaskrinet), ulkosaaren kalliolammikoista (Palmgren 1913, 41). Hän kertoo lisäksi Punavuoren ja Kampinmäen olleen vielä 1900-luvun alkuvuosina rakentamatonta kallioseutua, jossa oli paljon erilaisia lätäköitä, lammikoita. Yksi isompi lammikko sijaitsi Neitsytpolun vieressä, joka oli erityisen kiinnostava pikkupoikien tutkimuskohde. Lammessa oli monenlaisten vesikasvien, sammakontoukkien ja erilaisten vesihyönteisten lisäksi siroja, harvoinnähtyjä vesiliskoja, joita otettiin kotiin akvaarioon seurattavaksi (Palmgren 1913, 165).

”Tutustuin vesiliskoon ensimmäisen kerran Tähtitorninmäellä, niinkuin niin lukuisat muutkin helsinkiläiset pikkupojat”, Anto Leikola kertoo vanhasta Tähtitorninmäen lammikosta vesiliskon esiintymispaikkana (Leikola 1963). Kaivopuiston lammikoista löytyy useita havainnollisia vanhoja maalauksia (ks. esim. Korpela 1986, 99).

Eläinmuseon näytteisiin vastaanotettu 1913 Kirkkonummelta 5 yksilöä (maist. R.Frey) (M1 1920, 204); 1928 Lapinlahdesta ja Jätkäsaaresta (M2 1929, 206).

Eläinmuseon kokoelmaluettelo mainitsee vastaanotetun:

13.2.1945/8.5.1908 Pasilasta Korvenkontiolta
28.3.1945/29.5.1937 naaraan Pasilasta Paul Krügeriltä.

Atlastiedoissa AK mainitsi vuonna 1972 löytäneen vesiliskon Mustavuorelta ja EH vuonna 1958 Vuosaaresta. AL kertoi Vuosaaresta: ”Vuosaaren kaatopaikan luona sijaitsevasta lammikosta olemme pyytäneet vesiliskoja miesmuistiin (ainakin 1950-luvulta alkaen). Joskus 1960-luvun lopulla joku pirulainen istutti sinne ruutanoita ja vesiliskot kummasti vähenivät melkein olemattomiin.”

Atlastiedoissa lisäksi AH mainitsee vesiliskoja tavatun vuosina 1968 - 74 Viikissä.

HM mainitsee tavatun (1970-luvulla ?) Eestiluodolla.

LK mainitsee vuosina 1956 - 64 tavatun Maunulassa.

OR mainitsee vuonna 1972 tavatun Maunulassa.

HN mainitsee tavatun vuosina 1960 - 73 Suurmetsässä.

EL mainitsee tavatun vuonna 1973 Isosaaresta.

RW mainitsee tavatun Laajasalossa vuosina 1974 - 75.

AL mainitsee tavatun Metsälässä 1978.

EP mainitsee tavatun Tattarisuolla vuosien 1929 - 74 välillä.

JL mainitsee tavatun Käpylän raviradan lähellä vuosina 1971 - 72.

RT mainitsee tavatun Tähtitorninmäellä vuosina 1948 - 50.

TS mainitsee löytyvän vuonna 1960 Kumpulassa.

Ks. liite I, kartta 11

Rupilisko

Triturus cristatus

Yliopiston Eläinmuseon kokoelmissa on pari vanhaa näytettä, jotka on alkuperätietojen mukaan otettu Helsingistä (ottaja Lundahl). Kirjallisuus ei mainitse Helsingin löydöstä mitään ja Kaisilan mukaan löytöä täytyy pitää epävarmana (Kaisila 1949, 40).

3.1. Suomen matelija- ja sammakkoeläinatlakseen Helsinkiä koskevien tietojen ilmoittajat

AF Ann Forsten, MF Matti Forss, DH Dag Hemdel, AH Antti Haapanen, PH Pasi Haaranen, OH Osmo Heikinheimo, EH Eero Heino, AK Asko Kaikusalo, EK Eero Karvonen, LK Lars Karvonen, VK Veikko Komppa, KK Kari Korhonen, AKu Arto Kurtto, PK Pekka Kulonen, JK Jukka Kautto, AL Anto Leikola, EL E.Laasonen, JPL Jyrki ja Pertti Launes, JL Jari Louhelainen, HM Harri Malkio, PM Pekka Montonen, PMu Pentti Munne, HN Harri Nyberg, SN Seppo Niiranen, AN Adolf Nordman, EP Eila Pajunen, JR Juhani Rinne, OR Olli Rania, Jro Jyrki Roos, IS Ilkka Sammalkorpi, KS Karl Selin, TS Tapio Solonen, RT Reijo Taro, IV Ilmari Valovirta, KV Kosti Vakkala, KVe Kari Vepsäläinen, LV Leif Viherlaiho, MV Maija Voutilainen ja RW Risto Willamo

4. Satunnaisia tulokkaita laivojen mukana

Nämä lajit ja yksilöt eivät ole löytyneet ”luonnosta” vaan tavaralähettyksistä. Lähteenä Eläinmuseon kokoelmaluettelo.

Hiiri-laji (*Mus sp.*)

12.5.1960 Katajanokka, Kruunuvuorenk. 36, varasto, todennäköisesti banaanilastissa Teneriffalta.

Gekko-lisko (tarkemmin määrittämätön)

30.9.1958 Helsinki, banaanilastissa, koulul. Irma Jakobsson.

11.2.1959 Helsinki, banaanivarasto, Pentti Harju.

Puukäärme (tarkemmin määrittämätön)

19.10.1964 Helsinki, banaaneista.

Korallikäärme

14.12.1961 Helsinki 3 Tullikamari, banaanilastissa. Laji tarkemmin määrittämättä.

Viherkonna

Bufo viridis

13.11.1975/21.8.1975 Tukon keskusvarastosta, Romaniasta tullut. Y.Hiltunen.

Laji esiintyy meitä lähinnä Virossa, ja yksi yksilö on tavattu 1993 - 1994 Kotkassa (SL 1999, no 1).

5. Helsingin alueella vuosina 1850 - 1980 tavatut nisäkkäät, matelijat ja sammakkoeläimet

Alueena on Helsingin kaupungin nykyinen alue. Lista on osittain tulkinnanvarainen, kysymysmerkit ilmaisevat epävarmuuksia.

L = Alkuperäinen, luonnonvarainen, ilman ihmisten suorittamaa kuljettamista Suomeen ja Helsinkiin levinnyt laji. Vuosiluku ilmaisee lajin saapumisvuoden Helsinkiin.

T = Ihmisten tahallaan tai tahattomasti muualta siirtämä tulokaslaji.

K = Satunnainen häkkikarkulainen Helsingissä. Häkkikarkulaisiksi on merkitty listassa myös lajeja, jotka ovat karanneet vain yhden kerran Korkeasaaresta (vesikko, karhu).

S = Sukupuuttoon kuollut. Vuosiluku ilmaisee häviämivuoden.

V = Tilapäinen vierailija Helsingissä

Nisäkkäät

Siili <i>Erinaceus europaeus</i>	T, n.1880 - 1900
Metsäpäästäinen <i>Sorex a. araneus</i>	L
Vaivaispäästäinen <i>Sorex minutus</i>	L
Vesipäästäinen <i>Neomys fodiens</i>	L
Maamyyrä <i>Talpa europaea</i>	L
Vesisiippa <i>Myotis daubentoni</i>	L
Pohjanlepakko <i>Eptesicus nilssoni</i>	L
Korvayökkö <i>Plecotus auritus</i>	L
Metsäjänis <i>Lepus timidus</i>	L
Rusakko <i>Lepus europaeus</i>	L, T, n.1926
Villikaniini <i>Oryctolagus cuniculus</i>	K
Orava <i>Sciurus vulgaris</i>	L
Liito-orava <i>Pteromys volans</i>	L, S n.1940 - 75
Metsäsopuli <i>Myopus schisticolor</i>	L?S?
Metsämyyrä <i>Clethrionomys glareolus</i>	L
Vesimyyrä <i>Arvicola terrestris</i>	L
Piisami <i>Ondatra zibethica</i>	T, 1928
Peltomyyrä <i>Microtus agrestis</i>	L
Idänkenttämyyrä <i>Microtus epiroticus</i>	T, n.1948
Vaivaishiiri <i>Micromys minutus</i>	L
Metsähiiri <i>Apodemus flavicollis</i>	L
Mustarotta <i>Rattus rattus</i>	T, n. 1500-luvulla, S 1800-luvulla
Rotta l. isorotta <i>Rattus norvegicus</i>	T, n. 1800-luvun alkupuolella
Kotihiiri <i>Mus musculus</i>	T
Koivuhiiri <i>Sicista betulina</i>	L?
Kettu <i>Vulpes vulpes</i>	L
Supikoira <i>Nyctereutes procyonoides</i>	T, n.1973
Susi <i>Canis lupus</i>	V, S viimeinen tavattu 1882
Karhu <i>Ursus arctos</i>	K
Kärppä <i>Mustela erminea</i>	L

Lumikko <i>Mustela nivalis</i>	L
Vesikko <i>Mustela lutreola</i>	V?, K, S n. 1950-luvulla
Minkki <i>Mustela vison</i>	T, n. 1946
Hilleri <i>Mustela putorius</i>	L, 1915
Näättä <i>Martes martes</i>	L, S n.1910
Mäyrä <i>Meles meles</i>	L
Saukko <i>Lutra lutra</i>	L, V
Ilves <i>Felis lynx</i>	V, 1865
Halli <i>Halichoerus grypus</i>	L, V
Norppa <i>Pusa hispida</i>	L, V
Villisika <i>Sus scrofa</i>	V
Valkohäntäpeura <i>Odocoileus virginianus</i>	T, V
Hirvi <i>Alces alces</i>	L, n.1887
Pyöriäinen <i>Phocaena phocaena</i>	V

Matelijat ja sammakkoeläimet

Sisilisko <i>Lacerta vivipara</i>	L
Vaskitsa <i>Anguis fragilis</i>	L
Kyy <i>Vipera berus</i>	L
Rantakäärme <i>Natrix natrix</i>	L
Rupikonna <i>Bufo bufo</i>	L
Tavallinen sammakko <i>Rana temporaria</i>	L
Viitasammakko <i>Rana arvalis</i>	L
Mölysammakko <i>Rana ridibunda</i>	T n.1938, S n.1960
Vesilisko <i>Triturus vulgaris</i>	L

6. Lähteet

Lähdeviitteissä käytetään kirjoittajan nimeä (esim. Artimo 1949), mikäli kyseessä on pidempi artikkeli. Lyhyisiin tiedonantoihin viitataan lehden lyhennetyllä nimellä.

Ahlgren, Simo, Piisami. Suomen Riista 1980, no 27, s. 81 - 83.

Artimo, Atso, Piisamimyyrän esiintyminen maassamme. Luonnon Ystävä 1945, s. 176 - 178.

---, Suomi tuottavana piisamimaana. Suomen Riista 1949, no 4, s.7 - 58.

---, Piisamin levinneisyshistoria Euraasiassa. Luonnon Tutkija 1962, no 1, s. 13 - 20.

Bergman, Göran, Vuokra-ajan vaikutus Porkkalan eläimistöön. Suomen Luonto 1958, no 1, s. 17 - 24.

Boijer, G.W., Jakten i det forna Helsingfors. Finlands Jakt- och Fisketidskrift 1927, s. 186 - 189.

Borgström, C.A., Kun susia pyydettiin Helsingissä ja Porvoossa. Tietoja Uudenmaan metsästyksessä vanhimman metsästyskirjallisuuden valossa. Metsästys ja Kalastus 1974, no 10, s. 32 - 33.

Dozier, Herbert L., Piisaminliha amerikkalaisten herkkuna. Suomen Riista no 7, 1952, s. 87 - 92.

Ekman, Gunnar, Vaskikäärmeen (*Anguis fragilis* L. 1758) esiintymisestä Suomessa. Luonnon Ystävä 1924, no 3, s.53 - 57.

Eronen, Veikko, ”Tammelan karhu” ajettu ja ammuttu. Metsästys ja Kalastus 1947, no 1, s. 10 - 12.

Fitter, R.S.R, London's Natural History. Bloomsbury Books. London 1990 (ensipainos 1945).

Forsten, A. ja Blomqvist, L, Refuse Faunas of the Vantaa Mesolitic Periods. Reprint from Finskt Museum 1974. Forminnesförening.

Haapanen, Eero, Vanhankaupunginlahden kalastushistoriaa. Käsikirjoitus, menossa painoon artikkelina Viikki-yhteenvetoraportissa, Helsingin kaupungin ympäristökeskus, 1999. (Viitteissä Haapanen 1999)

Hackman, Walter, Hirven täikärpänen ja sen levittäytyminen Suomeen. Luonnon tutkija 1977, s. 75 - 77.

Helle, Eero & Kauhala, Kaarina, Supikoiran leviämishistoria ja kantojen nykytila Suomessa. Suomen Riista, no 34, 1987, s. 7 - 12. (Viitteissä Helle 1987)

Helminen, Matti, Supikoira. Muuttuva nisäkäseläimistöemme. Suomen Luonto 1968, no 1, s. 8 - 10.

---, Kuusipeura. Muuttuva nisäkäseläimistöemme. Suomen Luonto 1968, no 5 s. 105 - 106.

Kaisila, Jouko, Peltosammakosta (*Rana arvalis* Nilsson) ja sen esiintymisestä Suomessa. Luonnon Tutkija 1947, no 1. s.10 - 12.

---, Kirjallisuus ja kokoelmatiedot maamme sammakkoeläinten ja matelijoiden levinneisyydestä. Luonnon Tutkija 1949, no 1, s. 40 - 45.

Kalela, Olavi, Über die Einwanderung und Verbreitung des Iltis, *Putorius putorius* (L.) , in Finnland unter Berücksichtigung der Arealverschiebungen an den Übrigen Teilen seiner Nordgrenze. Annales Academiae Scientiarum Fennicae. Ser.A.Tom. LIV, n:o 6. (sonderabdruck.) Helsinki, 1940.

- , Hillerin levinneisyyden muutoksista Suomessa. Suomen Riista 1948, no 2, s.77 - 92.
- , Metsäkauriin esiintymisestä Suomessa ja sen levinneisyyden muutoksista lähialueilla. Suomen Riista 1948, no 3, s. 34 - 53. (Viitteissä Kalela 1948b)
- , Beiträge zur Biologie des Waldlemmings, *Myopus schisticolor* (Lillj.). Suomalaisen eläin- ja kasvitieteellisen seuran Vanamon tiedonannot, 18:suppl. Helsinki 1963.
- Kajoste, Elmo, Helsingin keskikaupungin pesimälinnustosta. *Ornis Fennica*, no 38, 1961, s. 45 - 61.
- Kaikusalo, Asko & Wuorenrinne, Heikki, Nisäkkäät ja riistanhoito Espoon kaupungissa. Espoon kaupunki, Yleiskaavaosasto 1975.
- , Suomen pikkunisäkkäät tänään. Suomen Luonto 1974, no 3, s. 144 - 154.
- Karvinen, Petteri, Olipa kerran nisäkkäitä. Kartoitus Vantaan lajistosta. Helsingin pitäjä. Helsingin pitäjän kotiseutuyhdistys & Vantaan kaupunginmuseo. Helsinki 1989.
- Kiparsky, V. , Tuhkuri, 'vesikko (mustela lutreola)' ym. Eripainos *Virittäjästä* no 1 - 2, 1949.
- Kivirikko, K.E. Suomen selkärangaiset. WSOY, Helsinki 1940.
- Koivisto, Ilkka, Valkohäntäpeura. Muuttuva nisäkäseläimistömme II. Suomen Luonto 1968, no 5, s. 104 - 105.
- Koli, Lauri, Olaus Magruksesta Juhani Ahoon. Kalastus- ja kalakirjallisuutemme vaiheita. Teoksessa von Wright, Wilhelm, Kalat. Toim. Kai Linnilä. Tammi, Helsinki 1998. s. 202 - 355.
- Korpela, Heli, Näkymiä, puistoja ja pihoja. Teoksessa Rakas Helsinki. Kuvia kaupunginmuseon kokoelmista 1700-luvun lopulta 1900-luvun alkuun. Toim. Marja-Liisa Rönkkö. Helsingin kaupunginmuseo, Helsinki 1986.
- Korvenkontio, Valio, Über eine für Finnland neue Arvicolide, *Arvicola arvalis* (Pall.): Meddelanden af Societas pro Fauna et Flora Fennica 46 (1919 - 20). Helsinki 1920.
- , Piisamimyyrä. Katsaus eläimen luonnonhistoriaan ja taloudelliseen merkitykseen sekä koe arvioida sitä Suomen oloja silmälläpitäen. Promemoria Maatalousministerille. Helsinki 1925.
- , Niitä näitä Hämeen piisamimyyristä. Ylipainos *Metsästäys ja Kalastus* -lehdestä no 12, Helsinki 1926 (Korvenkontio 1926).
- , Oravan puolesta. Ylipainos *Metsästäys ja Kalastus* -lehdestä, no 10 ja 11 1926, Helsinki 1926.
- , Metsiemme kultarinta pelastettava. Ylipainos *Metsästäys ja Kalastus* -lehden numeroista 3-7. Helsinki 1929.
- , Piisamimyyrystä. Suomen Turkiseläinten Kasvattajain Liitto r.y.:n vuosikirja 1929, s. 89-95. (Korvenkontio 1929b.)
- , Eine albinistische Bisamratte. Memoranda Societas pro Fauna et Flora Fennica 6 1929 - 1930. Helsinki 1930.
- , Muuan muukalainen. *Metsästäys ja Kalastus* 1931, no 3, s. 80 - 114.
- , Lisävalaistusta Espoossa ammuttuun supiin. *Metsästäys ja Kalastus* 1931, no 8, s. 282 - 283. (Korvenkontio 1931b)

Kristoffersson, Rolf, & Soivio, Antti & Suomalainen, Paavo, The Distribution of the hedgehog (*Erinaceus europaeus* L.) in Finland in 1964-1965. *Annales Academiae Scientiarum Fennicae* Helsinki 1966.

Krott, Peter & Lampio, Teppo, Näädan esiintymisestä Suomessa 1900-luvulla. *Suomen Riista* 1983, no 30, s. 60 - 63.

Krüger, Paul, Zur Rassenfrage der Nordeuropäischen Igel, (*Erinaceus europaeus* L.) *Acta Zoologica Fennica* 124. Helsinki 1969.

Kuisma, Markku, Helsingin pitäjän historia III. Isostavihasta maalaiskunnan syntyyn 1713 - 1865. Vantaan kaupunki, Jyväskylä 1991.

Lehtonen, Leo, Lintuparatiisi pääkaupungin liepeillä. Vanhankaupunginlahti ja sen linnusto. WSOY, Helsinki 1945.

----, Helsingin lintuparatiisi. Vanhankaupunginlahti-Viikki. Omakustanne, Porvoo 1998.

Leikola, Anto, Vesilisko. *Suomen Luonto* 1963, no 2, s. 120.

Liro, J.L., Biisamimyyrä. *Luonnon Ystävä* 1924, no 3, s. 79 - 86.

----, Biisamimyyrän pyydystämiskeinoista. *Luonnon Ystävä* 1925, no 1, s. 1 - 5.

Litzen, Aulikki & Vuori, Jukka, Helsingin maalaiskunnan historia 1865 - 1945. Vantaan kaupunki, Jyväskylä 1997.

Liukko, Ulla-Maija, Helsingin luonnonvaraiset nisäkkäät: nisäkäslajiston perusselvitys. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston julkaisuja 23, 1990.

Luoma, Raimo, Karhulöytö Porkkalan saaristosta. *Suomen Riista* 1966, no 18, s. 165 - 166.

Malmio, Bruno, Kohtaamisistani vesikon kanssa. *Metsästys ja Kalastus* 1926, no 5, s. 174 - 176.

Mela, A.J. & Kivirikko, K.E., Suomen luurankoiset. 2. painos. WSOY, Porvoo 1909.

Moilanen, Pekka, Tuliko piisamista kansallinen onnettomuus? *Metsästys ja Kalastus* 1970, no 6, s. 17 - 19.

Paakkonen, Jouni, Selvitys liito-oravan esiintymisestä Helsingin alueella 1989. Helsingin kaupungin ympäristölautakunta, julkaisu 7/1989.

Palmgren, Rolf, Stämmingsbilder från lifvet i naturen I. Helsingfors centraltryckeri och bokbinderi aktiebolag. Helsingfors 1913.

----, Helsingfors-traktens fågelfauna. *Acta societatis pro fauna et flora fennica* 38 no 2. Helsingfors 1914.

----, Älgen och älgjakten i Finland. Teoksessa *Vildnaden och människan. Reflexioner och kritiker i jaktlagsfrågor*. Lilius & Hertzbergs förlag. Helsingfors 1915.

----, I naturens lustgård. Stämmingsbilder och djurskisser från lifvet i naturen II. Lilius & Hertzberg, Helsingfors 1916.

----, Svarta rättan fångadt i Helsingfors. *Meddelanden af Societas Pro Fauna et Flora Fennica*, Helsingfors 1917, s. 140-144.

----, Luonnon lapsia I. WSOY, Porvoo 1918.

----, Högholmens zoologiska trädgård åren 1888 - 1918. *Acta societatis pro fauna et flora fennica*, Helsingfors 1920, no 47, s. 1-240.

----, Luonnon lapsia II. WSOY, Porvoo 1922.

Pietilä, Helena, Eläinatlas. Helsingin nisäkkäiden, sammakkoeläinten ja matelijoiden kartoitus. Helsingin kaupungin ympäristökeskus, Helsinki 1999.

Pulliainen, Erkki, Villisiastako uusi riistaeläin Suomeen? Suomen Riista 1982, no 29, s. 76 - 79.

Raivio, Abram A., Tjufskyttet å älg i Helsingfors omgifningar. Finskt Jakttidning 1911, s. 218 - 223.

Reenkola, Mies, Mammanpojasta naisten mieheksi. Muistelmia gynekologin oppivuosilta. Weilin+Göös, Helsinki 1976.

Rikala, Kalle, Karhukohtaloita. Tarina Mäntsälän mesikämmenestä. Metsästys ja Kalastus 1926, no 2, s. 54 - 61.

Salmi, A.-M., Valkohäntäpeura Suomessa. Suomen Riista no 4, 1949.

Salonius, A.H., Rusakkojäniksen leviämialue Suomessa. Metsästys ja Kalastus 1924, no 6, s. 165 - 169.

Siivonen, Lauri, Onko ilveskantamme elpymässä ? Luonnon Tutkija 1946, s. 121 - 122.

----, Kenttämyyrän (*Microtus arvalis*) joukkoesiintyminen Helsingin seudussa. Luonnon Tutkija 1951, no 3, s. 72 - 76.

---- (toim.), Suuri nisäkäskirja. Otava, Helsinki 1956.

---- & Sulkava., Pohjolan nisäkkäät. 3. painos, Otava, Helsinki 1997.

Siivonen, Urho, Metsästyslakirikokset. Tilastollinen tutkimus. Suomen Riista, no 3, 1948, s. 100 - 111.

Stjernberg, Torsten & Hagner-Wahlsten, Nina, Saukon levinneisyys Suomessa vuosina 1975 - 1985. Suomen Riista no 40, 1994, s. 42 - 49.

Suomalainen, Esko, Järvisammakko, *Rana ridibunda*, maallemme uusi sammakkolaji. Luonnon Ystävä 1941, s. 86 - 91.

Tanner, Väinö, Näin Helsingin kasvavan. Tammi, Helsinki 1949.

Teperi, Jouko, Sudet Suomen rintamaiden ihmisten uhkana 1800-luvulla. Suomen historiallinen seura. Historiallisia tutkimuksia. Helsinki 1977.

Tenovuo, Rauno, Minkki saaristoalueella. Suomen Riista no 16, 1963, s. 92 - 99.

Terhivuo, Juhani & Koli, Lauri, Suomen sammakkoeläinten ja matelijoiden levinneisyyden kartoitus. Luonnon Tutkija 1977, no 81, s. 139 - 148.

Westman, Kai, Minkin levinneisyydestä Suomessa. Suomen Riista no 18, 1966, s. 101 - 116.

Voipio, Paavo, Mustarotasta (*Rattus rattus*) Suomessa. Luonnon Tutkija 1951, no 1, s. 76 - 81.

Waden, D.J. Rusakkojäniksen (*Lepus europaeus*) nykyisestä leviämisestä Suomessa. Suomen metsästyslehti 1910, s. 204 - 207.

von Wright, Magnus, Helsingfors traktens fogel-fauna jemte anmärkningar vid en del dithörande arter. Notiser ur Sällskapet pro Fauna et Flora Fennica. I. häftet. Helsingfors 1848.

----, Dagbok 1824 - 1834. Utgiven av Anto Leikola, Juhani Lokki, Torsten Stjernberg och Johan Ulfvens. Svenska litteratursällskapet i Finland. Helsinki 1996.

----, Dagbok 1835 - 1840. Utgiven av Anto Leikola, Juhani Lokki, Torsten Stjernberg och Johan Ulfvens. Svenska litteratursällskapet i Finland. Helsinki 1997.

Aikakausiulkaisut

Lehden perässä olevat vuosiluvut kertovat, mitkä vuosikerrat on luettu läpi. Kun viitataan ”lyhyisiin tiedonantoihin” tai ”Riistamailta ja kalavesiltä” -tyyppisiin, lehtien lopussa oleviin katsauksiin, käytetään lehden lyhennettä ja viitettä vuosilukuun ja sivunumeroon, jos lehden vuosikerrassa on juokseva sivunumerointi. Jos sivunumerointi on erillinen joka numerossa, myös lehden numero on mainittu.

Acta Societas pro Fauna et Flora Fennica 1920 - 1982 (Viitteissä Acta)

Finlands jaktidskrift 1921 - 1923 (Viitteissä FJt)
 Finlands Jakt- och Fisketidskrift 1924 - 1929 (Viitteissä F)
 Finsk Jaktidning 1906 (1.vsk.), 1911 - 1920 (Viitteissä FJ)
 Fiskeritidskrift för Finland 1892 - 1893, 1917 (Viitteissä FjF)

Luonnon Ystävä 1897 (1.vsk.) - 1964 (Viitteissä LY)
 Luonnon Tutkija 1964 - 1980 (Viitteissä LT)
 Meddelanden af Societas Pro Fauna et Flora Fennica 1876 - 1924 (Viitteissä M1)
 Memoranda Societatis pro Fauna et Flora Fennica 1924 - 1947 (Viitteissä M2)
 Metsästys ja Kalastus 1912 - 1974 (Viitteissä M&K)
 Notiser ur sällskapets pro Fauna et Flora Fennica förhandlingar 1848 - 1882 (Viitteissä N)

Ornis Fennica 1936 (Viitteissä OF)
 Sporten. Tidning för manlig idrott. 1881 - 1893 (Viitteissä Sporten)
 Suomen kalastuslehti 1920 - 21 (Viitteissä SK)
 Suomen Luonto 1941 (1.vsk.) - 1974 (Viitteissä SL)
 Suomen Riista 1946 - 1994 (Viitteissä SR)
 Suomen metsästyslehti 1906 (1.vsk.) - 1910 (Viitteissä SM)
 Tidskrift för Jägare och Fiskare 1893 (1.vsk.) - 1915 (Viitteissä T)

Sanomalehdet

Sanomalehtiin viitataan ilmestymispäivällä.

Helsingfors Dagblad HD
 Helsingin Sanomat HS
 Helsingfors Tidningar HT
 Hufvudstadsbladet Hbl
 Hämäläinen Häm
 Uusi Suometar Ustr

Painamattomat lähteet

Helsingin Eläinmuseon kokoelmaluettelot 1912 - 1980. Säilytyspaikka Helsingin yliopiston Luonnontieteellinen Keskusmuseo (ent. Eläinmuseo). Käsinkirjoitettuihin kokoelmaluetteloihin viitataan päiväyksellä, jolloin näytteet on otettu vastaan. Mikäli näytteen löytöpäivä on viisi päivää aikaisempi kuin tuontipäivä, on se ilmoitettu erikseen (esim. 9.3.1951/20.2.1951, jolloin jälkimmäinen on eläimen löytöpäivä). Joissain

Korvenkontio, V. Reunamerkinntöjä Suomen luurankoiset kirjassa (Mela&Kivirikko, 1909). Säilytyspaikka Eläinmuseon kirjasto. Viitteissä ”Korvenkontion reunamerkinntät”.

Arto Kurton pikkunisäkäspynnin havaintomuistiinpanot Itä-Helsingistä vuosilta 1966 - 1973. Säilytyspaikka Helsinki.

Ormio, Hannu, Tiedonanto saukosta 1950-luvun puolivälistä. Kirjallinen ilmoitus 15.10.1999 nisakasverkko@metla.fi -postituslistalla (viitteissä Ormio 1998).

Valokuvalähteet

Helsingin kaupunginmuseon arkisto (Tutkittu hakusanat: Eläimiä, Korkeasaari, Seurasaari, Maanviljely ja karjanhoito, Kaisaniemi, Kauppatori, Vanhakaupunki).
Yhtyneiden Kuvalehtien arkisto

Kyselyt

Suomalaiselle nisäkäsverkko-keskusteluryhmälle sähköpostitse tehty kysely vanhoista eläinhavainnoista Helsingissä 13.10.1998.

Puhelimitse tehty kysely Valtion eläinlääketieteen laitoksen patologian osaston Eva Rydbeckille 2.11.1998 ja Korkeasaaren eläintarhalle 9.10.1998.

7. Kiitokset

Lukuisat luontoharrastajat, kirjastovirkailijat, ammattitutkijat ja muut henkilöt ovat auttaneet tämän työn syntymisessä. Erityiskiitokseni tutkimushankkeen liikkeellepanosta, kannustuksesta ja kommenteista työn eri vaiheissa kuuluvat Helsingin kaupungin ympäristökeskuksen johtavalle ympäristöneuvojalle Matti Niemiselle. Ts. tutkimusasiainmies Irene Rissanen hoiti kieliasun tarkistamisen ja Helsingin yliopiston Luonnontieteellisen keskusmuseon Kasvimuseon tutkija Arto Kurto kokosi omia vanhoja havaintojaan käyttööni, kummallekin lämpimät kiitokseni.

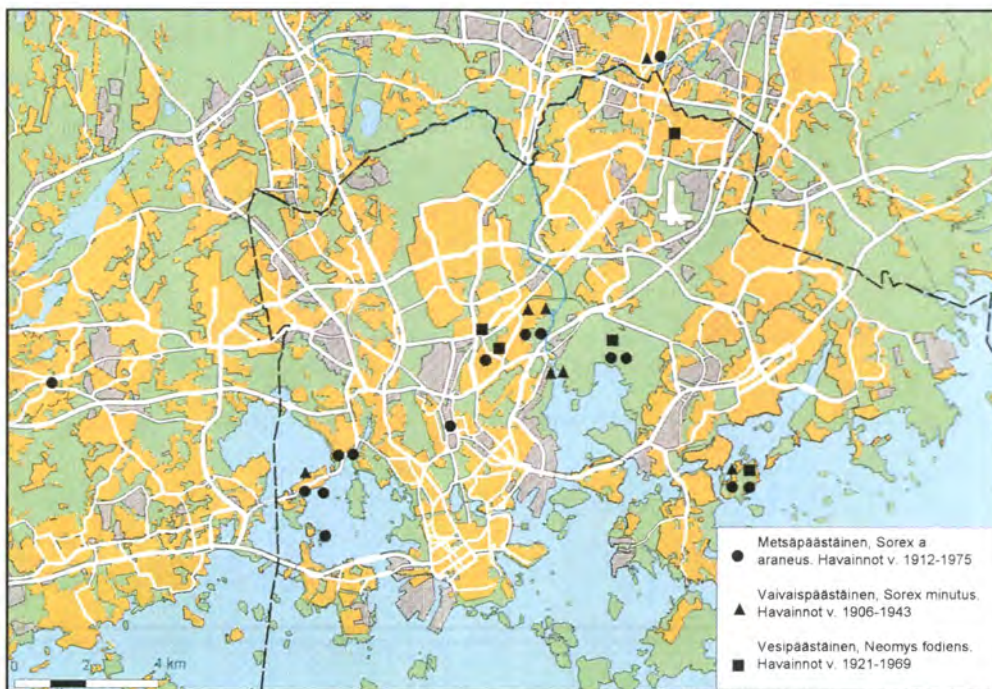

8. Liitteet

Liite 1.

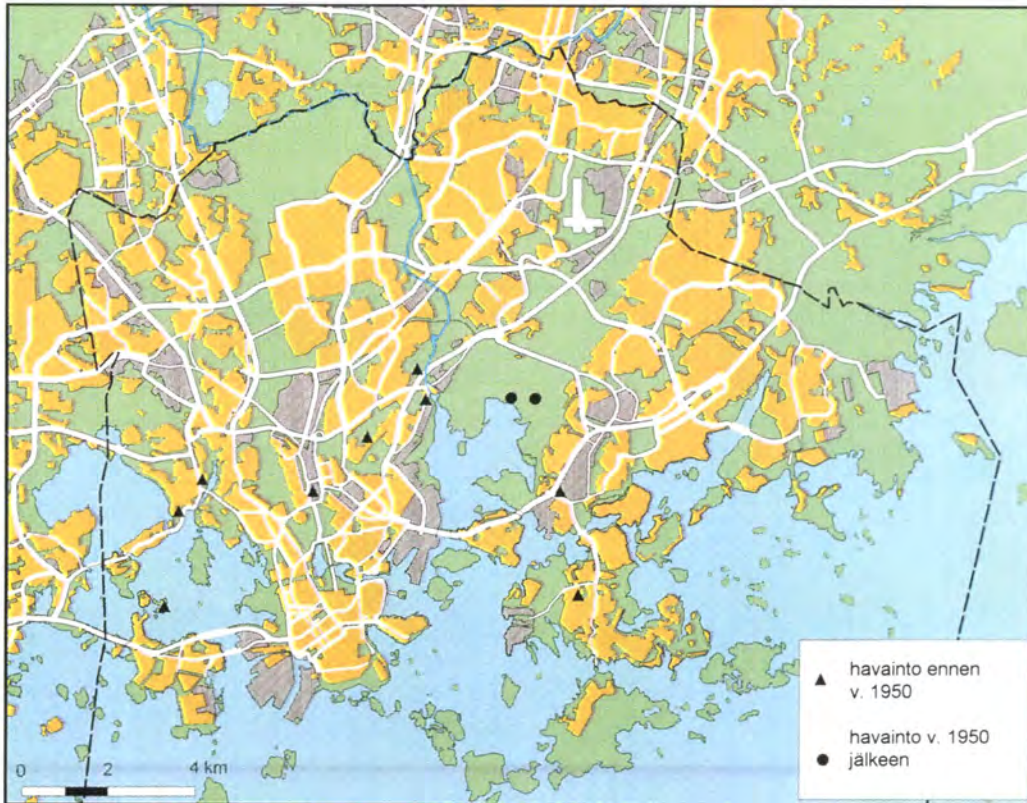
Esiintymiskarttoja

Karttojen merkit (neliö, kolmio) kuvaavat esiintymistietoa yhdeltä kalenterivuodelta. Kaksi havaintoa samalta vuodelta samasta paikasta on merkitty siis yhdellä merkillä. Karttoihin on merkitty vain sellaiset esiintymishavainnot, jotka mainitsevat paikan kaupunginosan tarkkuudella (Kulosaari, Pasila jne.). Esim. "Itä-Helsingin" havainnoja ei siis ole merkitty. Esiintymistietojen paikannimet ovat luettavissa lajinkuvausten yhteydestä. Kartat kuvaavat Helsingin nykyistä maankäyttötilannetta: vihreä kuvaa rakentamattomia alueita (puistot, metsät, pellot), keltainen asuma-alueita ja harmaa teollisuusalueita.

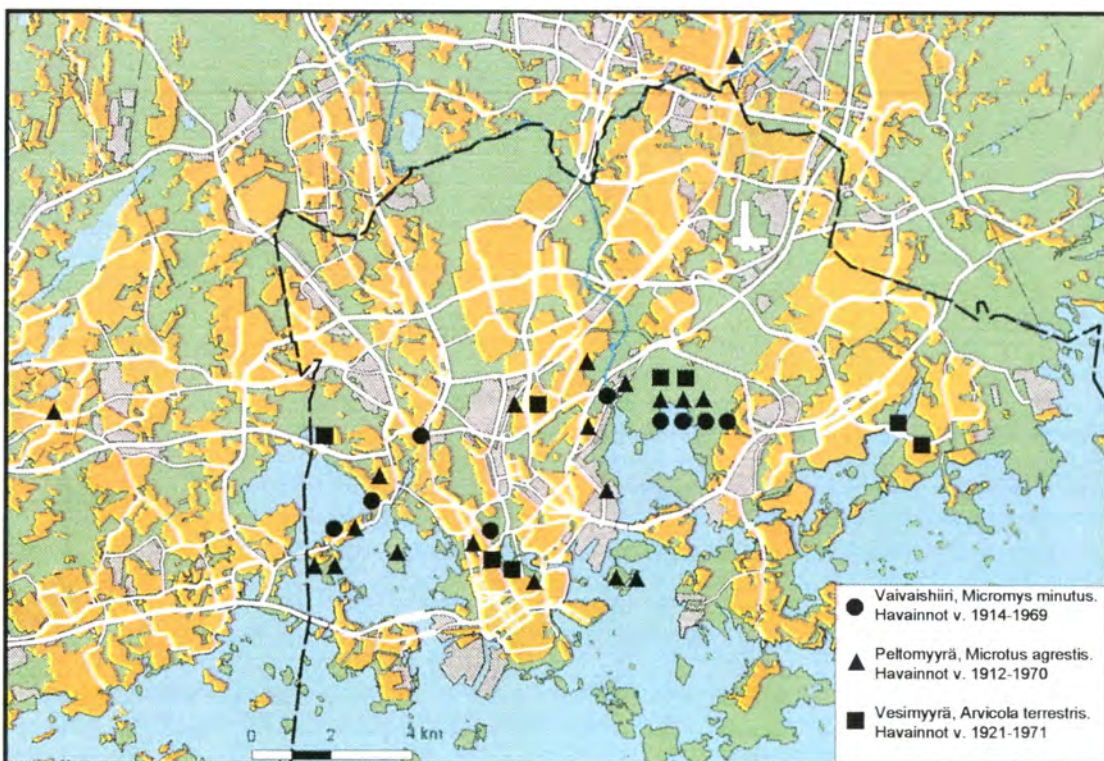
©Helsingin kaupungin ympäristökeskus/ Haapanen & Ryhänen

Kartta 2. Helsingin päästäiset.
Metsäpäästäinen *Sorex a. araneus*,
vaivaspäästäinen *Sorex minutus* ja
vesipäästäinen *Neomys fodiens*

©Helsingin kaupungin ympäristökeskus/ Haapanen & Ryhänen

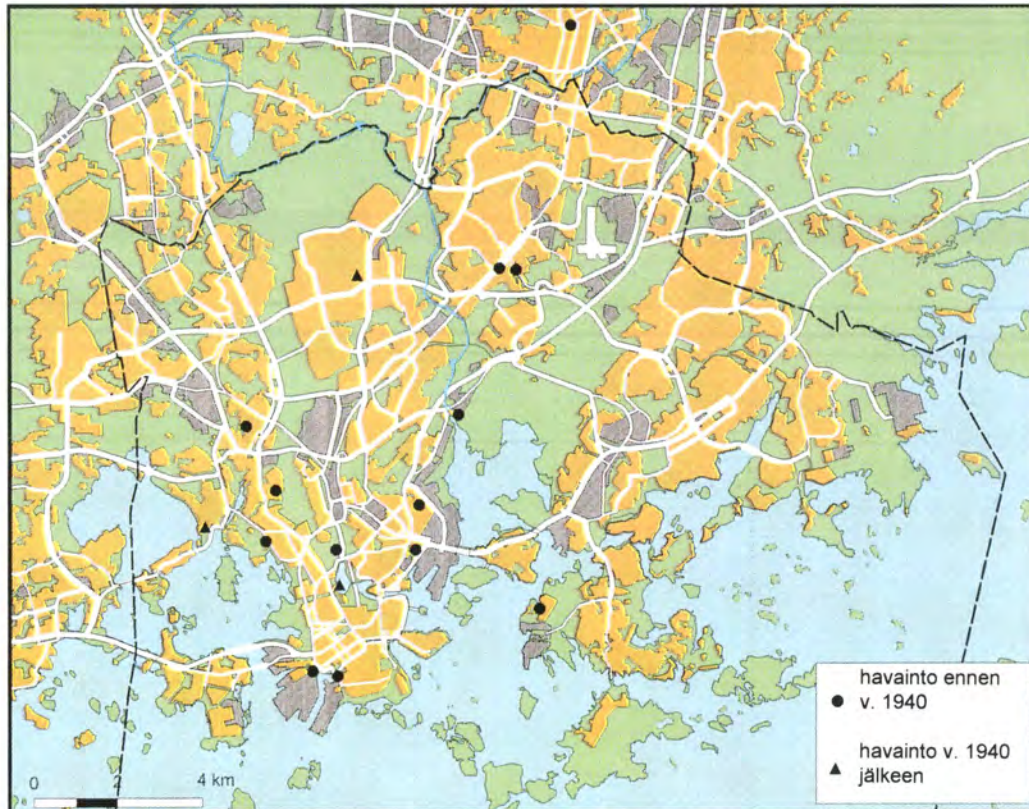
Kartta 3. Maamyyrä *Talpa europaea*

©Helsingin kaupungin ympäristökeskus/ Haapanen & Ryhänen

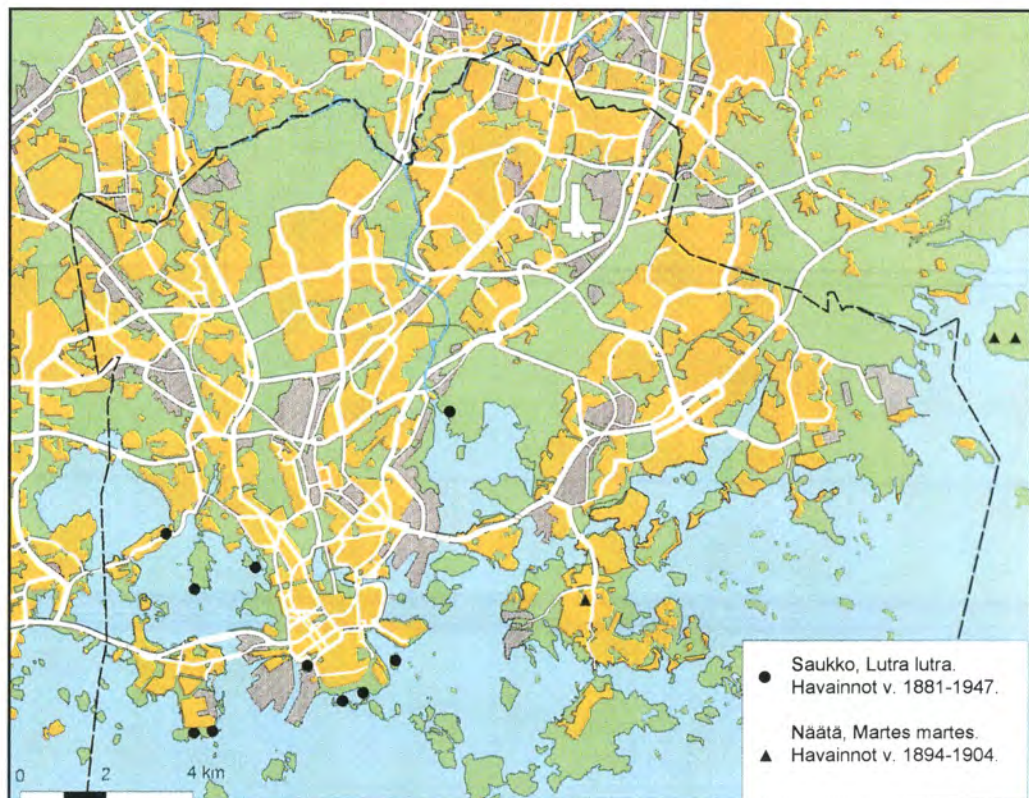
Kartta 4. Helsingin pikkunisäkkäitä.
Vaivaishiiri *Micromys minutus*,
peltomyyrä *Microtus agrestis* ja
vesimyyrä *Arvicola terrestris*

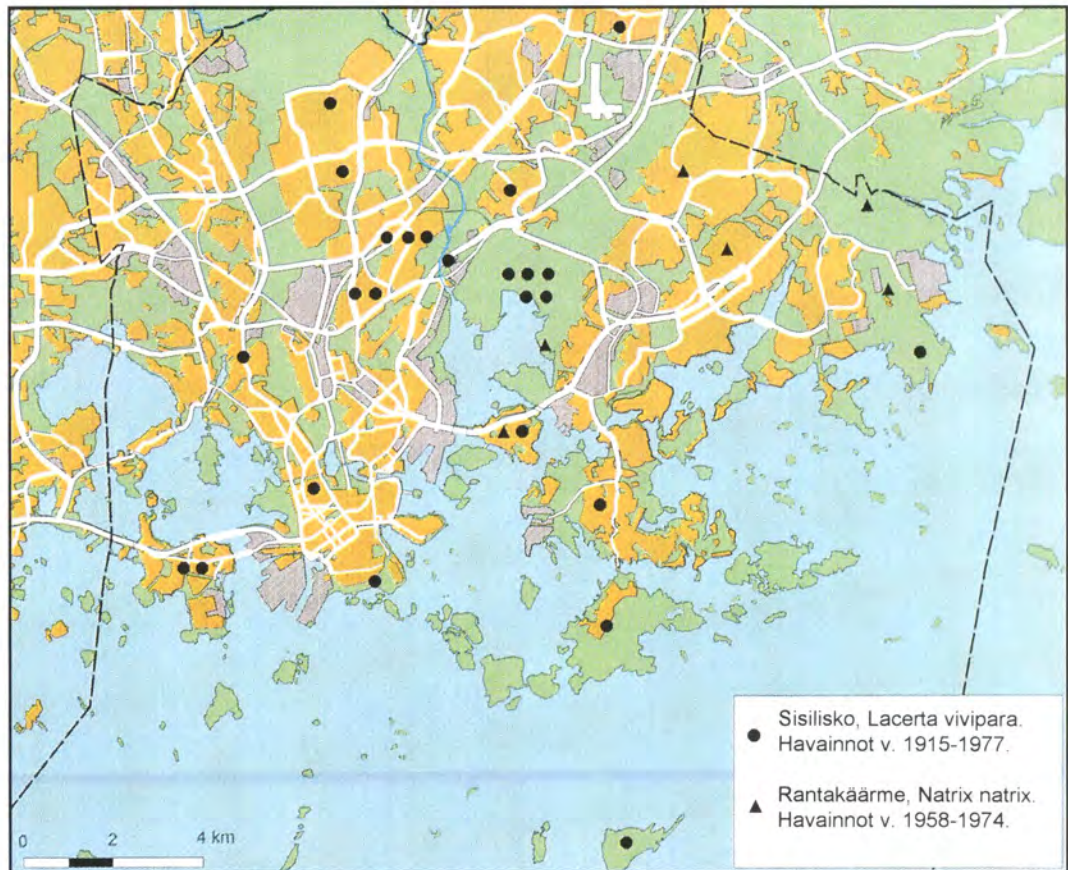
©Helsingin kaupungin ympäristökeskus/ Haapanen & Ryhänen

Kartta 5. Hilleri *Mustela putorius*

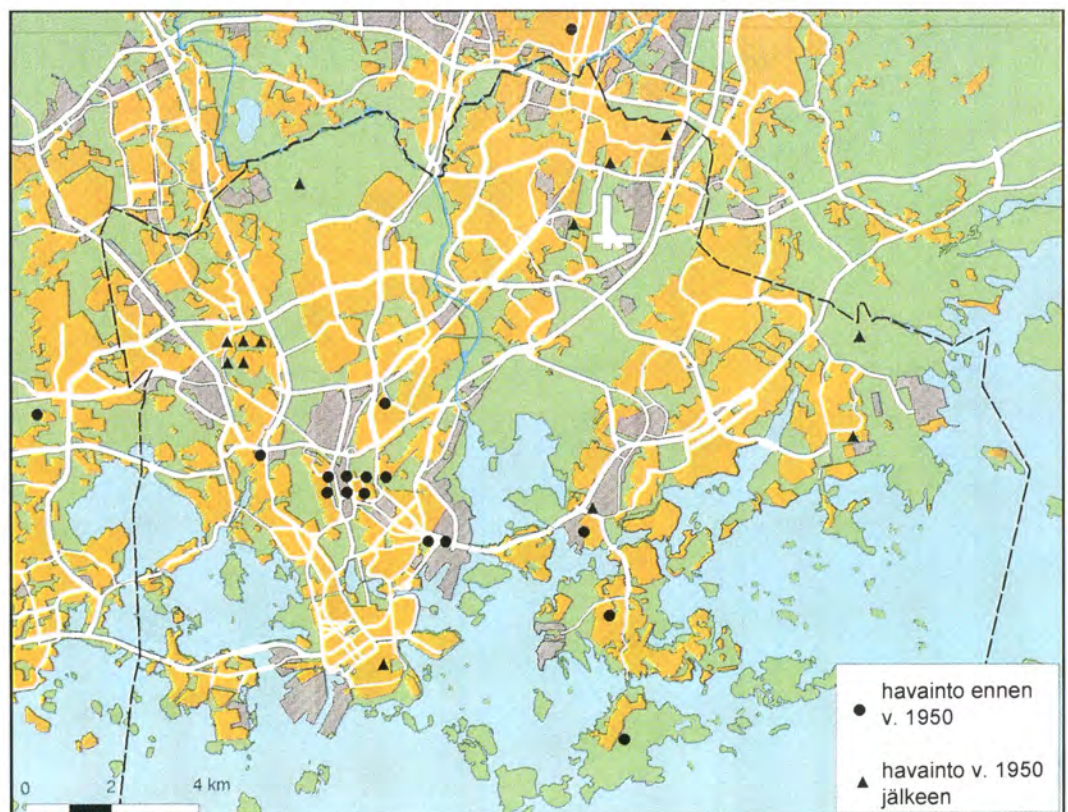
©Helsingin kaupungin ympäristökeskus/ Haapanen & Ryhänen

Kartta 6. Saukko *Lutra lutra* ja näätä *Martes martes*

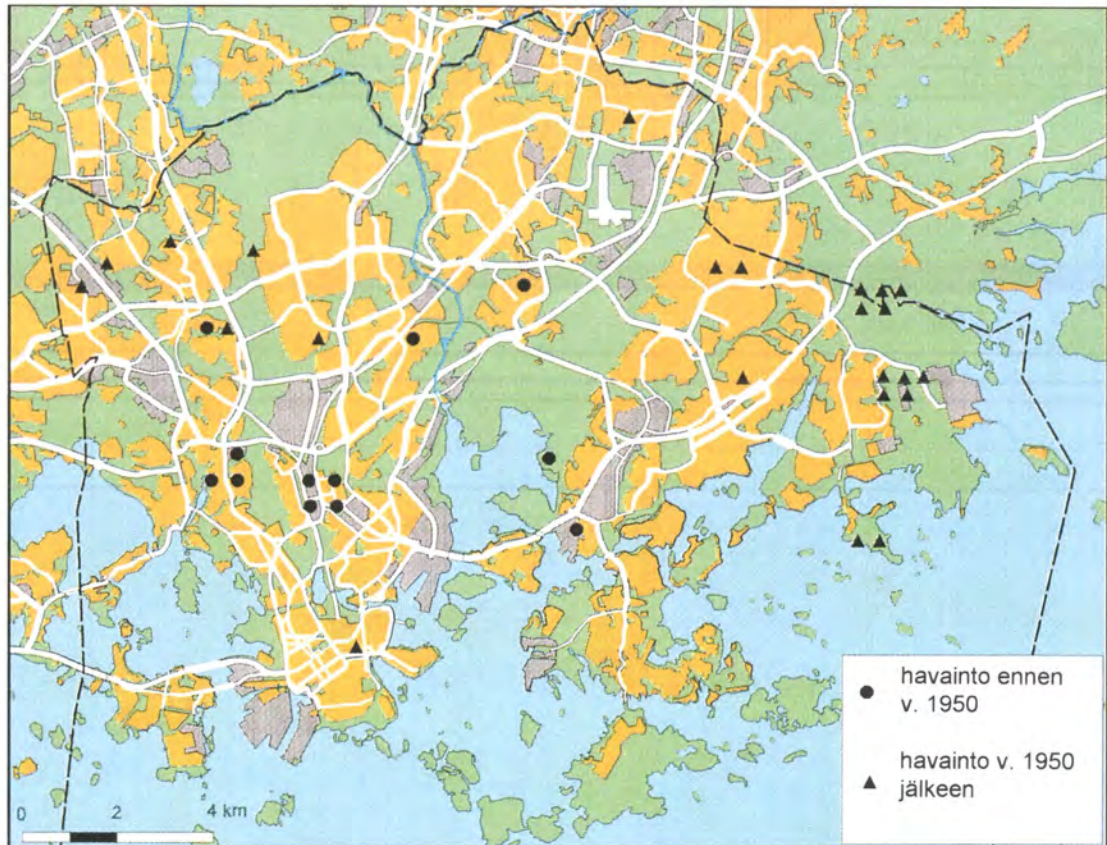
©Helsingin kaupungin ympäristökeskus/ Haapanen & Ryhänen

Kartta 7. Siskilisko *Lacerta vivipara* ja rantakäärme *Natrix natrix*

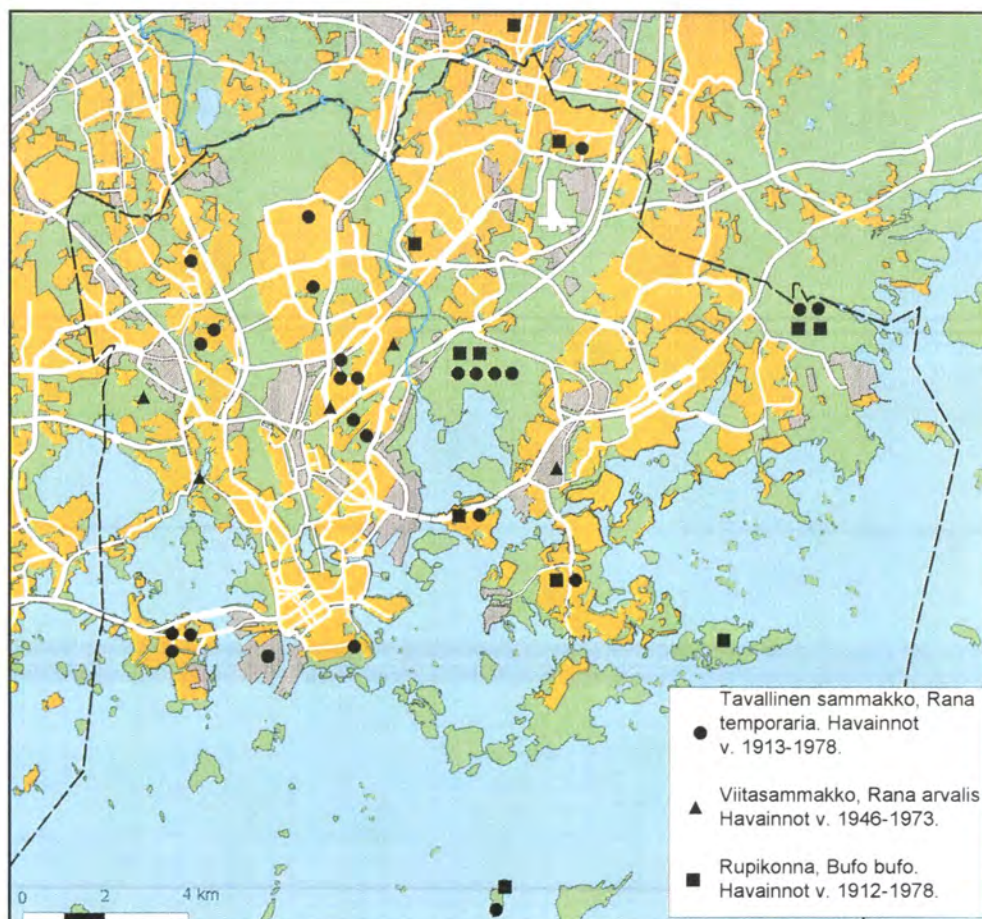
©Helsingin kaupungin ympäristökeskus/ Haapanen & Ryhänen

Kartta 8. Vaskitsa *Anguis fragilis*

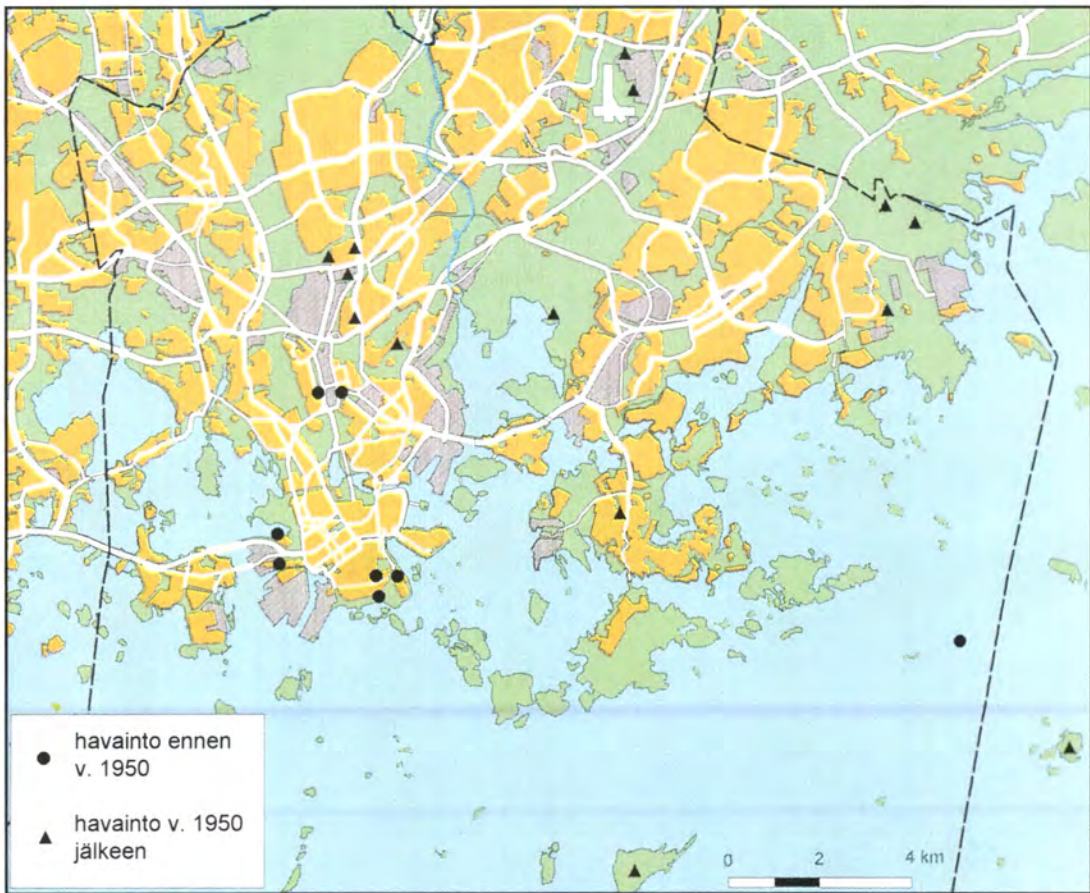
©Helsingin kaupungin ympäristökeskus/ Haapanen & Ryhänen

Kartta 9. Kyy *Vipera berus*

©Helsingin kaupungin ympäristökeskus/ Haapanen & Ryhänen

**Kartta 10. Helsingin sammakoita.
Rupikonna *Bufo bufo*,
tavallinen sammakko *Rana temporaria* ja
viitasammakko *Rana arvalis***

©Helsingin kaupungin ympäristökeskus/ Haapanen & Ryhänen

Kartta 11. Vesilisko *Triturus vulgaris*

Liite 2. Arto Kurton pikkunisäkäspynnin tulokset Itä-Helsingistä vuosina 1966 - 1973

Kartassa on kuvattu pyyntipaikkojen sijainnit. Kartassa kuvattujen lisäksi oli kolme muuta pyyntipaikkaa: paikka 30 Vuosaari, Kallahdenniemen eteläranta (nykyisen uimarannan tienoo), paikka 39 Vantaa, Vaarala, Lähdepuiston metsä ja paikka 40 Vantaa, Vaarala, Lähdepuisto. Alla lueteltu kaikki pyynnin saaliit.

Metsäpäästäinen *Sorex a. araneus* 157 yksilöä, paikoista numero 1, 2, 3, 4, 5, 6, 10, 11, 12, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 24, 25, 30, 32, 33, 34, 35, 37, 38, 39, 40 (27 löytöpaikkaa/40 pyyntipaikkaa).

Vaivaispäästäinen *Sorex minutus* 1 yksilö, paikka numero 39.

Vesipäästäinen *Neomys fodiens* 1 yksilö, 1 näköhavainto, paikoista 3 ja 6.

Metsämyyrä *Clethrionomys glareolus* 27 yksilöä paikoista 3, 4, 6, 8, 9, 10, 13, 14, 26, 39 (10 löytöpaikkaa)

Vesimyyrä *Arvicola terrestris* 4 yksilöä paikoista 7, 29 ja näköhavaintoja, paikka 6.

Peltomyyrä *Microtus agrestis* 173 yksilöä, paikoista 1, 3, 5, 6, 7, 11, 12, 13, 15, 20, 21, 23, 28, 30, 31, 32, 33, 36, 41 (19 paikkaa 40 pyyntipaikasta).

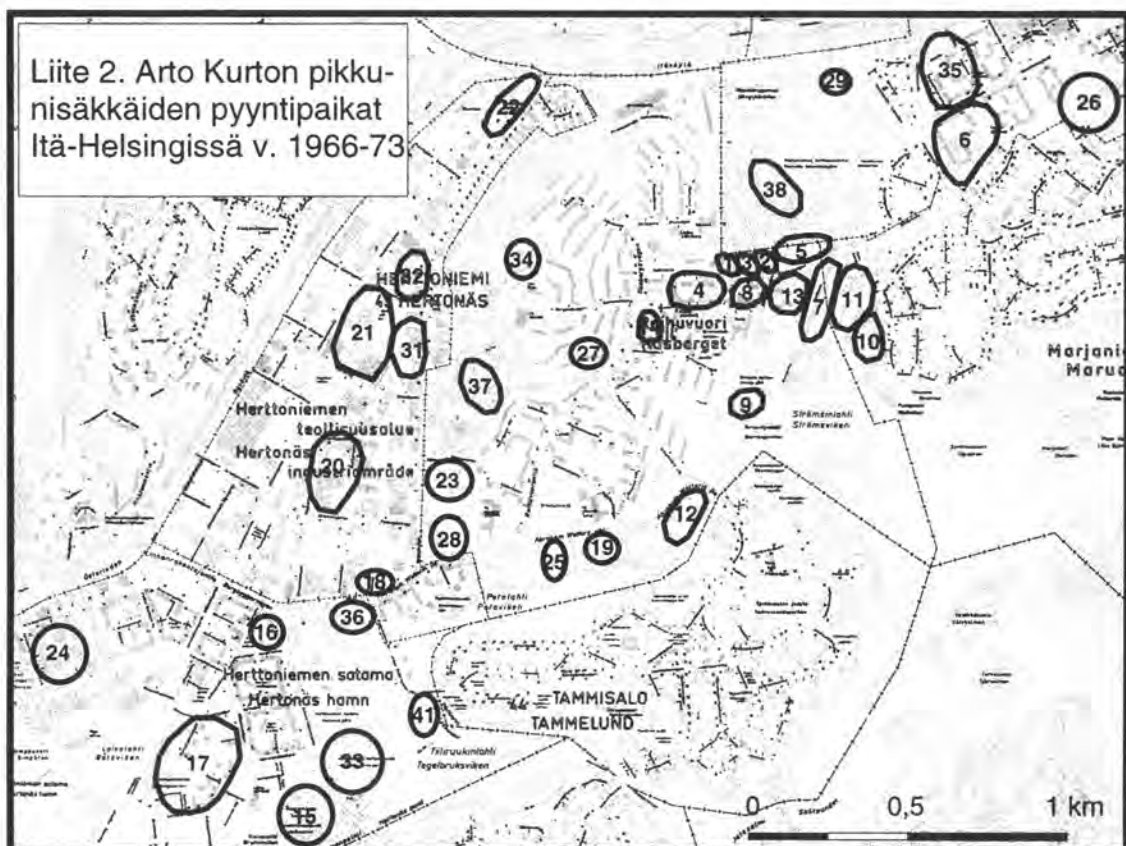
Idänkenttämyyrä *Microtus epiroticus* 7 yksilöä, paikoista 3, 5, 28

Vaivaishiiri *Micromys minutus* 3 yksilöä paikoista 6, 9, 21 ja jälkiä paikka 17.

Metsähiiri *Apodemus flavicollis* 46 yksilöä, paikoista 1, 3, 6, 11, 13, 21, 22, 26, 31, 32, 38 (11 löytöpaikkaa).

Rotta I. isorotta *Rattus norvegicus* 2 yksilöä, paikoista 25, 27.

Kotihiiri *Mus musculus* 6 yksilöä paikoista 13, 24, 25.

HELSINGIN KAUPUNGIN YMPÄRISTÖKESKUKSEN JULKAISUJA 1998

14. *Kuhmonen A, Aminoff I, Pitkälä A, Raussi V, Niiranen M. Silakkajalosteet Helsingin Silakkamarkkinoilla 1986 - 1997*
15. *Pyrylä R. Saastuneen maa-alueen kunnostuskustannukset*
16. *Koskimies P. Östersundomin lintuvesien linnusto ja suojelu*
17. *Koskimies P. Östersundomin lintuvesien käyttö- ja hoitosuunnitelma*

HELSINGIN KAUPUNGIN YMPÄRISTÖKESKUKSEN JULKAISUJA 1999

1. *Pönkä A, Pitkälä A, Kalso S, Niiranen M. Savusilakan ja savusiian mikrobiologinen ja aistinvarainen laatu Helsingissä vuosina 1995 - 1998*
2. *Lyly O. Sisäilman VOC-arvot. Ehdotus sisäilman haihtuvien orgaanisten yhdisteiden viitearvoiksi*
3. *Korpinen P, Silfverberg K. The State of the Environment in Helsinki. Summary Report*
4. *Haapanen E. Menneisyyden Helsingin eläimet. Pääkaupungin nisäkkäät, matelijat ja sammakkoeläimet arkistolähteissä vuosina 1850 - 1980*

KUVAILULEHTI				
Tekijä(t) <i>Eero Haapanen</i>				
Nimike <i>Menneisyyden Helsingin eläimet. Pääkaupungin nisäkkäät, matelijat ja sammakkoeläimet arkistolähteissä vuosina 1850 - 1980</i>				
Julkaisija	Julkaisuaika	Sivumäärä	Liitteet	
<i>Helsingin kaupungin ympäristökeskus</i>	<i>1999</i>	<i>69</i>	<i>2</i>	
Sarjan nimike		Osanumero		
<i>Helsingin kaupungin ympäristökeskuksen julkaisuja</i>		<i>4/99</i>		
ISSN-numero	Kieli			
<i>1235-9718</i>				
ISBN-numero	Koko teos	Yhteenveto	Taulukot	Kuvatestit
<i>951-718-277-5</i>	<i>fin</i>	<i>fin, swe, eng</i>		<i>fin</i>
Avainsanat <i>nisäkkäät, matelijat, sammakkoeläimet, eläinatlask, luonnon monimuotoisuus, kaupunkiluonto, tulokaslajit, sukupuutot, ympäristöhistoria, luonnonsuojelu, metsästys, salametsästys, Helsinki</i>				
Lisätietoja <i>EeroHaapanen, p. (09) 701 6002, 040-709 8597, Viides linja 7 C 59, 00530 Helsinki Matti Nieminen, p. (09) 7312 2237, 050-522 6708, sähköposti matti.nieminen@ymk.hel.fi Helsingin kaupungin ympäristökeskus, Helsinginkatu 24, 00530 Helsinki</i>				